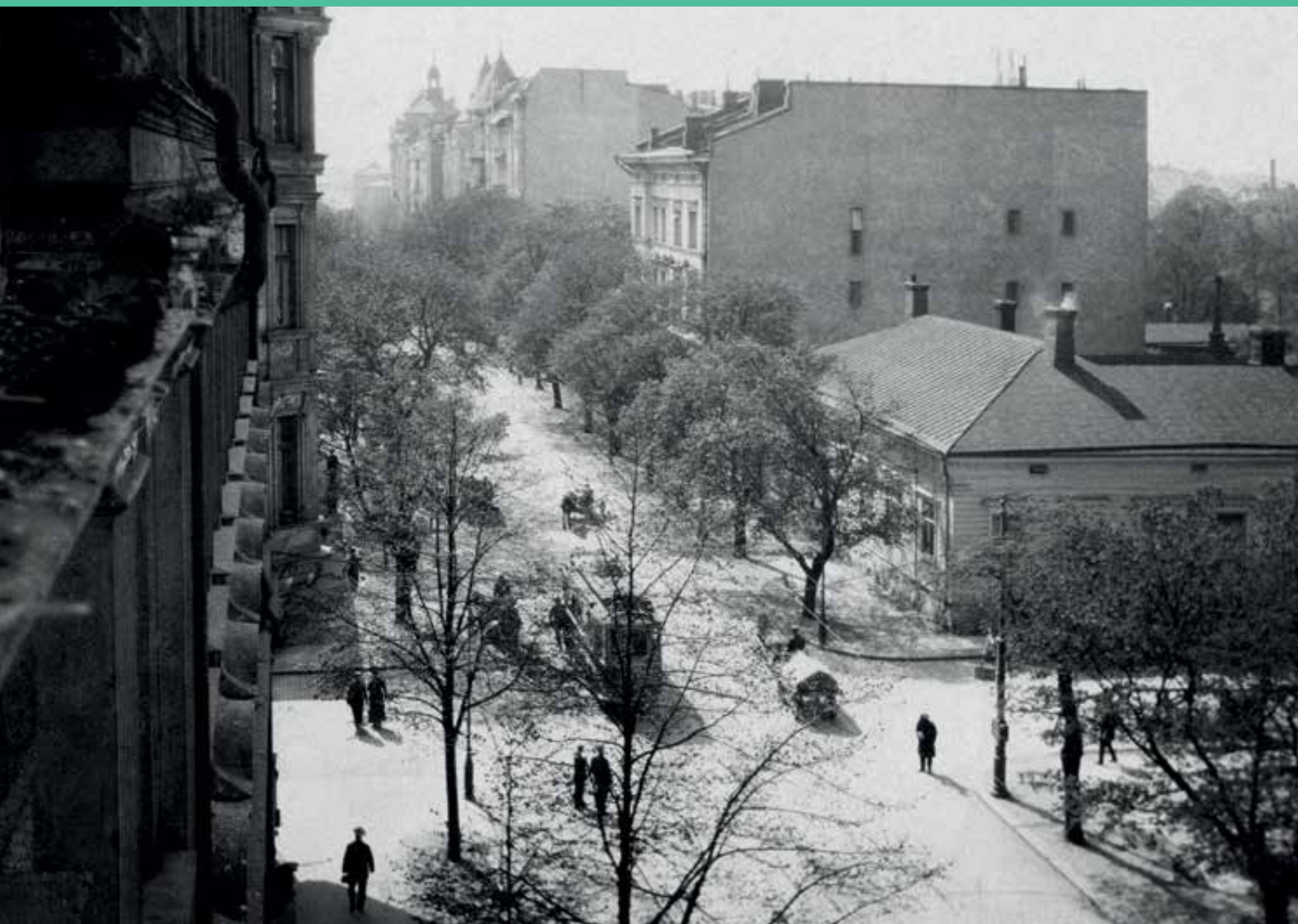

Helsinki

Bulevardi

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämissuosituksset

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:10

Helsinki

BULEVARDI

**Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämissuositukset**

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:10

Tilaja: Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristö / Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
Vastuhenkilö: Jere Saarikko, puh. 09 310 39857
Teksti: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Matti Liski, Eeva Ruoff, Lilja Palmgren
Taitto: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Matti Liski, Lilja Palmgren
Kartta-aineistot: © Kaupunkimitta- ja suunnitteluosasto, Helsinki
Valokuvat ja kartat: Historialliset valokuvat ja kartat ks. lähdeluettelo
Nykytilan valokuvat: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy
Visualisoinnit: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Matti Liski, Lilja Palmgren
ISBN: ISBN 978-952-331-590-7 (vain verkkoversio)
ISSN: ISSN 2489-4230 (vain verkkoversio)
Etukannen kuva: Kuva 1. Valokuva vuodelta 1912. Bulevardin matalista puurakennuksista osa oli jo korvattu korkeammilla kivirakennuksilla. Valokuva on otettu ikkunasta, osoitteesta Bulevardi 12. Kuvassa näkyy Annankadun ja Bulevardin risteys sekä oikealla Vanhan kirkkopuiston kulmaus. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.
Takakannen kuva: Kuva 2. Yökuva 1930-luvun alusta Bulevardin varrelta. Foto Roos. HKMKA.

Sisällysluettelo

Saatteeksi	7
1 Alueen sijainti ja suunnittelutilanne	9
Alueen sijainti.....	11
Alueen suunnittelutilanne.....	11
2 Alueen ympäristöhistoriaa.....	15
Bulevardin alue 1500-luvulta 1800-luvun alkuvuosikymmeniin	17
Bulevardin alue ”puutarhakaupunkina”	29
Kerrostalojen rakentaminen alkaa.....	49
1900-luvulla tapahtuneita muutoksia	53
3 Alueen nykytila	67
Alueen liittyminen ympäristöön.....	69
Sommitelma ja säilyneisyys.....	69
Katualueen pinnoitteet	75
Rakenteet, kalusteet ja varusteet.....	75
Valaistus.....	75
Puusto.....	79
Rakennukset	85
Puistot.....	89
Hietalahdentori	91
Hietalahdenallas	91
4 Arvot.....	93
Alueen arvot.....	97
Arvoja heikentäviä tekijöitä	101
5 Kehittämissuosituksia	107
Suosituksia alueen kehittämiseen.....	111
Lähteet ja kirjallisuus.....	114
Viitteet.....	116

Saatteeksi

Tämä selvitys koskee Helsingissä osittain Kampin ja osittain Punavuoren kaupunginosissa sijaitsevaa Bulevardi-katua. Selvityksessä käsitellään myös Bulevardia ympäröiviä, sen akselisommitelmaan kuuluvia alueita – Mannerheimintien eteläpäätä, Vanhaa kirkkopuistoa, Lönnrotin puistikkoa, Hietalahdentoria ja Hietalahdenallasta.

Bulevardi alkoi hahmottua Helsingin uudelleenrakentamista ohjanneissa suunnitelmissa 1800-luvun alkuvuosikymmeninä. Se rakennettiin Hietalahden satamaan johdaneen maantien päälle, Kampin ja Punavuoren mäkien väliseen laaksoon. Se muotoutui vaihteittain 1800-luvun aikana yhdeksi Helsingin keskeisimmistä puistokaduista. Yksikerrosten puisten talojen ja asuintonttien puutarhojen tilalle nousi vähitellen 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun puolella kivisiä asuin- ja liikerakennuksia. Selvitysalueeseen ovat vaikuttaneet erityisesti Vanhan kirkon, Hietalahdentorin laidalle nousseen vanhan Polyteknillisen instituutin, Sinebrychoffin panimoalueen sekä Hietalahden sataman vaiheet. Liikennemäärän kasvaessa 1900-luvun loppupuolella Bulevardi on muotoutunut nykyiseen asuunsa. Bulevardin puurivit ovat säilyneet aiheena katua ja koko kaupunginosaa jäsentävänä tekijänä.

Kuva 3, vasemmalla. 1960-luvulla suuri vaahtera kaatui kadulle ja veti mukanaan raitiovaunujen ilmajohtoja. Ihmiset ovat kerääntyneet seuraamaan tilannetta. HKMKA.

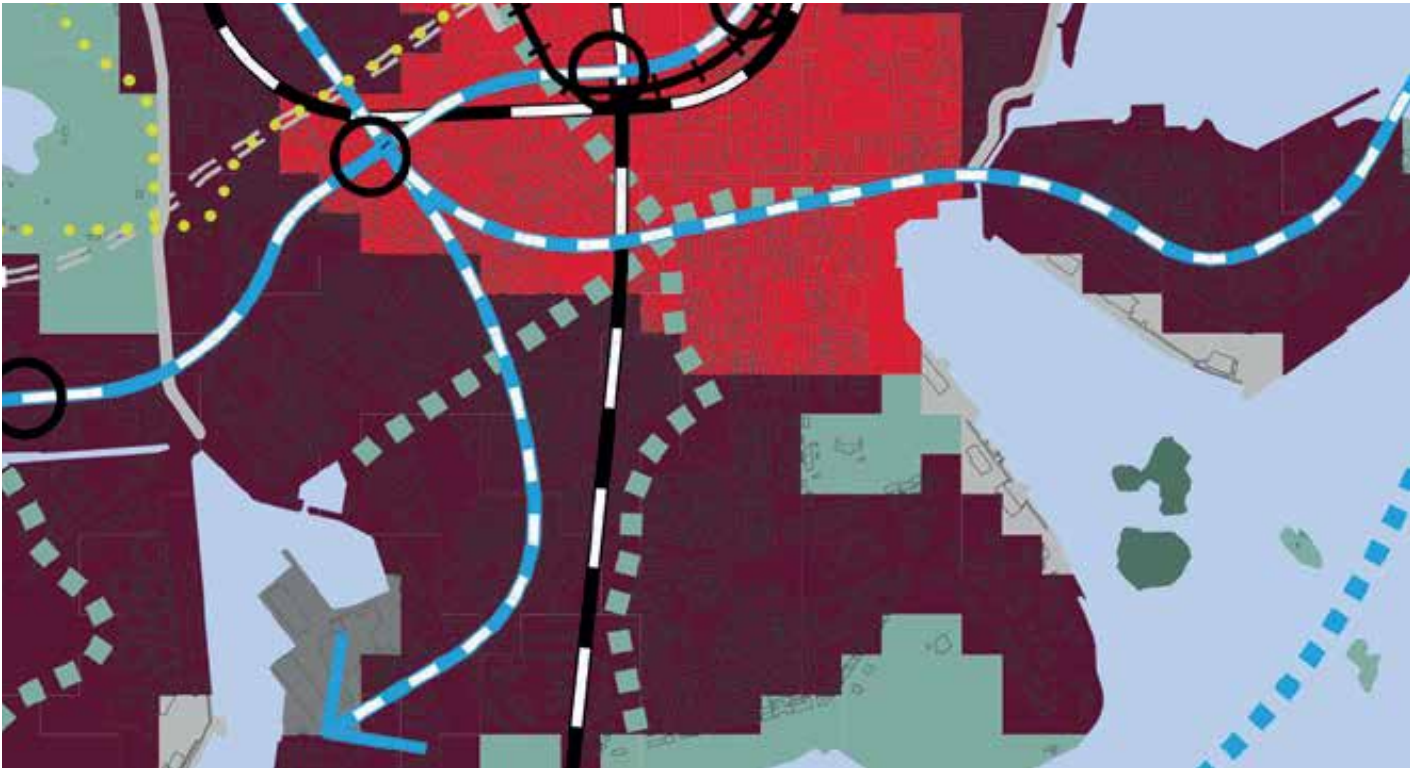
Bulevardin ympäristöhistoriallisen selvityksen tavoitteena on ollut dokumentoida alueen historiallisia kehitysvaiheita, kartoittaa sen nykytilaa sekä määrittää sen arvot. Niiden perusteella on tämän aihepiirin näkökulmasta laadittu raportin kehittämissuosituksset.

Selvityksen on laatinut Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupalvelun toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy vuoden 2018 ja alkuvuoden 2019 aikana. Työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehti Matti Liski, dosentti Eeva Ruoff sekä maisema-arkkitehtiopilas Lilja Palmgren. Työtä on valvonut ohjausryhmä, jonka jäseniä ovat olleet Jere Saarikko, Jouni Heinänen, Minna Terho ja Valteri Lankiniemi kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupalvelusta, Sakari Mentu, Hanna Pikkarainen, Sinikka Lahti ja Janne Prokkola asemakaavoituspalvelusta, Kati Kiyancicek ja Pekka Nikulainen liikenne- ja katusuunnittelupalvelusta, sekä tutkija Johanna Björkman Helsingin kaupunginmuseosta.

Kuva 4. Selvitysalueena on Bulevardin katualue ja työssä on tarkasteltu myös Mannerheimintien eteläpäätä, Vanhaa kirkkokuistoa, Lönnrotin puistikkoa, Hietalahdentoria ja Hietalahdenallasta niiltä osin, kuin ne liittyvät alueen kehitykseen. Ilmakuva 2018, KPOA.

1 Alueen sijainti ja suunnittelutilanne

Kuva 5, yllä. Ote Helsingin yleiskaavasta vuodelta 2016. Yleiskaava hyväksyttiin loppuvuodesta 2018. KPOA.

Kuva 6, alla. Ajantasa-asemakaava Bulevardin alueesta. Selvitysalue pistekatkoviivalla ja tarkastelualueeseen kuuluvat muut alueet katkoviivalla. KPOA.

Alueen sijainti

Historiaselvityksen selvitysalueena on Bulevardi (jatkossa selvitysalue tai Bulevardi), joka kuuluu länsiosastaan Punavuoreen ja itäosastaan Kamppiin. Selvitysalueeseen kuuluvat Hietalahdenrannan, Abrahaminkadun, Albertinkadun, Fredrikinkadun, Annankadun ja Yrjönkadun risteykset. Se rajautuu eteläreunaltaan Sinebrychoffin entiseen tehdasalueeseen ja Sinebrychoffin puistoon. Alue on kokonaisuudessaan Helsingin kaupungin omistama.

Raportissa käsitellään osittain Bulevardin lisäksi rajauksen ulkopuolella olevia, akselisommitelmaan kuuluvia alueita (jatkossa muut akselisommitelman alueet tai aluekokonaisuus). Muihin akselisommitelman alueisiin kuuluvat Hietalahdentori ja Hietalahden- ja Abrahaminkatujen eteläosat (Kampin kaupunginosa), osa Hietalahdenaltaasta ja Hietaniemenrannasta (Kamppi ja Punavuori), Vanha kirkkopuisto, Lönnrotin puistikko (Kamppi) sekä Mannerheimintien eteläosa (Kaartinkaupunki ja Kluuvi) niiltä osin, kuin se sommitelmallisesti liittyy selvitysalueeseen. Muut akselisommitelmaan kuuluvat alueet ovat Vanhan kirkon tonttia lukuun ottamatta Helsingin kaupungin omistuksessa. Vanhan kirkon tontin omistaa Helsingin seurakuntayhtymä. Akselisommitelman alueen länsipäässä ovat Hietalahden kauppahallin ja torin lounaispuolella olevan kioskin rakennusosalat on vuokrattu niiden toimijoille.¹

Selvitysalue on pinta-alaltaan n. 2,15 hehtaaria. Alueen omistaa kokonaisuudessaan Helsingin kaupunki. Muut akselisommitelmaan selvitysalueen lisäksi kuuluvat alueet ovat pinta-alaltaan yhteensä 5,68 hehtaaria. Selvitysalue ja muut akselisommitelman alueet muodostavat siis yhdessä n. 7,83 hehtaarin kokoisen alueen.

Bulevardi reunustavine julkisivuineen, Vanha kirkkopuisto, Aleksanterin teatteri, Polyteknisen instituutin entinen tontti, Hietaniementori ja Hietaniemenhalli kuuluvat valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY) Esplanadi – Bulevardi. Puistokatukokonaisuus mainitaan 200 vuotta olemuksensa ja perusmuotonsa hyvin säilyttäneinä puistokatuina. Bulevardi rakennettiin ensimmäisen esikaupungin rungoksi. Kuvauksessa mainitaan Bulevardi valtion rakennusten, kuten koulujen, sijoituspaikkana. Näistä merkittäviä ovat mm. Hietalahdentorin itälaidalla oleva Polytekninen instituutti ja torin pohjoispuolen Kaartin lasaretti. Bulevardin varrella on myös Sinebrychoffien asuintalo (nykyinen museo), panimoalue ja puutarha, johon myöhemmin perustettiin Sinebrychoffin puisto.²

Alueen suunnittelutilanne

Yleiskaavat

Helsingin uudessa yleiskaavassa (Kaupunkikaava) aluekokonaisuus on itäosaltaan merkitty liike- ja palvelukeskustaksi C1. Länsiosastaan se on kantakaupunkia C2. Bulevardin alueelle on merkitty viheryhteys; laajojen virkistysalueiden välinen, sijainniltaan ohjeellinen yhteys, viherakseli tai puistojen sarja, joka palvelee virkistys- ja/tai ekologisen yhteytenä.³

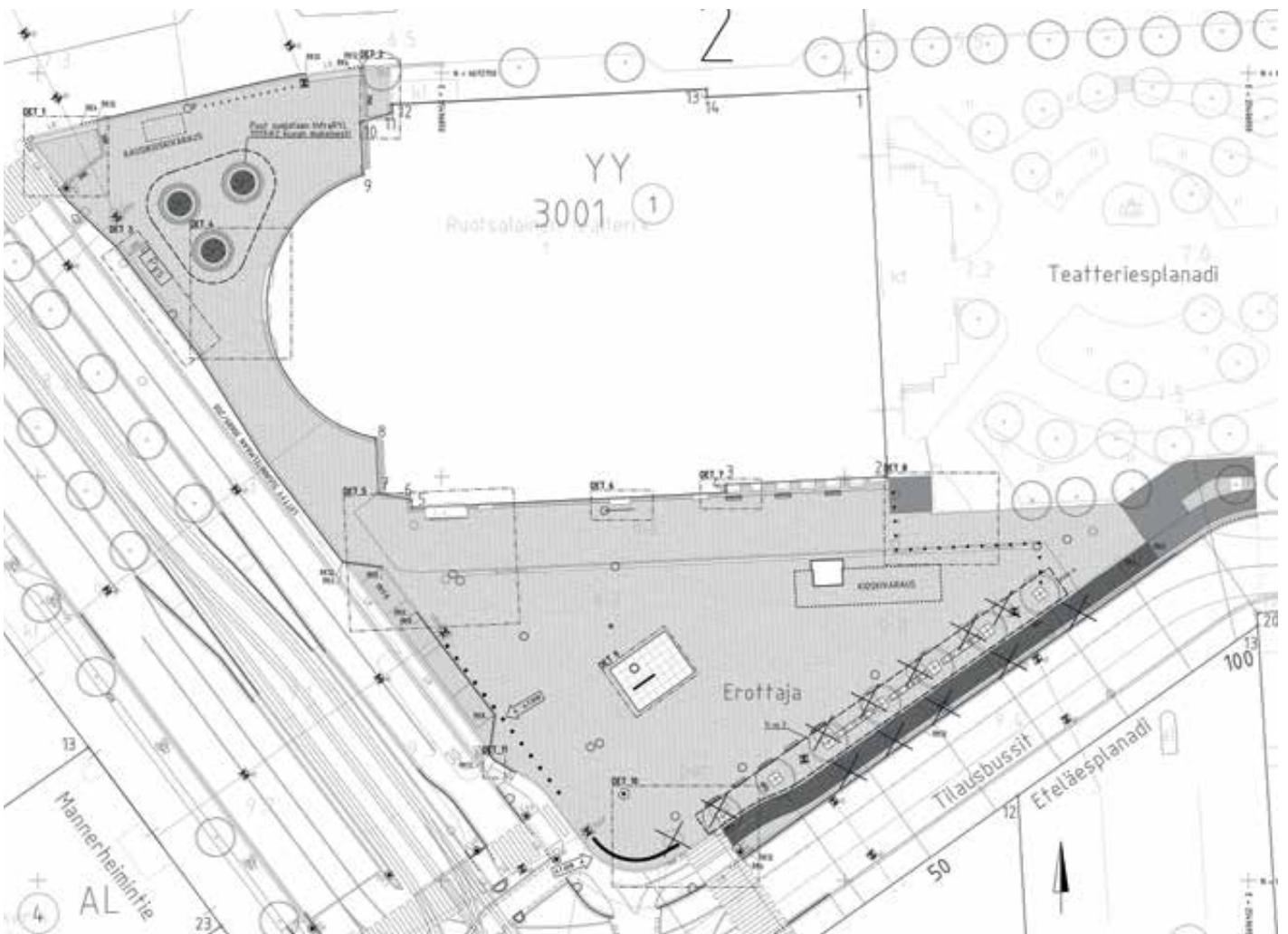
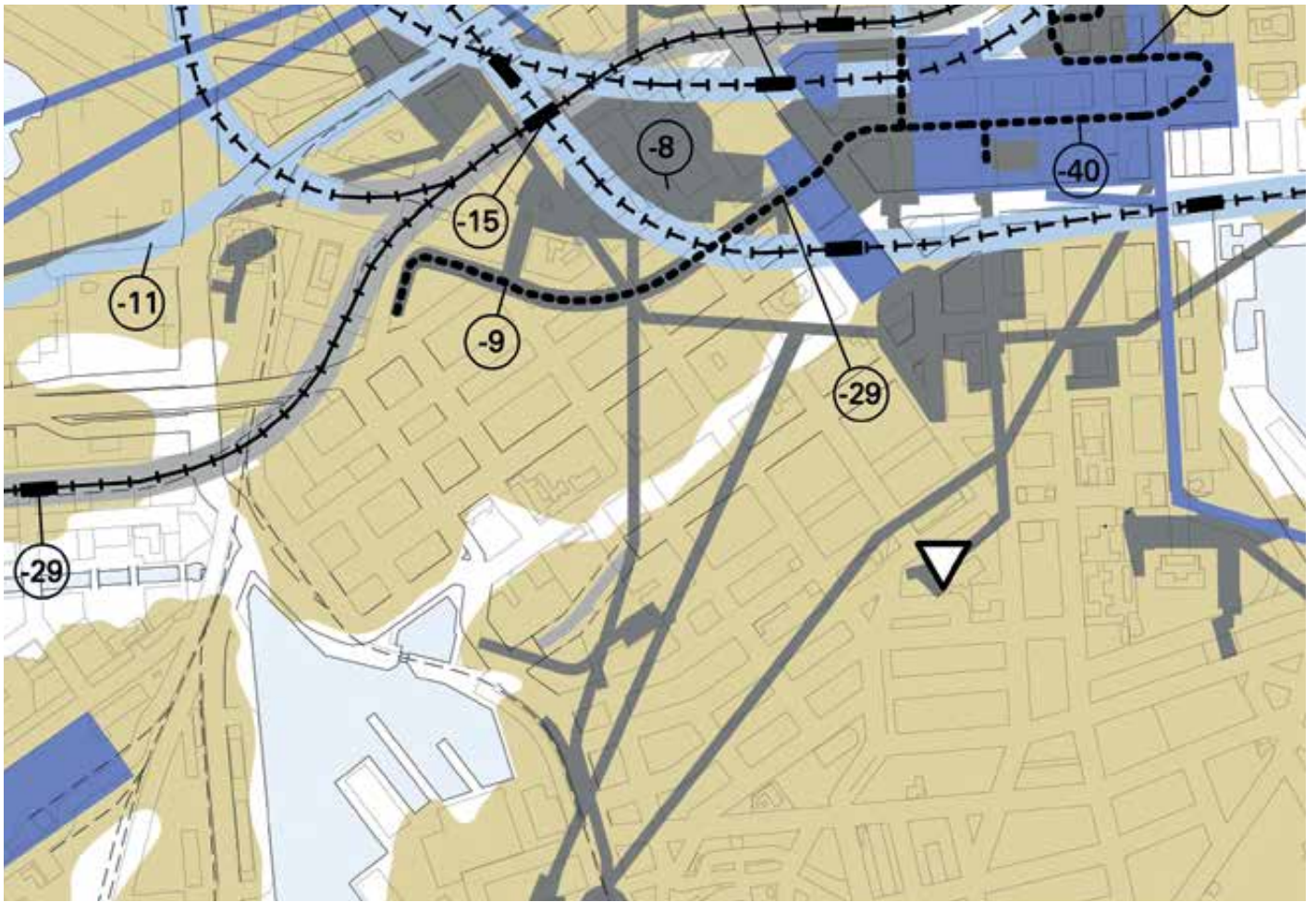
Maanalaisen yleiskaavan kartassa 11830/2, joka on tullut osittain voimaan vuonna 2011, alueelle on merkitty nykyisten maanalaisten tilojen lisäksi suunniteltu raideliikennetunneli, jolle on varattu asema korttelin 62 alueelle. Bulevardin, Yrjönkadun, Mannerheimintien ja Kalevankadun rajaaman alueen ja Kalevankadun pohjoispuolella olevien tonttien nro 9 ja 14 alle on suunnitteilla maanalaisia tiloja.⁴

Asemakaavat

Aluekokonaisuudella on yhteensä 7 kpl voimassa olevaa asemakaavaa ja 2 kpl maanalaista asemakaavaa. Alueella on vireillä kantakaupungin uudelleenkaavoitushanke.

Välillä Mannerheimintie ja Yrjönkatu Bulevardilla on voimassa asemakaava nro 461 vuodelta 1836. Alue on siinä katualuetta ja sen kumpaankin reunaan on merkitty puurivi.

Vanhaa kirkkopuistoa sekä Yrjönkadun ja Albertinkadun välistä osuutta Bulevardista koskee asemakaava nro 7961 vuodelta 1981. Bulevardi on merkitty katualueeksi ja Vanha kirkkopuisto merkinnällä PH (historiallinen puisto). Kadulle on merkitty kummankin puolin istutettava puurivi, jossa puiden keskinäinen etäisyys saa olla enintään 7 m. Vanhan kirkon tontti on merkitty YK-alueeksi eli kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue. Vanha kirkko ja puiston pohjoiskulmassa oleva sivurakennus on merkitty ark-merkinnällä seuraavin tarkennuksin: ”Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten rakennusala. Tässä tontin osassa olevaa rakennusta tai sen osaa ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka tarvitsevat katujulkisivujen tai vesikaton rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu tällaisia toimenpiteitä, on raken-

nus lisärakentamis- tai muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan rakennuksen tyyliin hyvin soveltuvalla tavalla”.

Lönnotin puistikko on asemakaavassa 7655 vuodelta 1977 merkitty PH-merkinnällä eli historiallisesti puistoksi. Puis-toalueeksi kuuluu puistikon ympärillä olevat katumaiset alueet. Näillä alueilla ajo tonteille on sallittu (kaavassa ”I”).

Välillä Albertinkatu ja Sinebryhoffinkatu Bulevardilla on voimassa kaava nro 8501 vuodelta 1982. Bulevardi on merkitty kaduksi ja sen reunoissa on istutettavat puurivit. Kyseinen kaava koskee myös Hietalahdentoria, joka on merkinnällä ”katuakio tai tori”. Hietaniemenhalli on merkitty ark-merkinnällä seuraavin selostuksin: ”Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten rakennusala. Tässä tontin tai alueen osassa olevaa rakennusta tai sen osaa ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka tarvelevät julkisivujen tai vesikaton rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu tällaisia toimenpiteitä, on rakennus lisärakentamis- tai muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan rakennuksen tyyliin hyvin soveltuvalla tavalla”. Hietalahdenrantaan on Hietalahdenaltaan pohjoispuolelle merkitty istutettavat puurivit. Polyteknisen instituutin edustan aita on merkitty säilytettäväksi ja sen itäpuolelle istutettava alueen osa. Entinen instituuttirakennus pihoinen on yleisten rakennusten tonttia. Rakennuksen itäjulkisivun molemmilla puolilla olevat puistomaiset alueet on jätettävä rakentamatta. Rakennuksen Hietalahdentorin puoleista istutusaluetta ei ole merkitty kyseisellä merkinnällä.

Sinebryhoffinkadun ja Abrahaminkadun välisellä alueella Bulevardilla on voimassa asemakaava nro 7448 vuodelta 1976. Bulevardi on merkitty kaduksi. Kaavassa ei ole otettu kantaa katupuihin.

Kuva 7, vasemmalla yllä. Ote Helsingin maanalaisesta yleiskaavasta, joka on tullut osittain voimaan vuonna 2011.

Kuva 8, vasemmalla. Bulevardin koillispuolella olevan Erottajankadun kunnostustyöt valmistuvat kesällä 2019. Suunnitelman on tehnyt Sitowise Oy ja aukiolle sijoitettavan taideteoksen ”Tro hopp kärlek” ruotsalainen taiteilija Eva Lange osana Ruotsin ja Suomen yhteistä taidehanketta. KPOA.

Välillä Abrahaminkatu ja Hietalahdenranta Bulevardia koskee asemakaava nro 465 vuodelta 1887, jossa Bulevardi on merkitty kaduksi.

Aluekokonaisuutta koskee Hietalahdenaltaan ja sen itäpuolella kulkevan Hietalahdenrannan osuuden osalta asemakaava nro 10295 vuodelta 1997. Siinä osa W- eli vesi-alueesta on poistettu ja muutettu katuaukioksi ja yleiselle jalankululle varatuksi osaksi. Altaaseen on merkitty venepaikkoja ja alueita, joihin saa sijoittaa rannan suuntaisia, rantaan kiinnitettäviä venelaitureita. Hietalahden laiturille on merkitty jalankululle ja pyöräilylle tarkoitettu alue, jossa huoltoajo on sallittua. Laitureiden välille on esitetty silta-varaus avattavalle sillalle. Hietalahden altaan keskiosassa ja pohjukassa on vle-aluetta, johon ei saa sijoittaa pysyviä venepaikkoja tai venelaitureita.

Maanalaiset asemakaavat

Maanalaisessa asemakaavassa 11300 vuodelta 2004 Vanhan kirkon, Vanhan kirkkopuiston ja korttelin nro 62 kohdalla on ma-kt-metro-merkintä, jossa maanalaisten tilojen suunnittelussa ja rakentamisessa on varauduttava niiden alle mahdollisesti rakennettavaan raideliikenteeseen.

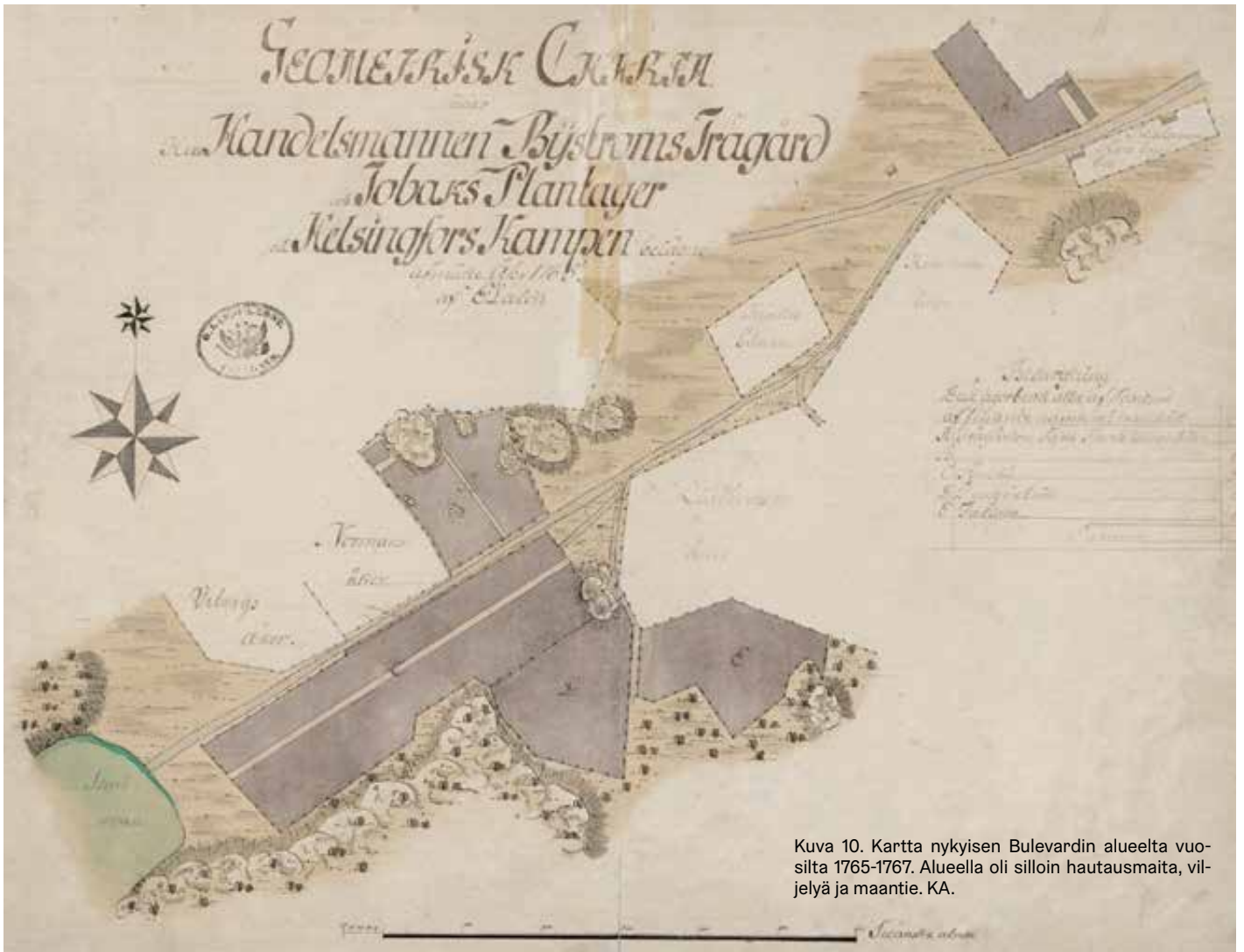
Maanalainen asemakaava 10814 koskee Erottajankadun alla olevan pysäköintilaitoksen maanalaisia tiloja. Bulevardin alle ulottuva osuus on maah-merkitty tunnelivaraus, joka on tasolta -17.0 maan pinnalle johtava suojavyöhykkeinen 9 m korkea maanalainen kalteva tila ajo- ja huoltoyhteyksiä varten.

CHARTA
 öfver
HELSINGFORS STAD med dess ÄGOR
 iNYLAND inom BORGHÄRD och HELSINGE SOCHN
Älmälte År 1776 och 1777 af Carl P. Hagström.

Kuva 9. Carl P. Hagströmin piirtämä kartta Helsingin kaupungista ympäristöineen vuosilta 1776-1777. Bulevardin alue oli silloin pääosin viljelykäytössä. Kadun tienoilla oli Hietalahden satamaan johtava maantie. MMLA.

2 Alueen ympäristöhistoriaa

Kuva 10. Kartta nykyisen Bulevardin alueelta vuodelta 1765-1767. Alueella oli silloin hautausmaita, viljelyä ja maantie. KA.

Kuva 11. Ruutukortteleiden hahmottelemista vuonna 1810 vallinneen tilanteen päälle. Bulevardin kohdalla ollut tie erkaantui Turkuun johtaneesta maantiestä nykyisen Erottajan kohdalla. Hietalahden satamaan johtaneen maantien pohjoispuolella oli Lampeniuksen puutarha, joka oli yleisölle avoin. Kartan on piirtänyt Anders Kocke. KA.

Bulevardin alue 1500-luvulta 1800-luvun alkuvuosikymmeniin

Ruotsin valtaneuvosto päätti vuoden 1640 syksyllä Vantaanjoen suulle vuonna 1550 perustetun Helsingin kaupungin siirtämisestä Vironniemelle, ja Vironniemi luovutettiin kokonaisuudessaan sen omaisuudeksi. Nykyisen Bulevardin alue oli osa siitä, mutta sen silloisesta topografiasta ei ole täsmällisiä tietoja, sillä se jäi 1800-luvun alkuun saakka Helsingin tullirajan eli asutun kaupunkialueen ulkopuolelle. Olaus Magnuksen vuonna 1539 painetulle kartalle on koko tälle alueelle merkitty vain metsää. Vuonna 1696 piirretylle Helsingin kartalle on suunnilleen tämän alueen kohdalle kirjoitettu: ”*små gran och tallbuskar och bergig mark*” (pieniä kuusia ja mäntyjä ja kallioista maastoa).⁵

C. P. Hagströmin vuonna 1776 piirtämälle kartalle on tulevan Bulevardin lounaisosa merkitty suoraksi tieksi, jonka Hietalahden puoleinen pää kääntyy lahden itärannalle⁶. Tie palveli ilmeisesti ao. kartalle keltaisella merkittyjen peltojen ja ”plantaasien” vuokraajia. Tien toinen pää näyttää sijainneen alueella, jolle Hagströmin kartalle on kirjoitettu: *Högland Slät Sand Malm* (Ylänkö, tasainen hiekkamaa). Siitä lounaampana oli kartalle kirjoitettu: *Rödjadtt Måse* (raivattu suo). R. Hertzberg kirjoittaa vielä 1880-luvulla, että Vanhan kirkon hautausmaa oli mäntymetsän ympäröimä.⁷ Ilmeisesti alue oli alun perin karua saaristomaisemaa, jossa oli tuo jo ennen Hagströmin kartan piirtämistä raivattu ja ehkä ojitettukin suo.

Em. Hietalahden vienyt tie lienee ollut pelkkä maantie, joka oli aikojen kuluessa urautunut Punavuorten ja Kampin kallioiden väliseen laaksopainanteeseen ilman, että sitä oli varsinaisesti rakennettu. Sen pohjoispuolella sijainneiden peltojen ja ”plantaasien” takana ollut alue toimi sotaväen harjoitus- ja kokoontumispaikkana ja siitä käytettiin usein nimitystä ”*campementsplats*”. Tuo juuri mainittu käsite samoin kuin nimi ”Kamppi” on perua antiikin ajalta, jolloin Rooman sotaväki kokoontui Marskentällä – *Campus Martiuksella* – sodanjumala Marsin temppelin edustalla, siis Rooman vanhojen kaupunginmuurien ulkopuolella.

Nimi Kamppi johtuu alun perin latinankielen sanasta *campus* (pelto, niitty, kenttä), so. alue, jonne suurehko määrä miehiä mahtui kokoontumaan, ja jossa oli kylliksi tilaa, että heidän kelpoisuutensa, vaatetuksensa ja varustuksensa voitiin tarkastaa sotaretkeä silmällä pitäen. Olennaista oli myös paikan sijaitseminen kaupungin asutun alueen ulkopuolella. Itse kaupungissa ei saanut esiintyä aseistettuna.

Helsingin kaupungin asuttu eli tullirajan sisäpuolella ollut alue kävi ahtaaksi 1700-luvun toisella puoliskolla. Sen vuoksi 1770-luvulla alettiin suunnitella esikaupungin perustamista Kampin alueen eteläreunalle. Christén piirsi sitä varten suunnitelman vuonna 1776, mutta sitä ei ryhdytty toteuttamaan linnoitus- ja tulliviranomaisten vastustuksen vuoksi.⁸

Jotkut kaupunkilaiset olivat kyllä jo rakennuttaneet itselleen asuintalojakin sinne eli tullirajan ulkopuolelle. Ao. esikaupunki oli ajateltu rakentaa tavanomaisen ruutukaavasuunnitelman mukaan. Siihen oli luonnosteltu myös jo Kampille aiemmin perustettujen hautausmaiden yhdistäminen ja sen laajentaminen Helsingin kaupungin omaksi hautausmaaksi. Tämä laajennus oli sitten toteutettava myöhemmin. Christénin em. esikaupunkisuunnitelmassa oli kaavailtu, että Hietalahdentien leveydeksi olisi tullut 20 kyynärää eli n. 12 metriä⁹, kun taas Espoon kirkolle ja sieltä Turkuun johtaneen tien leveys olisi ollut 25 kyynärää ja muiden katujen leveys 16 kyynärää.

Kartan selityksissä mainitaan muuten, että tontti ”e” kuului kauppias Anders Byströmille ja tontti ”f” kauppias Johan Sederholmille. Byströmin tontille on merkitty myös rakennus ja hänen tonttiaan oli karttaselityksen mukaan tarkoitus laajentaa. Molemmat tontit sijaitsivat Espoon tien alkupäässä, Erottajan lähellä, eikä muita ”tontteja” ole merkitty ao. kartalle. Olivatko nämä varakkaat liikemiehet, Byström ja Sederholm, kiirehtineet jo varaamaan tontteja uuden esikaupungin alueelta?

Hautausmaat

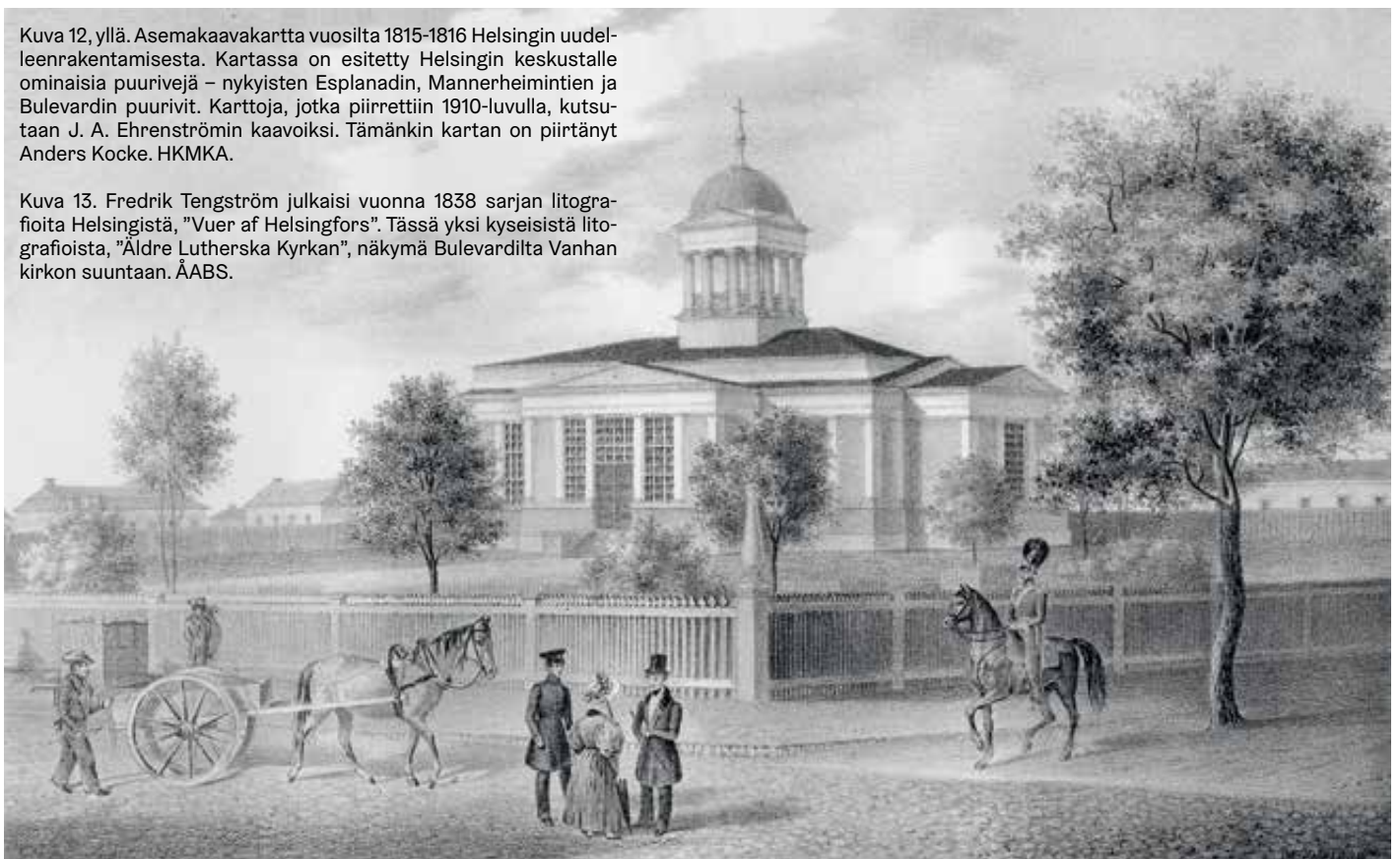
Suunnilleen nykyisten Bulevardin, Annan- ja Yrjönkatujen rajaamalle alueelle oli jouduttu perustamaan pari hautausmaata hätäaikojen vuoksi. 1600-luvun lopun suurten kuolovuosien takia Helsinkiin oli nimittäin tullut paljon maaseurakuntien jäseniä, joita ei vieraspaikkakuntalaisina voitu siunata kaupungin kirkkotarhaan. Osa Kampin alueesta luovutettiin heille hautausmaaksi. Vuonna 1710 kuoli taas niin paljon helsinkiläisiä ruttoon, että heitä varten perustettiin juuri mainitun alueen lähelle toinen hautausmaa, koska kaupungin varsinainen, Ulrika Eleonoran kirkon ympärillä ollut kirkkotarha, oli käynyt jo muutenkin liian ahtaaksi.¹⁰ Suomenlinnassa kuolleita sotilaita ja vieraspaikkakuntalaisia vainajia varten oli perustettu tälle alueelle myöskin hautausmaa, ja Helsingissä kuolleita ortodokseja varten perustettiin sinne myös omansa. Nämä neljä hautausmaata yhdistettiin sitten osittain Helsingin tälle alueelle vuonna 1790 perustamaan kaupungin hautausmaahan, mutta kahdesta ensin mainitusta ei liene koskaan piirretty tarkkoja karttoja – tai niiden rajoja ei noudatettu. Niinpä nykyistä Vanhaa Kirkkopuistoa ympäröivien katujen alta ja kauempaakin tulee niiden tontteja kaivettaessa esille vainajien jäännöksiä. Yrjönkatukin lienee koko kirkkokorttelin osuudelta perustettu vanhan hautausmaan päälle.¹¹

Ks. Sylvi Möllerin julkaisua ”Vanhankirkon puisto” tämän hautausmaan yleisestä historiasta. Myöhemmät kirjoittajat ovat käyttäneet sitä paljolti lähteenään.

Kuva 12, yllä. Asemakaavakartta vuosilta 1815-1816 Helsingin uudelleenrakentamisesta. Kartassa on esitetty Helsingin keskustalle ominaisia puurivejä – nykyisten Esplanadin, Mannerheimintien ja Bulevardin puurivit. Karttoja, jotka piirrettiin 1910-luvulla, kutsutaan J. A. Ehrenströmin kaavoiksi. Tämänkin kartan on piirtänyt Anders Kocke. HKMKA.

Kuva 13. Fredrik Tengström julkaisi vuonna 1838 sarjan litografioita Helsingistä, "Vuer af Helsingfors". Tässä yksi kyseisistä litografioista, "Äldre Lutherska Kyrkan", näkymä Bulevardilta Vanhan kirkon suuntaan. ÅABS.

Pellot, ”plantaasit” ja muut hyötykäytössä olleet vuokra-alueet

Kaupunki vuokrasi huutokaupalla Hietalahteen johtaneen tien varrella sijainneita, viljelyskelpoisia alueita helsinkiläisille pelloiksi, ”plantaaseiksi” tai muuhun hyötykäyttöön. Em. vuonna 1776 laaditulle kartalle on esimerkiksi merkitty Byströmin ”*plantage*”, Erik Röön köydenpunontarata, Goveniuksen, Svartsin ja Solbergin pellot. Kyseisen seudun karuuden takia nämä pellot lienevät kyllä olleet melko kehoja viljelyalueita. Kaupungin läheisyyden vuoksi niillä oli ilmeisesti kuitenkin kysyntää, ja kaupunki saattoi järjestää huutokaupan myös jonkun viljelypalstan osavuokra-ajan käytöstä¹². Joitakin peltoja viljeltiin vielä 1830-luvulla¹³.

Kunnallispormestari Anders Byströmin (1724-1802) ”plantaasi” sijaitsi suunnilleen nykyisen Sinebrychoffin puiston alueella, ja hän viljeli siellä tupakkaa. Byström kokeili siellä myös karppeen kasvatusta ja on arveltu, että Sinebrychoffien puistossa aikoinaan olleet lammet olisi kaivettu aikanaan hänen karppeja varten¹⁴. Byströmin jälkeen em. köydenpunoja Erik Röö vuokrasi alueen ja käytti sitä hampunviljelykseen, sillä hän tarvitsi hampun köysien valmistamiseksi. Puutarhuri Gustaf Lampenius (1765-1819) osti itselleen tontin Hietalahteen ja Espooseen vieneiden teiden kulmasta ja antoi istuttaa sen puutarhaksi, ks. alla ”Yksityiset, mutta yleisölle avoimet puutarhat” s. 45.

Helsingistä tulee pääkaupunki ja Bulevardia aletaan suunnitella

Helsinki paloi vuoden 1808 marraskuussa niin pahoin, että sille täytyi laatia uusi asemakaava. Kaupungin uudelleenrakentamiskomitean arkkitehdiksi nimitettiin luutnantti Anders Kocke, ja hänen asemakaavansa ajoitetaan yleensä vuoteen 1810. Sitä ei kuitenkaan pidetty riittävän arvokkaana etenkin sen jälkeen, kun Helsinki oli määrätty Suomen autonomisen ruhtinaskunnan pääkaupungiksi vuoden 1812 huhtikuussa. Kocken kartalla on suurehko rakennus nykyisen Vanhan kirkon kohdalla. Sille on merkitty kirjaimen G kohdalle Casernes pour la Garnison eli ”kasarmit”, jotka sitten rakennettiin pohjoisemmaksi eli varsinaiselle Kampille.

1800-luvun alkuvuosikymmeniltä on säilynyt useita Helsinkiä varten laadittuja asemakaavoja, mutta niiden suunnitelijoista ja ajoituksista ei voida saada täyttä selvyyttä, sillä niitä kopioitiin eri virastoille ja silloin niissä olleet päivämäärät ja nimikirjoitukset tulivat myös kopioituiksi¹⁵. Uudelleenrakentamiskomitean jäsenet, Pietarissa sijainnut Suomen asiain komitea ja muutkin päättävät tahot esittivät asemakaavoihin myös jatkuvasti muutoksia, joista ei pidetty järjes-

telmällisesti kirjaa. Kampin-Hietalahden-aluetta koskevat osuudet on ao. asemakaavoilla kuitenkin esitetty enemmän tai vähemmän samanlaisina. Tärkein muutos alueen tulevan kehityksen kannalta oli se, että suuri osa siitä oli nyt liitetty varsinaiseen kaupunkialueeseen ja Hietalahden ja Erottajan välisen tien molemmin puolin kaavoitettiin tontteja asuintaloja varten.¹⁶ Kadun pituudeksi tuli 1280 kynnärää ja leveydeksi 40 kynnärää eli noin 26 metriä. Sen juhlavuutta lisäsivät puurivistöt, ks. alempana olevaa tekstiä sanomalehdestä ”Helsingfors Tidningar” 21.2.1829, s. 23.

Käsite *boulevard* on 1800-luvun alkupuolella ranskankielinen ilmaisu. Se perustuu kuitenkin vanhaan hollanninkielisen sanaan *bolwerc* (vallitus, muuri). Sanaa alettiin käyttää Pariisissa sen jälkeen, kun kuningas Ludvig XIV ryhtyi purattamaan kaupunkia ympäröineitä muureja ja valleja 1680-luvulla ja antoi istuttaa niiden tilalle lehmusrivejä. Pariisilaiset alkoivat kutsua näitä leveitä, puiden reunustamia katuja nimellä *bolwerc*, sillä Hollannissa rantavallien päälle oli istutettu puita siinä tarkoituksessa, että niiden juuret pitäisivät paaluista ja mullasta rakennetut vallitukset koossa eli estäisivät niiden sortumisen mereen tai kanaviin. *Bolwerc*-sanasta muodostui Pariisissa vähitellen substantiivi *boulevard*, joka tarkoitti siis leveähköä, puiden reunustamaa ajoväylää. Pariisissa oli – on edelleen – useita bulevardia, kuten *Boulevard des Italiens*, *Boulevard St. Germain*, *Boulevard St. Michael* jne. Varsinaista kansainvälistä kuuluisuutta Pariisin bulevardit alkoivat kuitenkin saada vasta 1850-luvulta alkaen, kun kaupungin pöytäkirjoissa Georges-Eugène Hausmann (1809-1891) alkoi keisari Napoleon III:n käskystä laajentaa Pariisin bulevardiverkostoa.

Sana *boulevard* lainaantui sittemmin ranskasta useihin muihin kieliin. Helsingissä se lienee perua kaupungin uudelleenrakentamiskomitean jäsenten, ennen kaikkea sen puheenjohtajan, valtioneuvos J. A. Ehrenströmin, ranskalaisvaikutteisesta kulttuuritaustasta. Pariisia ja sen bulevardia kohtaan tunnettu kiinnostus lienee kyllä muutenkin ollut Suomessa melko yleistä, sillä Turussa ilmestyneissä sanomalehdissä julkaistiin niitä koskeneita artikkeleja jo 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla.¹⁷ Helsingin lisäksi yleiskäsitettä bulevardia lienee Suomessa käytetty erisnimenä kuitenkin vain Hangossa.

Pöykön mukaan ns. Kocken asemakaava oli Ehrenströmin suunnittelema, ja Kocke oli vain piirtänyt sen puhtaaksi. A. F. Granstedt laati kuitenkin vuonna 1823 Helsingille uuden asemakaavan, joka oli kuitenkin jokseenkin samanlainen kuin Kocken piirtämä.

Kuva 14. Sinebryhoffin puistossa sijaitsevasta tornista otettu valokuvien sarja, josta yhdistämällä saa panoraaman. Valokuvat ovat Eugen Hoffersin ottamia ja ajoittuvat vuoden 1870 paikkeille. HKMKA.

Kuva 15. Venäjänkielinen kartta on 1860-luvun tienoilta, Bulevardin rakentamisen ajoilta. Karttaan piirretyt Bulevardin puurivit jatkuvat ainoastaan nykyisen Albertinkadun kohdalle, silloisen Hietalahdentorin kulmaan. Kartan piirtäjää ei tunneta. KA.

Bulevardin perustaminen

Nykyinen Bulevardi on vedetty Helsingin palon jälkeen laadituille asemakaavoille suunnitelleen lounais-koillisuuntaiseksi jo olemassa olleen suoran maantiesuuden mukaisesti, ks. yllä. Se loppui ao. asemakaavojen mukaan Hietalahdentorin laitaan ja mereen. On tosin huomattava, että nuo asemakaavat olivat yleispiirteisiä, ja myös se, että Bulevardikadun tarkoituksena oli helpottaa satamien eli Kaupunginrannan ja Hietalahden välistä tavaraliikennettä. Sen ei siis siitäkään syystä ilmeisesti katsottu tarvitsevan mitään erityistä kaupunkirakenteellista loppupistettä.

Vielä vuoden 1859 Helsingin kartan mukaan Hietalahdentori ulottui Bulevardin pohjoispuolella Albertinkadulle saakka. Albertinkadun ja torin väliin rakennettiin sittemmin ns. Aleksanterin teatteri, Teknillisen instituutin rakennus sekä pieni kerrostalo (Bulevardi nro 29), joka myöhemmin luovutettiin Teknillisen korkeakoulun käyttöön.

Hietalahdentorin ranta-alueilla tapahtui sittemmin useita muutoksia rantojen täyttämisen ja korottamisen myötä, ks. kuva 86 sivulla 62.¹⁸

Puuistutukset

Päätös Bulevardin istuttamisesta lehtikäytäväksi lienee osittain tehty kaupungin paloturvallisuuden vuoksi ja myös siksi, että kaupunkilaiset saisivat kävellä puiden varjossa. Epäilemättä kuitenkin myös esteettiset näkökohdat otettiin huomioon, sillä Bulevardi edusti selvästikin viheraluesuunnittelua, mitä oltiin alettu pitää tärkeänä osana eurooppalaista kaupunkirakentamista 1700-luvun loppupuolelta alkaen. Lehtikäytäviä oli kyllä istutettu Suomessa jo 1500-luvullakin, esim. Turun kaupungista istutettiin silloin pitkä puistokäytävä johtamaan Turun linnalle. Suomen kenraalikuvernööri Pehr Brahe kiinnitti 1600-luvulla useaan otteeseen Turun porvareiden huomiota puiden istuttamisen tärkeyteen paloturvallisuuden takia. Puita istutettiin sittemmin useiden suomalaisten kaupunkien kaduille vielä 1800-luvullakin juuri paloturvallisuuden vuoksi.¹⁹ Useimmiten Helsingin Bulevardille on kuitenkin etsitty vertailukohteita ”edustavimmista” suomalaisista lehtikäytäväistutuksista, kuten Heinolan ”Perspektiivistä” ja Vanhan Vaasan puistokäytävistä. Heinolan ”Perspektiivi” oli kuitenkin suunniteltu alun perin kuusiriviseksi ja Vanhan Vaasan hovioikeuden puistikko neliriviseksi. Nämä 1700-luvun lopun sommitelmat olivat siis selkeästi esplanadityyppisiä, ja ne liittyivät yleiseen kaupunkisuunnitteluun. Niihin kuului myös määräyksiä katuja reunustaneiden tonttien koosta sekä niille rakennettavien talojen tyypeistä. Nämä talot oli myös molemmissa kaupungeissa määrätty virkamiesten asuintaloiksi.

Puiden istuttaminen Bulevardille kuului sitä reunustaneiden tonttien omistajien velvollisuuksiin.²⁰ Istuttaminen ei näytä kuitenkaan edistyneen toivotulla tavalla, vaikka sen uskottiin koituvan kaupungin kaunistukseksi. Niinpä nimerkki W.W.²¹ Aulangolta kirjoitti ”Helsingin kirjeessään” vuoden 1829 kevättalvella seuraavasti:

”... Esplanaden slutar ungefärligen der Esbo tull fordom stod och sedan widtager Bulewarden. Denna är 40 alnar bred och 1280 alnar lång och går i rak sträckning ända ner till Sandviken. Enligt byggnadsplanen skall nämnde Bulewarden fördes med en allée af så kallade wilda träd: men denne och Esplanaden äro ännu ei fullbordade. När sådant sker komma de ofelbart att utgöre en prydnad för staden och en av de vackraste anläggningar man träffar äfwen i städer af första rangen.”²²

HT nro 14, 21.2.1829, s. 2

Tämän suunnitelman mukaan Bulevardista piti tulla siis kaksi kertaa leveämpi kuin vuoden 1777 suunnitelmassa oli kaavailtu. Uudesta pääkaupungista yritettiin siis tälläkin tavalla tehdä muhkeampaa kuin vanhasta Helsingistä. Kenraalikuvernööri Arseni Zakrevski oli vauhdittamassa asioiden eteenpäin menoa vielä vuonna 1837²³, mutta turhaan, ja puiden istuttamiseen suhtauduttiin epäluuloisesti vielä myöhemminkin. Niiden väitettiin varjostavan mm. kadunvarren matalien talojen huoneita ja sen vuoksi Bulevardin tonttien omistajat esittivät Senaatille toivomuksen, että se pyytäisi Hänen Majesteettiaan eli keisaria luopumaan puuistutuksien toteuttamisesta Bulevardilla²⁴. Senaatti ei ilmeisesti suostunut toivomukseen, eivätkä istutustyöt vielä paria vuotta myöhemminkään näytä edistyneen. Helsingin varapastori Schröder joutui julkaisemaan seurakunnalle kuuluvien tonttien istutusasioissa seuraavan lehti-ilmoituksen vielä vuonna 1839:

”Hugade spekulanter, ett större antal växande löfträd skola i denna höst planteras å boulevarden utanför kyrkoplatsen och wid begge prestgårdarne...”

HT nro 54, 10.7.1839, s. 4

Pari kuukautta myöhemmin puiden istuttaminen oli yhdistetty niiden hoitamiseen, mikä takasi tietenkin pitempiaikaisen ansiomahdollisuuden:

”... utbjudes bestyret med planteringen af och wården om de på Boulevardsgatan framför kyrkogården och prestgårdarne allernådigst anbefallte löfträd.”

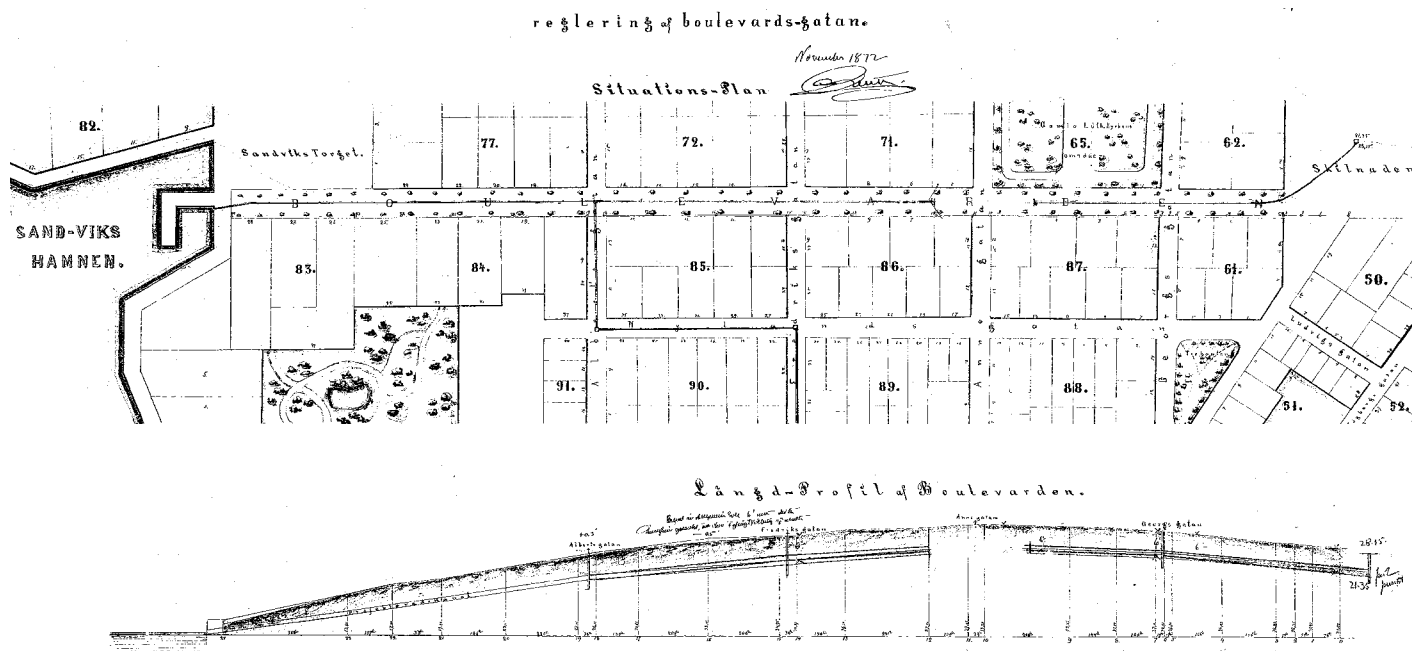
HT nro. 76, 25. 9.1839, s. 4²⁵

Bulevardin ja sen poikkikatujen valmistumista lykättiin ilmeisesti muutenkin.²⁶

Vanhemmissa dokumenteissa mainitaan lehtipuut (*löft-räd*), kuten yllä, luonnonvaraiset puut (*wilda träd*) tai kasvavat puut (*växande träd*)²⁷ eikä niissä mainita mitään siitä, minkä lajisia puita Bulevardille oli tarkoitus istuttaa. Ehkä tämä johtui siitä, että kaupungin ei ollut taimistojen puutteen vuoksi mahdollisuuksia edes päättää siitä, mitä puita se halusi antaa istuttaa? Vielä 1850-luvulla nykyistä Vanhaa kirkkopuistoa varten tilattiin puuvartisista kasveja ulkomailta²⁸. Suomessa ei nimittäin ollut silloin vielä taimistoja, joista olisi voitu tilata tarpeeksi suuria määriä tasakokoisia

Kuva 16. Valokuva vuodelta 1875 Bulevardin länsipäästä, edustalla oleva rakennus oli silloin Sinebrychoffien asuinrakennuksena. Se toimii nykyisin museona. Valokuvaajaa ei tunneta mutta kyseessä on todennäköisesti Eugen Hoffers. HKMKA.

Kuva 17. Bulevardia esittävistä suunnitelmista nämä C. Reuterin tekemät suunnitelmapiirroksat ovat vanhimmat säilyneet suunnitelmat. Suunnitelmassa puurivit on piirretty Hietalahden satama-altaalle saakka. Suunnitelmassa on pituusleikkaus (yllä) vesihuoltorakenteineen sekä katuprofiilipiirros (vasemmalla). Katuprofiiliin on piirretty sekä vanhempi profiili, jossa kourut olivat puiden ja rakennusten välissä, sekä uudempi profiili, jossa kourut olivat ajoradan puolella ja puut kasvoivat jalkakäytävän puolella. Ajoradan kohdalle on merkitty "kör-bana" sekä jalkakäytävien kohdille "trottoir". KPOA.

ja keskenään samaa lajia olleita puita²⁹. Keskenään yhtä suuria vaahteroita oli ehkä helppo valita ja kaivaa Uudenmaan metsistä, kotimaiset lehmukset olivat sen sijaan vähissä³⁰. Töölön puistoa varten tilattiin 200 lehmusta Lyypekestä vuonna 1861³¹ – mahdollisesti juuri tasakokoisten kotimaisten lehmusten vaikean saannin takia. Bulevardia koskevista maininnoista ei saa muuten miltään aikakaudelta selvää tietoa puiden lajeista. Hertzberg mainitsee 1880-luvulla julkaisemassaan katsauksessa ainoastaan, että Bulevardin varrella kasvaneet puut olivat ”lehteviä”³². Suomen Matkailijayhdistyksen vuonna 1889 julkaisemassa oppaassa mainitaan ”Vaahterain varjostama Boulevardin-katu”³³. Tonttien omistajat olivat vastuussa katupuiden istuttamisesta tonttiansa kohdalle vuoden 1889 joulukuuhun saakka, jolloin puiden hoito siirtyi kaupunginvaltuuston päätöksen nojalla Helsingin kaupungille³⁴. Silloin Bulevardin varrella oli puistokortin mukaan 99 kpl lehmusta (*Tilia*).

Bulevardin eteläistä puuriviä pidennettiin meren rantaan saakka, mikä näkyy Claes Kjerrströmin vuonna 1878 julkaisemalla kartalla. Sen perusteella voi myös havaita, että Bulevardin tontit olivat suuria ja monilla niistä oli isot puutarhat.

Kadun rakenne, kalustus ja varustus

Yleisesti Helsingin ajoväylien päällystämiseen käytettiin peltokiviä (ks. kuva 18), ja näin myös Bulevardilla.³⁵

*”I ganska dåligt tillstånd befunno sig stadens gator. De voro belagda med spetsiga knapperstenar, över vilka fotgängaren ofta kände det pinsamt att balansera sig fram. Sådana de ännu äro med undantag av några huvudgator, som omsider blivt belagda med nubbssten. På samma fotplågende sätt voro även trottoarerna stenlagda, till dess att några började omlägga dem med från Reval importerade flata kalkstenshällar. Detta bruk efterföljdes småningom av flertalet husegare, men kalkstenen hade det felet att snart flisa sig i stycken.”*³⁶

Suomalaiset graniittilaatat olivat kallita, ja niinpä Tallinnan kalkkikivilaatat olivat suosittu materiaali vielä 1900-luvun alussakin:

*”Virosta tilattiin suuria valkoisia kalkkikivilaattoja, joilla jalkakäytäviä ryhdyttiin päällystämään. Mutta tällöinkin tyydyttiin kattamaan käytävästä mattomaisesti vain eniten astuttu keskiosa ja jätettiin reunat vielä mukulakiville. Samalla alkoi myös arvokkaimmille katuosuuksille ilmestyä graniittisia kantti- eli reunakiviä. Nämä kivet olivat joko karkeiksi piikattuja tai peräti sileiksi hakattuja.”*³⁷

Tonttien omistajat olivat siis alun perin vastuussa jalkakäytävien tasoittamisesta ja kiveämisestä kiinteistöjensä kohdalla, ja ne olivat alkuun aika epätasaisia. Heidät määrättiin peltokivien ohella käyttämään jalkakäytävillä myös joko suomalaisia graniittilaattoja tai paremman laatuista ”Räävelinkiveä” eli Tallinnan laakakiviä, kuten Virosta tuotuja kalkkikivilaattoja nimitettiin.³⁸ Bulevardilla 1830-luvulla

asuneen Anders Ramsayn mukaan kalkkikivilaatat hajosivat kuitenkin nopeasti. Vuonna 1846 maistraatti määräsi, että jalkakäytävillä käytettäisiin peltokivien sijasta Räävelin kalkkiveä³⁹.

Bulevardin vanhin säilynyt katusuunnitelma on vuodelta 1872. Sen laatija oli kaupungininsinööri Conrad Reuter. Suunnitelmaan – *”förslag till reglering af boulevardsgatan”* – on merkitty puurivit kadun kummankin puolin Hietalahdenrantaan saakka sekä kadun viemäriinjat korkooneen. Suunnitelmapiiroksessa on kadun pituusleikkaus *”Längd-Profil af Boulevarden”* mittapaaluineen sekä poikkileikkaus *”Profil af Boulevarden”*, johon on merkitty ajorata *”körbana”*, puut, hulevesikourut ja jalkakäytävät *”trottoir”*.⁴⁰

Ilmeisesti Bulevardin jalkakäytävät eivät vielä vuonna 1876 olleet pinnoitettuja, sillä kyseisen vuoden kaupunginvaltuuston mietinnöissä on taulukko, jossa linjataan, että Bulevardin jalkakäytävät tulisi pinnoittaa⁴¹. Bulevardin ajorata ja jalkakäytävät olivat kokonaan pinnoitetut jo ennen vuotta 1881⁴².

Bulevardin alla kulkevaa puista viemäriverkostoa suunniteltiin uusittavan 1880-luvulla osittain siksi, että kadun pinta oli kuoppainen ja kulunut ja vaati pikaisesti kunnostamista.⁴³ Osa Bulevardin viemäreistä korvattiin uudemmissa putkilla 1890-luvun lopussa⁴⁴. On todennäköistä, että osa kadusta pinnoitettiin uudelleen nupukivillä samaan aikaan.

Vuonna 1883 suunniteltiin Helsingin kaupungin raitiovaunuverkostoa, josta yksi linja oli kulkeva Bulevardia pitkin⁴⁵. Se rakennettiin ilmeisesti 1880-luvun lopussa tai 1890-luvun alussa, ja vaunut olivat hevosvetoiset. Hevosvetoiset raitiovaunut korvattiin sähkövetoisilla 1800- ja 1900-lukujen vaihteissa.⁴⁶

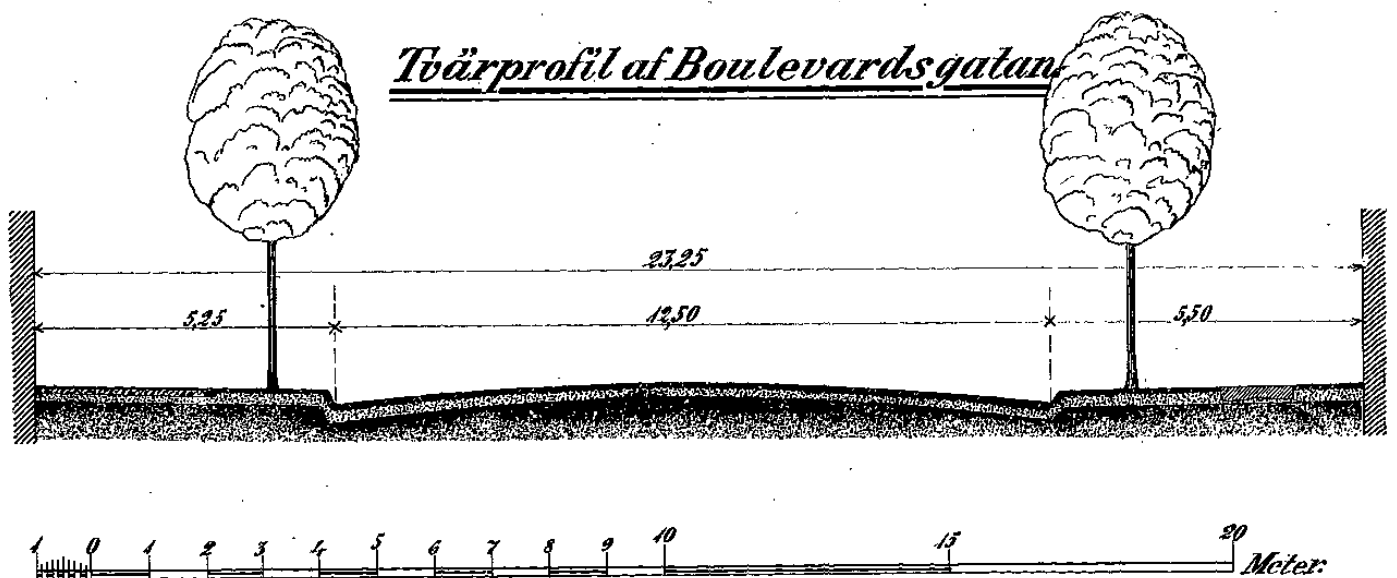
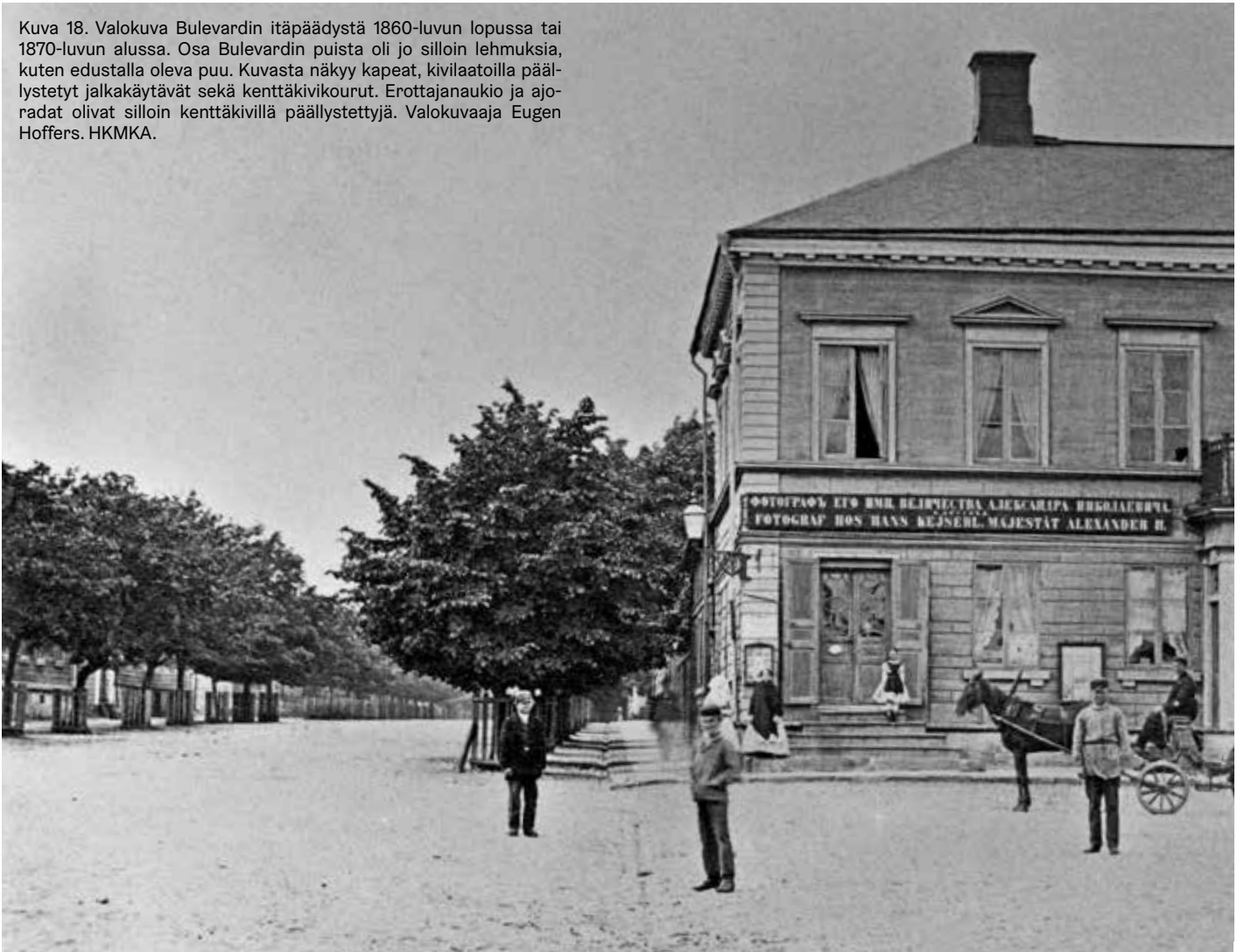
Kaupungin valaistus oli iltaisin pimeänä vuodenaikana varsin keho 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla:

”Denna s.k. belysning bestod av oljelampor, ständigt rökande och därför nedrökta och smutsiga, uppsatta vid gathörnen på gulmålade höga trästolpar. Lyktorna voro stora och klumpiga grönmålade tingestar, upptill försedda med en gnisslande väderhuva, som skulle avleda röken och öka draget.”

Ramsay s. 22

Katuvalaistusta suunniteltiin jo 1850-luvulla⁴⁷, mutta se toteutui ilmeisesti vasta 1860-luvun alussa yksityisyritysten toimesta⁴⁸. Silloin käytössä oli lyhtypylväitä, joihin myöhemmin kiinnitettiin kaasuväläistuksen vaatimat lamput. Kaasuväläispylväitä lisättiin ainakin 1890-luvulla – vuonna 1892 esitettiin, että Bulevardin varrella olevat julkisivuihin kiinnitetyt valaisimet siirretään jalkakäytävän ulkoreunaan ja että kadulle pystytettäisiin 26 kpl uutta väläispylvästä⁴⁹. 1890-luvulla suunniteltiin katuvalaistuksen uusimista, eli että kaasulyhdyistä siirryttäisiin sähkövalaistukseen⁵⁰. Uusia sähköväläispylväitä pystytettiin 1900-luvun alkuvuosina Bulevardille ja Hietalahdentorille⁵¹.

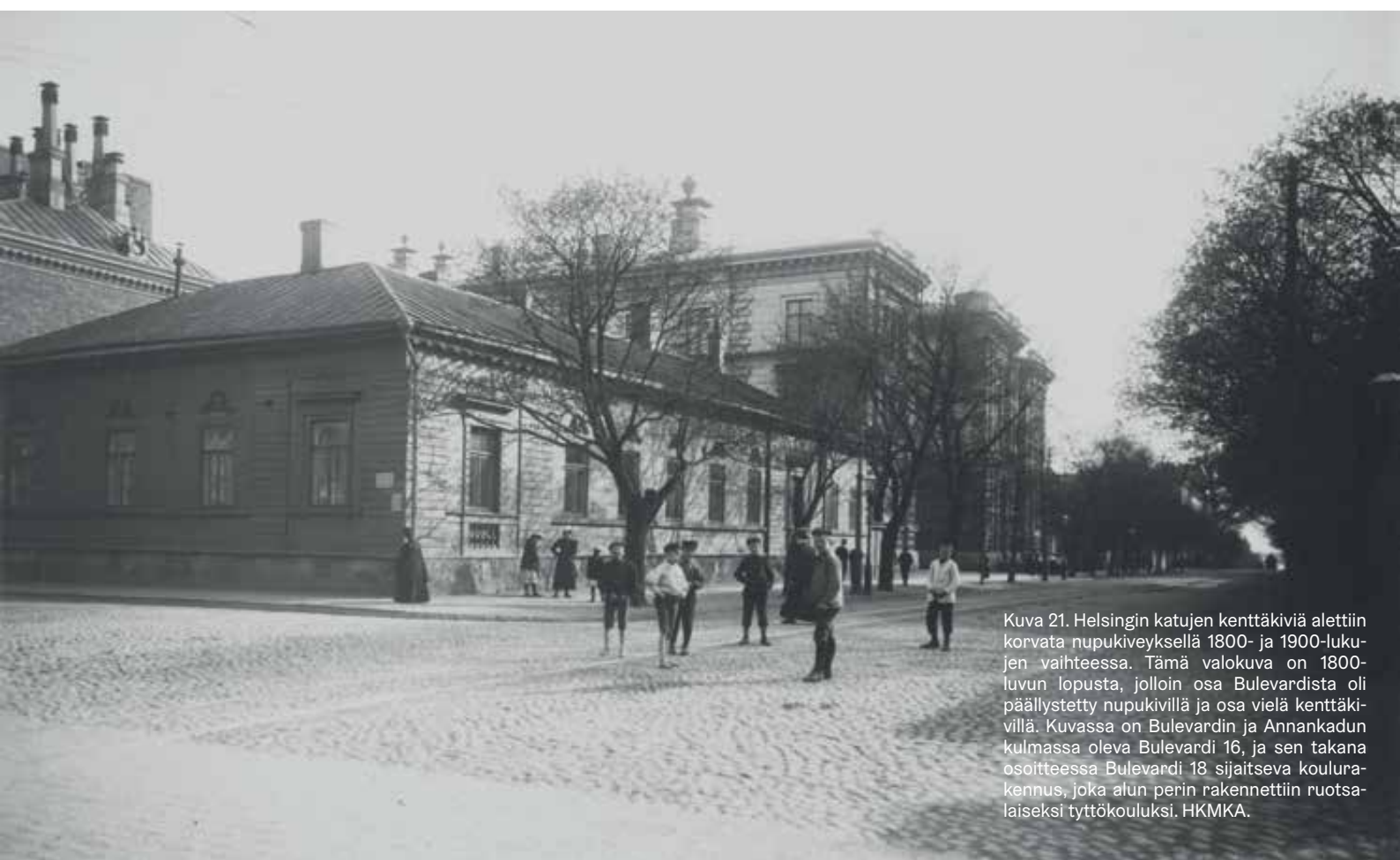
Kuva 18. Valokuva Bulevardin itäpäädytä 1860-luvun lopussa tai 1870-luvun alussa. Osa Bulevardin puista oli jo silloin lehmuksia, kuten edustalla oleva puu. Kuvasta näkyy kapeat, kivilaatoilla päällystetyt jalkakäytävät sekä kenttäkivikourut. Erottajanaukio ja ajoradat olivat silloin kenttäkivillä päällystettyjä. Valokuvaaja Eugen Hoffers. HKMKA.

Kuva 19. Ote tutkielmasta, jossa on katujen suunnittelu- ja mitoitusohjeita ja jossa on nostettu esimerkeiksi Esplanadin sekä Bulevardin profiilit. Tässä Bulevardin katuprofilin mittoineen. Piirros on vuodelta 1901. KPOA.

Kuva 20. Valokuva on otettu vuonna 1907 Bulevardin ja Fredrikinkadun kulmasta. Silloin tässä kohdassa Bulevardia ajoradan pinnoitteena oli vielä kenttäkivi. Kourut, jalkakäytävien reunat ja hulevesikourut olivat myös kenttäkiveä. Puiden ympärillä oli suurempia kiviä. Jalkakäytävien kulkupinnoissa

oli usein suuria luonnonkivilaattoja, kuten tässä näkyvät vaaleat nk. "Räävälankivet" eli Virossa tuodut kalkkikivilaatat. Matalien puurakennusten yli ja väleistä näkyi kadulle pihapuustoa, kuten tässä kuvassa näkyvät vaahtera, lehmus ja koivu. Signe Brander. HKMKA.

Kuva 21. Helsingin katujen kenttäkiviä alettiin korvata nupukiveyksellä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Tämä valokuva on 1800-luvun lopusta, jolloin osa Bulevardista oli päällystetty nupukivillä ja osa vielä kenttäkivillä. Kuvassa on Bulevardin ja Annankadun kulmassa oleva Bulevardi 16, ja sen takana osoitteessa Bulevardi 18 sijaitseva koulurakennus, joka alun perin rakennettiin ruotsalaiseksi tyttökouluksi. HKMKA.

Kuva 22. Yrjönkadun ja Bulevardin kulmassa asui professori Florin, jonka puutarhassa oli huvimaja. Valokuva on otettu vuonna 1908. Huvimaja siirrettiin myöhemmin Seurasaareen. Signe Brander. HKMKA.

Kuva 23. Yrjönkadun ja Bulevardin kulmassa ollut nk. Florinin tontti oli vuonna 1911 Jenny Florinin omistuksessa. Puutarhassa oli huvimajan lisäksi käytäviä, puu- ja pensasistutuksia. Etualalla on mahdollisesti hyötykasvimaa. MVKA.

Kuva 24. Bulevardin seudulla oli näyttäviä puutarhoja, tässä pihakuva silloisen Antinkadun (nykyinen Lönnrotinkatu) ja Yrjönkadun kulmasta, Yrjönkadun ja nykyisen Lönnrotin puistikon välissä. Puutarhan takana on Beckerin talo. Pihassa on komeita istutuksia ja suihkulähde. Valokuva on otettu noin vuonna 1880, vuonna 1911 tontille rakennettiin Suomi-yhtiön talo. MVKA.

Bulevardin alue ”puutarha-kaupunkina”

Helsingin asemakaavan tultua hyväksytyksi kaupunki alkoi myydä Bulevardin tontteja huutokaupalla. Jotkut tontit ja niille pystytetyt kiinteistöt kokivat nopeasti useita omistajan vaihdoksia, kuten Bulevardi nro 10.⁵² Tonteille pystytettiin yleensä yksi-, harvemmin kaksikerroksisia puutaloja. Alueen vanhin rakennus lienee ollut se Sinebrychoffin perheen kaksikerroksinen talo, joka sijaitsi aikoinaan Bulevardin lounaispäässä. Nikolai Sinebrychoff, Sinebrychoffin perheen ensimmäinen Helsinkiin asettautunut jäsen, oli perimätiedon mukaan antanut siirtää sen Suomenlinnasta, jossa se oli purettu sikäläisen kirkon rakentamisen tieltä. Nikolai Sinebrychoff oli perustanut olutpanimonsa Suomenlinnaan ennen kuin hän sai luvan Helsingin uudelleenrakentamiskomitealta ostaa tontin kaupungista ja perustaa sinne olutpanimon. Sinebrychoffin olutpanimorakennusten kohdalla oli 1800-luvun alussa ollut uimala, joka siirtyi sittemmin Kaivopuistoon. Hän huusi itselleen oluenpano-oikeudet Helsingissä vuonna 1819 vuosittaista vuokraa vastaan.⁵³ Panimo toimi Hietalahdessa vuoteen 1969 saakka, jolloin se muutti Keravalle. Panimorakennusten tilat on nyt vuokrattu toimistoiksi yms. tarkoituksiin.

Sinebrychoffien ensimmäinen, keltaiseksi maalattu asuintalo sijaitsee nykyisen museorakennuksen (Bulevardi 40) takana, siihen nähden suorassa kulmassa, meren puolella. Se siirrettiin nykyiselle paikalleen perheelle myöhemmin pystytetyn kivisen asuintalon tieltä. Vanhan asuintalon Bulevardin puolella olleen, pylväiden somistaman sisäänkäynnin paikalla on nykyään toisenlainen sisäänkäyntiratkaisu. Uudempaa, kivistä rakennettua taloa pidetään Jean Wikin suunnittelemana, joskin Theodor Höijer muutti sen julkisivua.⁵⁴ Höijer piirsi myös joitakin rakennuksia Sinebrychoffin panimoa varten.

Helsingin keskusta oli sijainnut vuoden 1808 paloon saakka Kruunuhaassa. Bulevardin alue sijaitsi 1800-luvun alkupuolen helsinkiläisten mielestä kaukana. Anders Ramsay kertoo tästä seuraavasti:

”Liksom stadens centrala, stenshusbyggda del nästan uteslutande beboddes av plutokratien, hade aristokratien och de högre ämbetsmännen företrädesvis slagit sig ned kring Elisabetstorget och de angränsande gatorna, vilken stadsdel på grund därav kallades ”Helsingfors’ Faubourg S:t Germain”. Men då det även där blev för trångt för deras tillväxande skara, började de bygga gårdar åt sig i andra delar av staden, dock helst vid Bulewardsatan, alla med envånings trähus på stora trädplanterade tomter, så att inom kort denna vackra som allé planterade gata blev färdigbyggd.”⁵⁵

Bulevardi sai siis jo tässä vaiheessa jonkinlaisen ”paremman väen” asuinalueen leiman ja sitä pidettiin joskus jopa ilmastollisesti terveellisempänä kuin merituulille alttiimpaa Kruununhakaa⁵⁶. Ensimmäiset talot Bulevardin varrelle rakennettiin 1820-luvun alkupuolella. Erik Rööön köydenpunontarata siirrettiin niiden tieltä Punanotkoon⁵⁷.

Tonttien ensimmäiset omistajat eivät suinkaan olleet tyytyväisiä asuinpaikkaansa. Kirkkotarha hautajaisineen sekä Bulevardilla järjestetyt hautajaiskulkueet harmittivat monia ihmisiä. Yrjön- ja Annankatuja ei ollut linjattu, ja Helsingin uudelleenrakentamiskomitea aloitti niiden tasoittamisen, mutta jätti sen kesken.⁵⁸ Jotkut valittivat Bulevardin lätköistä eli epätasaisesta ja kiveämättömästä ajoväylästä ja siitä, että kaduilla ajettiin joskus liiankin kovaa vauhtia:

”Pieni oli liikenne kaduilla, vain joskus joku ajaa karautti reessä tai kesällä ”roskassa” eli vaunuissa. Yleensä näen kadun edessäni sangen tyhjänä ja rauhallisena ja vain jonkun yksinäisen vossikan hiljaa lönkyttävän ajuriase-malleen. Kuitenkin oli 50 vuotta sitten sanomalehdessä ”lähetetty kirjoitus”, jossa vakavasti huomautettiin, että ”olisi jo aika päästä siitä vallattoman hurjasta ajovauhdista, jota Bulevardilla harjoitetaan, ja joka ei ole vaarana ainoastaan lapsille ja vanhuksille, vaan myös tavallisille rauhallisille jalankulkijoille.” Nyt, autojen aikakautena, on vaikea kuvitella sitä hirveän raisua ja hengenvaarallista hevosajoa Bulevardilla.”

Katri Bergholm, Kuultua ja elettyä, s. 27.

Prof. Ursin oli rakennuttanut tontille Bulevardi nro 7 talon, jonne senaattori Ramsayn perhe muutti vuoden 1837 syksyllä. Hänen poikansa Anders Ramsay kuvailee muistelmissaan tätä Bulevardilla sijainnutta lapsuudenkotiaan ja sen puutarhaa seuraavasti:

”Själftva den åt gatan belägna hufvudbyggnaden, ett ganska stort envånings trähus, innehöll statvåningen ... Det var ett hörnhus, sträckande åt parken sin ena flygel, som innehöll min fars enskilda våning. En annan ganska lång byggnad, parallell med hufvudbyggnaden, låg mellan denne och den omslutande parken. ... tvättstuga, mangelkammare och bagarstuga, och i en fortsättning därmed vedlider för vinterns hela behof, vagnslider, stall för fyra hästar, och fähus för tre kor jämte några gödkalfvar och får. Det hela omgivet på tre sidor af en parkartad trädgård, rymlig och skuggrik med alléer, bersåer och frukträd. Dessutom fanns en brunn med riklig tillgång på godt vatten.”⁵⁹

Ramsayn mukaan kuvaus sopi melkein kaikkiin ylempisäätiisten henkilöiden koteihin.

Bulevardille rakennettiin C. L. Engelin piirustusten mukaan Helsingin kaupungin rovastila (Bulevardi 16), ja kappalaisen pappila (Bulevardi 22). Niiden välissä sijaitsivat Engelin omat tontit (Bulevardi 18 ja 20). Hän osti vuonna 1825 vajaan 2000 neliömetrin suuruisen tontin (Bulevardi 18). Hän perusti sinne puutarhan ja rakennutti sen yhteyteen myös suurehkon huvimajan omien piirustustensa mukaan. Ao. tontilla oli siihen saakka ollut perunamaa, ja Engelillä oli tästä harmia, sillä sen vuokraaja viivytteli viimeiseen

DETLI-PLAN af HELSINGFORS STAD.

Upprättad i öfverensstämmelse med
stadens planering och byggnadsart vid ingången af

år 1878

af CLAES KJERRSTRÖM

Friskolstet, Paris 1878

saakka perunoidensa nostamista. Kyseisen tontin maaperä oli Engelin erään kirjeen mukaan oikeastaan vain pelkkää hiekkaa, jonka päällä oli yhdeksän tuumaa keskinkertaista ruokamultaa⁶⁰. Sittemmin Engel osti viereisen tontin (Bulevardi 20), jonne hän antoi pystyttää asuintalonsa vuonna 1828 sekä erinäisiä ulkorakennuksia kuten halkovajan, leipomo- ja pyykkituvan, palvelijoiden asuinhuoneet, tallin ja vaunuvajan⁶¹. Se muistutti siis rakennuskannaltaan aika paljon em. Ursinin eli Ramsayn pihoja.

Sittemmin Engel siirretti huvimajansa Bulevardin puoleiselle sivulle ja muutti sen eräänlaiseksi talvipuutarhaksi. Hän antoi sijoittaa tontin aitaan suuren lasi-ikkunan, joten hänen kasvinsa saivat valoa myös siltä suunnalta – ja samalla ohikulkijat näkivät talvipuutarhan sisälle. Engel lähetti itse laatimansa puutarhasuunnitelman erälle ystävälleen Saksaan, mutta se ei näytä säilyneen.⁶²

Bulevardilla sijainneiden muiden talojen puutarhoja koskevat tiedot ovat lyhyempiä ja satunnaisluontoisia, mutta ne viittaavat samantapaisiin laajahkoihin ja hyvin hoidettuihin piha-alueisiin, jotka tarjosivat omistajilleen mahdollisuuden hyöty- ja koristekasvien viljelyyn sekä virkistykseen ja oleskeluun vehreydessä ja raittiissa ilmassa (kuvat 22-24, 27-28).

Bulevardille rakennettuihin asuintaloihin liittyi siis yleensä puutarha⁶³. Prof. Nils Erik Wickberg totesi erästä Bulevardin vanhaa pihamiljöötä esittävän valokuvan perusteella, että suurella osalla empire-ajan Helsinkiä oli ”puutarhakaupungin luonne”. Vuoden 1878 Helsingin kartasta käy kyllä hyvin ilmi, että Bulevardin tonteilla oli selvästi enemmän puutarhoja kuin muualla kaupungissa, ja monet valokuvat

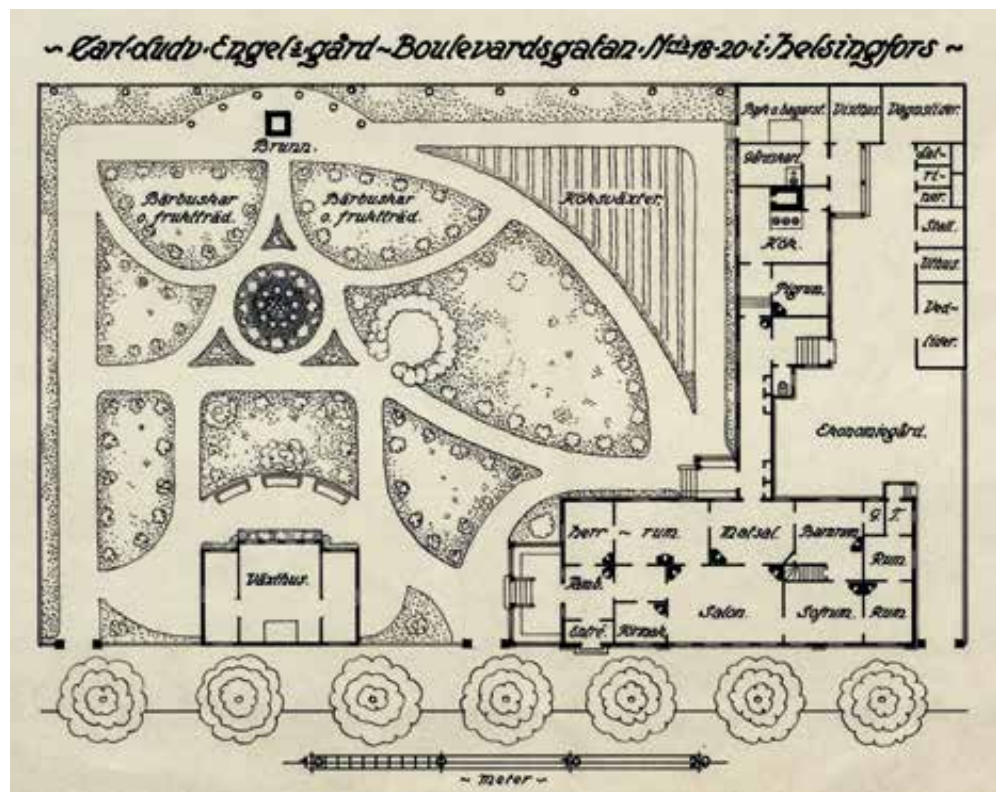
ja aikalaismuistelmat tukevat tätä toteamusta. Suuret koti-puutarhat olivat kyllä muutenkin tavallisia vanhoissa suomalaisissa kaupungeissa.

Professori Florinin puutarhassa, Bulevardin ja Yrjönkadun kulmassa, sijainnut huvimaja (ks. kuvat 22, 23) siirrettiin myöhemmin Seurasaareen. Se on puinen ja rakennettu uusgoottilaiseen tyyliin. Sen sisäseinille on maalattu maisema-aiheita, joiden on joskus sanottu esittävän skotlantilaisia näkymiä.⁶⁴

Eräät Bulevardin tontit oli ilmeisesti hankittu ja niille rakennetut talot suunniteltu omistajien henkilökohtaisia tarpeita suuremmiksi siinä toivossa, että niiden asunnot tai yksittäiset huoneet saataisiin vuokratuiksi. Niinpä arkkitehti Jean Wik oli C. L. Engelin vuokralaisena pitkään. Myös arkkitehti Ernst Bernhard Lohrman, Engelin seuraaja Intendenttikonttorin johtajana, asui Bulevardilla, ja hän vuokrasi osan siitä Intendenttikonttorin toimitiloiksi. Aikakauden sanomalehdissä näkyy myös varsin usein ilmoituksia: ”... uthyras wid Boulevarden.”⁶⁵. Kenraalikuvernööri, kreivi Fabian Steinheil (1762-1831) oli myös hankkinut itselleen talon Bulevardilta, vaikka hän asui varsinaisesti omistamassaan Meilahden kartanossa, siis melkein Helsingissä, ja kesät hän vietti useimmiten Viipurin maalaiskunnassa Saarelan kartanossa, joka myös kuului hänelle⁶⁶. Suomen kaartin upseeri Constantin Linder ja hänen puolisonsa kreivitär Marie Mussin-Puskin asuivat jonkin aikaa vuokralla puuseppä Lindholmin rakennuttamassa talossa (Bulevardi 13-15); se sijaitsi Bulevardin ja Fredrikinkadun kulmassa. Talo oli kaksikerroksinen, sen fasadi ja käyntiportti sijaitsivat ilmeisesti Bulevardilla. Osa rakennuksesta antoi Fredrikinkadulle, ja rakennuksen takana sijaitsi ilmeisesti laaja puutarha.⁶⁷

Kuva 25, viereisellä sivulla. Tässä Claes Kjerrströmin vuonna 1878 piirtämä suunnitelma Helsingin kaupungista. Karttaan on piirretty puistojen käytävät, katujen puurivit, sekä havainnollistettu Bulevardin seudun puutarhamaisuus piirtämällä tonteille kasvillisuutta. Karttaan on merkitty alueella olleet kaivot (”Brunn”), mm. Erottajan, Lönnrotin puistikon ja Hietalahdentorin kaivot, sekä kaduilla olevat vesipostit sinisellä. Kivirakennukset on merkitty vaaleanpunaisella, puurakennukset oranssilla tai keltaisella ja suunnitellut korttelit, kadut ja rakennukset katkoviivalla. Oranssilla merkittyjen puurakennusten katot olivat ”kovapintaisia” eli suurimmilta osin peltisiä, kun taas keltaisella merkittyjen rakennusten katot ilmeisesti useimmiten puuta. Kivirakennusten katot olivat kaikki peltisiä. KPOA.

Kuva 26, oikealla. C. L. Engelin osoitteessa Bulevardi 18 olleesta puutarhasta ei ole säilynyt dokumentteja, kuten suunnitelmapiirroksia tai valokuvia. Tässä on muistinvarainen piirros. M. Schjerfbeckin piirtämä kuva perustuu Hugo E. Saurénin muistikuviiin. Saurénin isä oli tontin viimeinen omistaja vuonna 1881, kunnes sen rakennukset purettiin ja tilalle rakennettiin ruotsalainen tyttökoulu. KA.

Kuva 27. Osoitteessa Bulevardi 15 ollut piha. Valokuva ajoittuu suunnilleen 1920-luvulle. Ivan Timirasew. HKMKA.

Kuva 28. Osa Bulevardin varrella olleista pihoista oli näyttäviä, kuten tämä osoitteessa Bulevardi 17 sijainnut piha. Tässä pihassa oli kausikasveja ja köynnöksiä, ja pihan käytävät olivat pinnoitettuja. Valokuvan on ottanut A. E. Rosenbröijer elokuussa 1893. HKMKA.

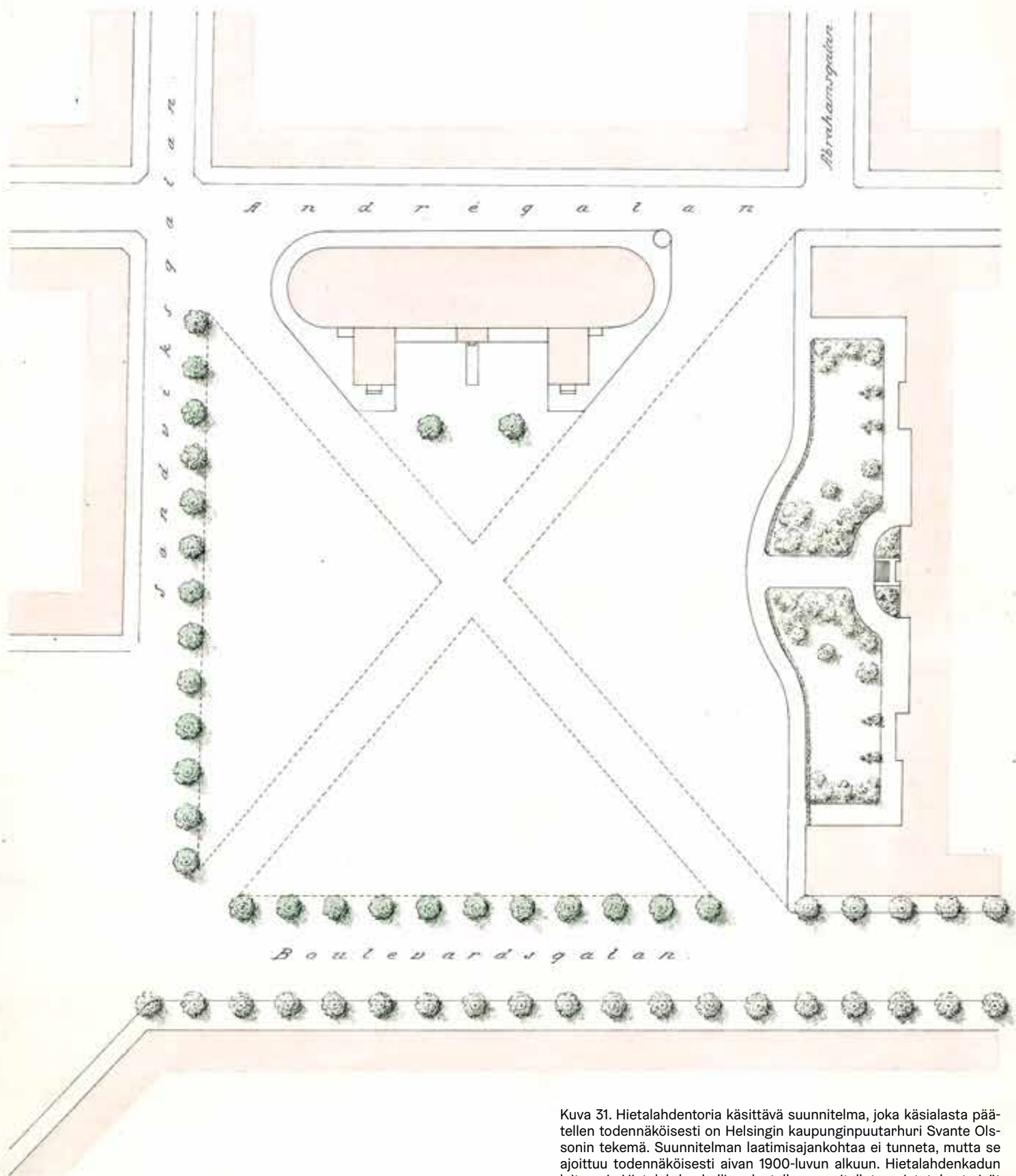
Kuva 29. Suomessa on vain kaksi Bulevardi-nimistä katua. Niistä toinen sijaitsee Hangossa, ja on olennainen osa Hangon historiallisen keskustan kallioiden väliin sovitettua ruutukaavasommitelmaa. Se rakennettiin 1800-luvun loppupuolella kaupungin rautatieaseman edustalla olleen kauppatorin ja meren välissä sijaitsevaan laaksoon. Kadun varteen, ajoradan puolelle, istutettiin yhtenäinen lehmusrivi. Katu rakennettiin yhtä leveäksi kuin Helsingin Bulevardi, n. 24 metriä, ja sitä reunusti yksikerroksiset

puiset asuinrakennukset puutarhoineen. Hangon Bulevardin katupuiden runkosuojat ovat samanmalliset kuin Helsingin Bulevardin lounaisosaan 1800-luvun lopulla asennetut puiset runkosuojat, vertaa kuvaan 30. Tosin Hangon Bulevardi rakennettiin hiekkapintaiseksi. Vaikka Hangon Bulevardin katu on myöhemmin pinnoitettu, on sen katuprofiili säilynyt tähän päivään. Vertaa kuvassa 18 näkyvään Helsingin Bulevardin katuprofiiliin. K. E. Ståhlberg, 1890-luku. MVKA.

Kuva 30. Valokuva Helsingin Bulevardin lounaisosasta vuodelta 1907. Hietalahdentorin laitaa on vastikään istutettu lehmusrivi, jonka puiset runkosuojat ovat hyvin samanlaiset kuin Hangon Bulevardin lehmukille asennetut suojat, ks. kuva 29. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Förslag till plantering i Sandvikstorget.

Kuva 31. Hietalahdentoria käsittävä suunnitelma, joka käsialasta päätellen todennäköisesti on Helsingin kaupunginpuutarhuri Svante Olssonin tekemä. Suunnitelman laatimisajankohtaa ei tunneta, mutta se ajoittuu todennäköisesti aivan 1900-luvun alkuun. Hietalahdenkadun laitaan ja Hietalahden hallin edustalle suunnitellut puustutukset eivät toteutuneet. HKA.

Hietalahdentori

Bulevardin katsottiin alun perin päättyvän Hietalahdentorille, jonka keskellä oli kaivo (kuvat 14, 86). Tori oli hyvin suuri, mikä oli välttämätöntä siitä syystä, että satamaan tultiin veneillä ja laivoilla, ja niiden tuomien tavaroiden purkaminen ja laivojen uudelleen lastaaminen vaati runsaasti tilaa. Vanhojen suomalaisten kaupunkien torien piti muutenkin olla hyvin suuria, sillä niin myyjät kuin monet ostajatkin tulivat torille hevoskärryillä eikä hevosia riisuttu valjaista. Toreilla myytiin sitä paitsi myös halkoja, lautoja, tuohia yms. tarvikkeita. Helsingin varsinainen kauppatori oli 1900-luvun alkuun saakka Senaatintori. Nykyisen Kauppatorin alue tarvittiin kokonaan purjelaivojen purkamista ja lastaamista varten.⁶⁸

Hietalahdentori oli vielä 1880-luvulla pinnoittamaton aukio. Sen päällystämistä suunniteltiin 1880-luvulla, ja tätä tarkoitusta varten budjetoitiin varoja vuonna 1888, mutta maistraatti ei hyväksynyt ehdotusta, sillä suunnitelmissa oli pinnoittaa vain pieni osa torista vaikka koko torin kiveäminen olisi ollut tarpeen. Myöhemmin samana vuonna ehdotettiin torin halki kulkeneen ajoreitin pinnoittamista, ”*en körbana tvärs över Sandvikstorget från Boulevard- till Andregatan*”, jos koko toria ei voitu pinnoittaa. Osa torista kivetettiin vuonna 1889⁶⁹ ja osa 1890-luvun puolella⁷⁰.

Torin pohjoisreunalle, Antinkadulle, nyk. Lönnrotinkadulle, rakennettiin 1829 kolmiosainen Kaartin sairaala, jota pidetään C. L. Engelin suunnittelemana. Sen itäinen paviljonki tuhoutui talvisodan pommituksissa.

Vuosina 1890-1895 rakennettu satamarata yhdisti Hietalahdentorin Helsingin muihin satamiin sekä päärautatieasemaan. Vuonna 1865 teollisuusmies Adolf Törngren sai luvan

rakentaa Hietalahteen kuivatelakan, valimon ja konepajan. Tämä liikeyritys on sittemmin vaihtanut omistajia useaan kertaan, mutta jatkanut aina toimintaansa. Se kuuluu nykyään Masa-Yards konsernille. Hietalahden telakkatoiminta ja siellä ja sen lähistöllä harjoitettu laivojen rakentaminen alkoi nousta eräänlaiseksi nähtävyydeksi, joka mainittiin myöhemmin Helsingin opaskirjoissakin. Yleisö sai käydä tutustumassa näihin laitoksiin tiettyinä aikoina:

”Tämä suunnaton laitos omistaa suuren alueen Helsingin lounaiskolkasta. Maan. ja tiist. 10-12 tarjoutuu tilaisuus nähdä kahden höyrylaiwan ja höyrypannujen rakentamista, ja muitten suuren mekaanisen työpajan tehtävien suoritusta.”

Matkailijayhdistyksen Helsingin kiertokatsausten opas s. 9 [1911]

Teknillisen reaalikoulun rakennus pystytettiin Abrahaminkadun ja Bulevardin nurkkatontille, Hietalahden torin koillisreunalle 1874-1877 arkkitehti Frans Anatol Sjöströmin (1840-1885) piirustusten mukaan. Sjöström oli myös koulun opettaja. Koulu oli saanut vuonna 1872 nimen Polyteknillinen reaalikoulu ja vuonna 1879 se sai nimen Polyteknillinen opisto. Nimenmuutokseen liittyi myös opetusohjelmien tiukentamisia ja uusien aineiden ottamista koulun ohjelmaan. Vuoden 1908 keväällä annettiin asetus Teknillisen korkeakoulun perustamisesta, ja se aloitti toimintansa tässä talossa.

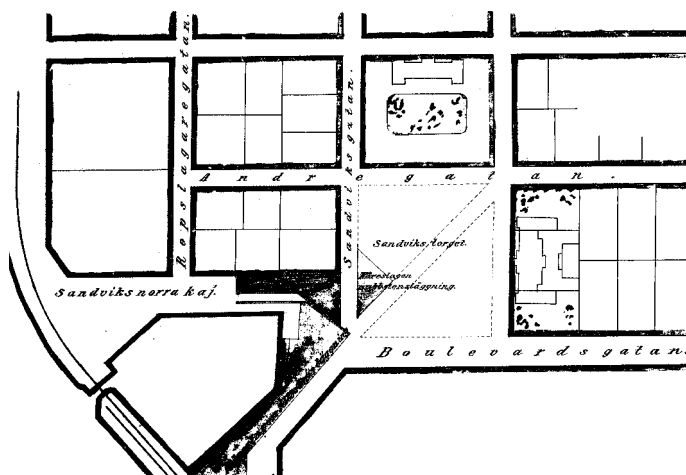
Alueella sijaitsi myös kustannusosakeyhtiö Otavan painotalo, Hietalahdenranta 19. Sen rakennukset purettiin vuonna 1984.⁷¹

Kuva 32. Hietalahdentori arviolta 1890-luvulla. Torilla oli myyntikojuja ja takana näkyvä Hietalahdenallas laivoineen sekä satamarata, joka rakennettiin 1890-luvun alkuvuosina. Hietalahdentorilta on avautunut näkymä avomerelle ja kaupungin edustalla olevaan saaristoon. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

*Plan
angivande till stensättning år 1902
förelagna gator af Sandvikstorget och
Sandviks södrakaj.*

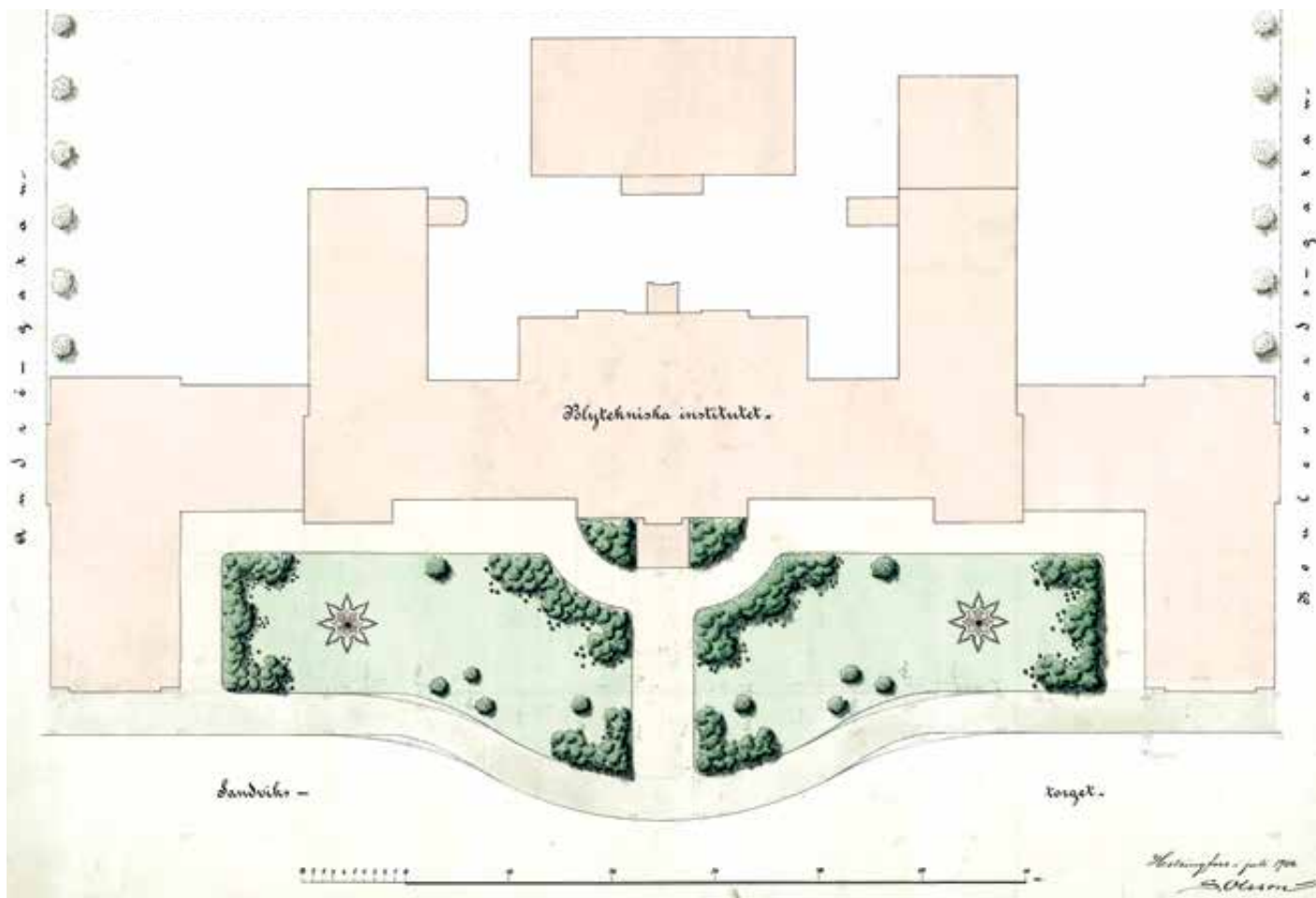

Kuva 33, vasemmalla yllä. Hietalahdenaltaan rantaa täytetään 1890-luvulla. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Kuva 34, vasemmalla. Polyteknillinen instituutti vuonna 1892. Silloin sen edustalle on jo tehty istutuksia. Gustav Wilhelm Edlund. ÅABS.

Kuva 35, yllä. Hietalahdentorin kiveämistä suunniteltiin vuonna 1902. Tum-malla merkityille alueille ehdotettiin nupukiveystä. KPOA.

Kuva 36, alla. Helsingin kaupunginpuutarhurina toimineen Svante Olssonin tekemä suunnitelma Polyteknillisen instituutin edustan istutuksista vuodelta 1902. HKA.

Kuva 37. Polyteknillistä instituuttia reunusti istutukset ja tonttia rajasi aita 1890-luvulla. Rakennuksen eteläpuolella oli puistoalue käytävineen ja puu- ja pensasistutuksineen. Kuvaa ottaessa Bulevardin Hietalahdentorin puoleista lehmusriviä ei ollut vielä istutettu. Kuva on todennäköisesti otettu aivan 1890-luvun alussa, sillä takana olevaa Hietalahdenallasta täytetään eikä satamarataa ole vielä rakennettu. Osa Hietalahdentorista on vielä päällystämätön. C. Frankenhaeuser. MVKA.

Kuva 38. Hietalahdenallasta on ja takana oleva Hietalahdentori vuonna 1906. Polyteknillistä instituuttia on laajennettu. Atelier Apollo. HKMKA.

Helsingfors. Sivistyskommissionen.
Hietalahden satama.
No 678. Atelier Apollo, H. J. 1906.

Kuva 39. Vanhan kirkkopuiston ja Lönnrotin puistikon puusto vehreyttävät tiiviisti rakennettua Kampin kaupunginosaa. Vanhan kirkkopuiston pohjoislaitaan rakennettu Vanha kirkko rakennettiin alun perin väliaikaiseksi. C. Grünberg, 1959. HKMKA.

Kuva 40, alla. Tämä valokuva ajoittuu todennäköisesti aivan 1900-luvun alkuun. Bulevardilla olleet hevosvetoiset raitiovaunut oli korvattu sähköllä kulkevilla vaunuilla. Vanhaa kirkkopuistoa kiersi kaikilla laidoilla jalkakäytävien

keskellä olevat luonnonkivilaatat. Bulevardia reunusti komea vaahterarivi. Kadun reunoihin on jo asennettu reunakivet ja ajorata on päällystetty nupukivin. Arthur Faltin. MVKA.

”Tilapäinen” puukirkko

Ns. Anders Kocken asemakaavassa oli kirkkorakennukselta vaikuttava merkintä suurehkon, vihreäksi väritetyn alueen reunalla, joka sijaitsi Bulevardin koillispään lähellä. Se on merkitty kirjaimella ”J”, ja se merkitsee karttaselostuksen mukaan Cimetière de la Ville eli kaupungin hautausmaata. Se oli perustettu vuonna 1790. Kirkon rakentaminen tapahtui kuitenkin vasta myöhemmin; se vihittiin käyttöön vuonna 1826. Tuo C. L. Engelin piirtämä ”tilapäinen puukirkko” on sittemmin koolla ja olemuksellaan hallinnut Bulevardin koillispään katutilaa ja ihmisten mielikuvia etenkin talvisin, kun entisellä hautausmaalla kasvavat puut ovat lehdetömiä. Kirkko sijaitsee kuitenkin varsinaisesti Lönnotin kadulla ja alun perin hautausmaalla ei ollut mitään muita puuvartisia kasveja kuin ne, jotka oli istutettu seurakunnan toimeksiannosta sen ympärille. Se oli antanut puutarhuri Erik Edbomille tehtäväksi vuonna 1790 tehtäväkseen istuttaa pihlajia⁷² 10 kyynärän välein koko hautausmaan ympäri kiviaidan viereen sekä puistokäytäväksi hautausmaan halki portilta toiselle. (Vainajien omaisten haudoille tekemät istutukset alkoivat yleistyä vasta 1800-luvun puolivälin tienoilla.) Tämä Erik Edbom oli todennäköisesti sama puutarhuri, jolle maaherra J. J. Boije oli uskonut puutarhansa hoidon 1760-luvulla ja joka vuokrasi sen sittemmin itselleen. Edbom hoiti noihin aikoihin myös Yleistä Promenadia eli Kaisaniemen puistoa ja muita istutuksia Helsingin alueella.

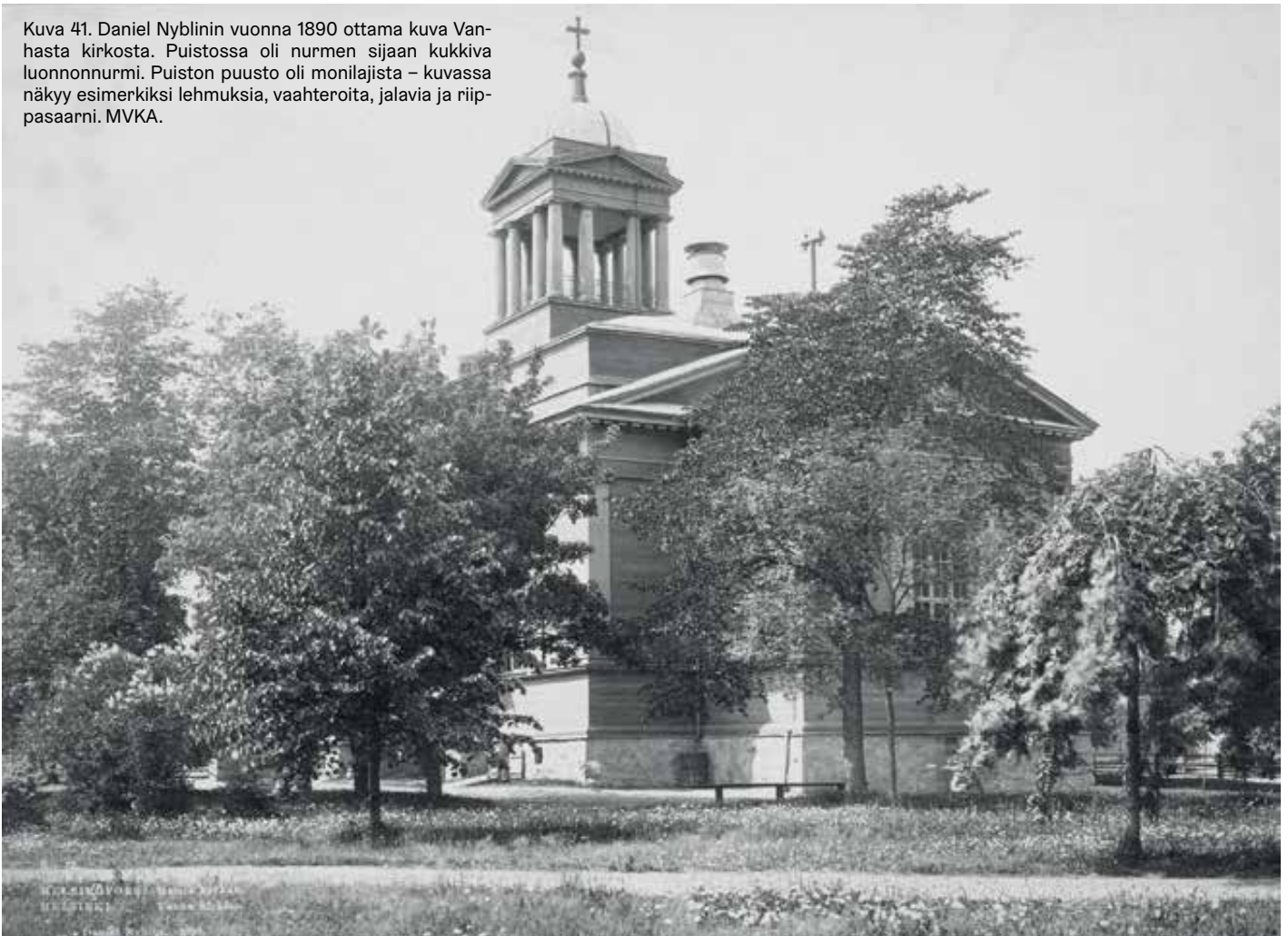
Hautausmaasta puistoksi

Kaupungin uuden hautausmaan istutuksien hoitoa ei ollut järjestetty ja se muuttui nopeasti huonokuntoiseksi. Sen tasoittamiseksi ja uudelleen istuttamiseksi pidettiin huuto-kauppa. Sen voitti senaatin kopisti Gustaf Lampenius, joka saattoi ilmeisesti käyttää edesmenneen isänsä lähistöllä sijainneella ”plantaasilla”, ks. yllä, kasvattamia taimia tehdessään omia istutustöitään. Ilmeisesti alueen hiekkaperäisen maaperän takia hänen taimensa eivät kuitenkaan ottaneet menestyäkseen. Ainakin Lampenius syytti viranomaisia asiasta myöhemmin kehkeytyneen riitajutun yhteydessä siitä, että hän ei ollut saanut alueelle ruokamultaa, kuten hän oli pyytänyt tuomaan paikalle.

Tämä Helsingin kaupungin vuonna 1790 perustama hautausmaa ja siihen kokonaan tai osittain liitetyt vanhemmat hautausmaat (ks. yllä s. 17), alkoivat muodostua puistomaiseksi alueeksi, kun uusi hautausmaa oli perustettu vuonna 1829 Hietaniemeen⁷³.

Puistikkoo yritettiin pitää yllä seurakunnan toimesta. Monet entiset seurakuntalaiset oli nimittäin haudattu sinne. 1850-luvun alussa sitä varten laadittiin uusi istutussuunnitelma. Ulkomailta tilattiin aluetta varten puuntaimia ja pensaita mm. ”siperialaisia hernepuita” so. siperilaisia hernepensaita (*Caragana arborescens*). Ne muodostivat pensasai-

Kuva 41. Daniel Nyblinin vuonna 1890 ottama kuva Vanhasta kirkosta. Puistossa oli nurmen sijaan kukkiva luonnonnurmi. Puiston puusto oli monilajista – kuvassa näkyy esimerkiksi lehmuksia, vaahteroita, jalavia ja riip-pasaarni. MVKA.

Helsingfors - Helsinki Gamla kyrkan - Vanha kirkko.

Kuva 42. Ajoittamaton valokuva Vanhasta kirkkopiistosta, mahdollisesti vuoden 1900 paikkeilta. Puistoon on rakennettu diagonaalikäytävät. Valokuvaaja tuntematon. MVKA.

Kuva 43. Lapsia ulkoilutetaan Vanhassa kirkkopiistossa toukokuussa vuonna 1949. T. V. Vuorela. HKMKA.

dan entisen hautausmaan ympärille ja reunustivat sitä tuolin ympäröinyttä säleaitaa.⁷⁴ Seurakunta ei 1860-luvulla kuitenkaan ollut enää kiinnostunut tämän entisen hautausmaansa ylläpidosta. Kirkon hoitokunnan jäsenet valtioneuvos Ernst Hjelt ja tohtori F. E. Sanmark puolustivat kuitenkin sen säilyttämistä ja hoitoa ja onnistuivat säilyttämään sen.⁷⁵

Tämä entinen hautausmaa palveli seudun lasten leikkipaikkana, kuten monet muutkin suomalaiset hautausmaat. Seuraavan muistelmaan kirjoittaja, Katri Bergholm, os. Ignatius, oli syntynyt vuonna 1878, joten hänen kertomuksensa liittyy 1880-lukuun. Kirjoittajan lapsuudenkoti sijaitsi Fredrikin- ja Antinkadun kulmassa - nykyisen Lönnrotinkatu nro 17 kohdalla.

"Lähellä meitä, vain kadunkulman päässä, oli Vanha kirkko ja sen ihana kirkkotarha, Antinkadun lasten parhain leikkipaikka. Sitä ympäröi silloin vihreä, puinen aita. Siellä leikimme hautojen välissä tai juoksimme piilosilla ympäri sitä suurta hautakiveä, joka on lähellä Yrjönkatua. Pelkäsimme vain ankaraa vartijaa. Talvisin kävimme siellä laskemassa mäkeä kirkon portailta Bulevardinkadulle. Muistan, miten kerran olin siellä Gustaf-veljeni kanssa... Minua silloin hieman pelotti ajaa alas tuota "korkeata" mäkeä ja ehdotin, että aloittaisimme puolimäestä. Nyt minun on vaikea huomata, että siinä edes onkaan mitään mäkeä."

Katri Bergholm.- Kuultua ja elettyä.
Muistelmia vuosien takaa, s. 20 f.

Vuoden 1898 elokuun myrsky runteli puistoa hyvin pahoin. Tuskin yksikään puu säilyi täysin vahingoittumattomana. Monia puita kaatui kokonaan, toiset menettivät latvansa tai niiden oksia repeili. Myrskyä koskeneissa sanomalehtiartikkeleissa mainitaan alueella vahingoittuneista puista koivut, lehmukset, poppelit ja marjakuuset. Viimemainituista todetaan, että ne olivat olleet kauniita, mutta että myrsky oli repinyt ne juurineen maasta. Ylipäättään tuho oli kohdannut tässä puistossa pahimmin suurikokoisia puita, pienemmät olivat kärsineet vähemmän⁷⁶ - ja samoin oli käynyt Helsingin muissakin puistoissa.

Alue siirtyi Helsingin kaupungin hoitoon vuoden 1899 lopulla. Sen istutusluetteloiden mukaan hautausmaalle istutettiin vuonna 1911 seitsemän tuomea (*Prunus padus*) ja viisi koiranheisipensasta (*Viburnum opulus*).⁷⁷ Puiston nurmikenttiä ympäröivät aikoinaan samanlaiset rautalanka-aidat kuin Helsingin muidenkin puistojen nurmikkoja (kuva 42, 43). Ne on sittemmin poistettu. Bulevardille istutettiin vuonna 1912 neljä lehmusta ja seuraavana vuonna yksi lehmus (*Tilia vulgaris*).

Vanhan Kirkkopuiston alueelle haudattiin vielä Helsingin valloituksessa vuonna 1918 kaatuneiden saksalaisten ja suomalaisten sotilaita sekä sittemmin Eestissä kaatuneita suomalaisia vapaaehtoisia. Helsingin kaupungin puisto-osasto on huolehtinut näiden hautojen koristeistutuksista, jotka ovat vaihdelleet viuhkapalmuista kesäkukkiin. Esimerkiksi vuonna 1925 oli Helsingissä kaatuneiden suomalaisten haudoille istutettu 300 kpl heliotrooppeja, Virossa kaatuneiden suomalaisten haudalle 500 kpl annansilmiä ja Helsingissä kaatuneiden saksalaisten haudalle 300 kpl heliotrooppeja ja 150 kp hopeakäpäliä (*Gnaphalium lanatum*) sekä 13 pystyjä hopeakäpäliä (*Gnaphalium pyram*).⁷⁸

Vanha Kirkkopuisto kärsi pahoin jatkosodan pommituksista, mutta tästä asiasta on vain muistelmaluontoisia mainintoja. Pommituksista laaditut julkaisut keskittyvät rakennusten tuhoihin ja ihmishenkien menetyksiin.⁷⁹

Puisto on keskeisen sijaintinsa vuoksi nykyäänkin hyvin tunnettu ja suosittu, ja seuraavat Toivo Lyyän säkeet heijastavat varsin hyvin niitä elegis-sentimenttaalisia tunteita, joita kaupungin asukkaat tuntevat sitä kohtaan:

*Vanha kirkko vanhoin pyhin puistoin
vanhat paadet alla vaahteroiden
isiemme ihmiskohtaloiden
valkama jo murentuvin muistoin
— nyt ja aina meille mieleen johda
heidän työnsä, uranuurtajoiden,
yli vuosisatain ulapoiden
Uskon, toivon vilkkutulta hohda!*

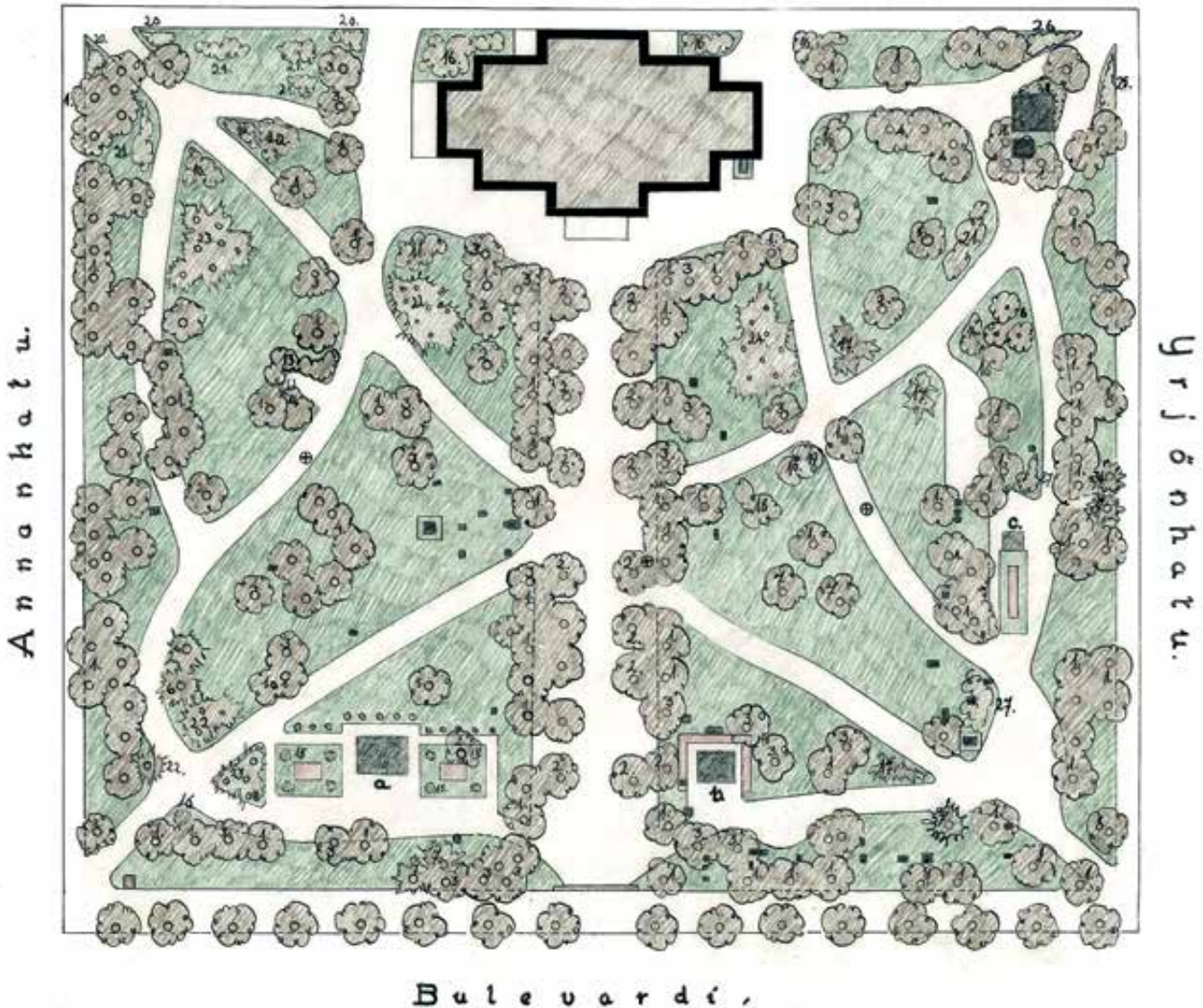
Laulu meren kaupungista, 1950

Kuva 44. Vanhassa kirkkopuistossa oli koristeistutuksia vuonna 1927, muun muassa nurmille istutettuja palmuja. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Vanhan kirkon puisto.

Lönnrotinkatu.

Bulevardi.

- a. Saksalaisten sanharikhaula.
- b. Suomalaisten ———.
- c. Eestissä haaluneiden ———.

Kasviluettelo:

1 <i>Acer platanoides.</i>	14 <i>Prunus padus.</i>
2 <i>Tilia</i>	15 <i>Ligustrum vulgare, pallomuoto.</i>
3 <i>Ulmus montana.</i>	16 <i>Syringa Josikaea.</i>
4 <i>Fraxinus excelsior.</i>	17 <i>Thuja</i>
5 ———, rüppuva.	18 <i>Euonymus europaea.</i>
6 <i>Pinus</i>	19 <i>Crataegus</i>
7 <i>Larix europaea.</i>	20 <i>Rosa rugosa.</i>
8 <i>Sorbus aucuparia.</i>	21 <i>Lonicera tatarica.</i>
9 ———, rüppuva.	22 <i>Picea omorica.</i>
10 <i>Rosa rugosa Kaiserin des Nordens.</i>	23 — <i>pungens glauca.</i>
11 <i>Spiraea</i>	24 <i>Pseudothuya glauca.</i>
12 <i>Caragana arborescens.</i>	25 <i>Berberis Thunbergii.</i>
13 <i>Viburnum opulus.</i>	26 <i>Philadelphus coronarius aureus.</i>
	27 <i>Mahonia aquifolium.</i>

Kuva 45. Tässä piirroksessa vuodelta 1936 on ilmeisesti kartoitettu Vanhan kirkonpuiston puuvartista kasvillisuutta ja mahdollista on, että osa on suunniteltu. Karttaan on merkitty puistoon sijoitetut hautamuistomerkit. Laatijasta ei ole varmuutta, mutta kyseessä on todennäköisesti Helsingin kaupunginpuutarhuri J. E. Aranko (aiemmin Blomqvist). KPOA.

Kuva 46. Eugen Hoffersin vuonna 1862 ottama valokuva silloista Antinkatua, nykyistä Lönnrotinkatua pitkin. Silloin kaupungin nykyistä matalamman rakennuskannan ja puuston yli erottui maamerkkeinä selkeästi Vanhan kirkon lisäksi takana näkyvä Nikolainkirkko, nykyinen Helsingin tuomiokirkko. Vanhaa kirkkopuistoa rajasi puinen lauta-aita. MVKA.

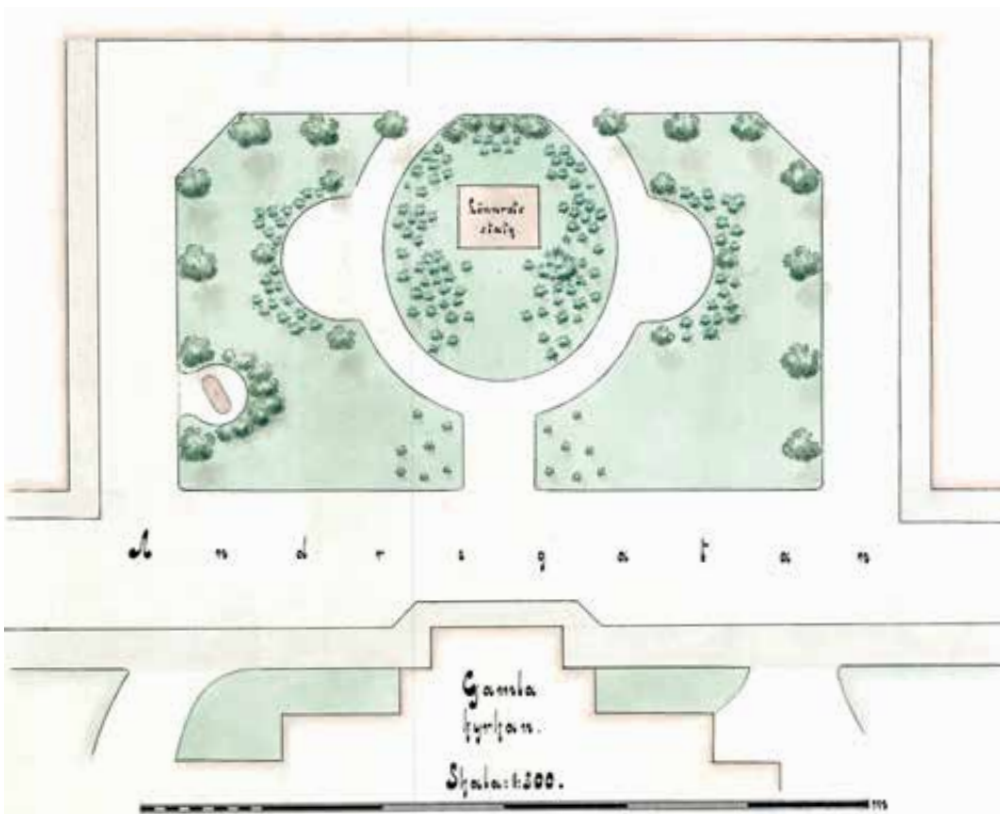

Kuva 47. Vuonna 1890 Vanhan kirkkopuiston puut olivat kasvaneet jonkin verran vuoden 1862 tilanteesta (ks. kuva 46). Kirkkoa vastapäätä oli kirkkotori, johon jumalanpalvelukseen saapuvat jättivät vaununsa. Kuvassa näkyvä koivu kasvaa tontilla. Silloin nykyisen Lönnrotinkadun puolella ollut kirkon sisäänkäynti ei ollut vielä purettu. Daniel Nyblin. ÅABS.

Kuva 48. Vuonna 1904 toukokuussa otettu kuva Annankadun ja nykyisen Lönnrotinkadun risteyksestä. Kaduille on vedetty sähkölinjat. Kadun päällysteet kouruineen näkyvät komeasti kuvassa. Kuvan oikeassa laidassa on rakennuksen julkisivuun kiinnitetty lyhtyvalaisin. Vanhaa kirkkopuistoa rajannut aita on purettu ja puiston laidalle on istutettu kuusirivi. A. E. Rosenbröjjer. HKMKA.

Kuva 49, yllä. Entisen Kirkkotorin keskelle pystytettiin Lönnrotin patsas vuonna 1902 ja aluetta alettiin kutsua nimellä Lönnrotin puistikko. Puiston laidoilla olevista lehmuksista osa säilytettiin ja puiston keskiosa jäi avoimemmaksi matalampine istutuksineen. Tässä vuonna 1915 otetussa kuvassa näkyy puistoon istutettuja kausikasveja. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Kuva 50, vasemmalla. Suunnitelma Lönnrotin puistikosta silloisen Antinkadun laidalla. Suunnitelma on todennäköisesti silloisen Helsingin kaupunginpuutarhurin Svante Olssonin tekemä. HKA.

Lönnrotin puistikko

Vanhan kirkon pohjoispuolella oli ns. Kirkkotori, jonka nimi muutettiin 1900-luvun alussa Lönnrotin puistikoksi. Sen alue eli korttelin 69 keskimmäiset tontit olivat keisarin tai oikeammin Senaatin määräyksestä päätetty jättää rakentamatta kirkon paloturvallisuuden takia.⁸⁰ Siellä ei siis käyty torikauppaa, mutta kirkkoväki jätti sinne vaununsa tai rekensä jumalanpalvelusten ajaksi. Alue istutettiin sittemmin puistikoksi tai ainakin sellaisen istuttamista suunniteltiin, sillä sen kohdalle on merkitty vihreitä istutusalueita useille vanhoille Helsinkiä esittäville kartoille. Istuttamisen tarkasta ajankohdasta ei voitu kuitenkaan päästä selville. Kirkkotori on sommiteltu myöhemmin ns. saksalaiseen tyyliin, so. puistokäytävät olivat symmetriset mutta englantilaistyyllisesti kaareilevat ja sen itäisivulla oli kaivo (kuva 25).

Helsingin kaupunki luovutti alueen Elias Lönnrotin (1802-1884) satavuotissyntymäpäivän kunniaksi pystytettävää patsasta varten. Aloitteen tekijä oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka järjesti kansalaiskeräyksen patsashankkeen rahoittamiseksi sekä kilpailun kuvanveistäjien kesken vuonna 1898. Kilpailun voitti kuvanveistäjä Emil Wikström. Hän joutui kuitenkin pyytämään lisäaikaa saadakseen työnsä valmiiksi, ja niinpä teos paljastettiin virallisesti vasta lokakuussa 1902 eli noin puoli vuotta Lönnrotin satavuotissyntymäpäivän jälkeen.

Patsas esittää kuuntelevaa ja kirjoittavaa, kansanomaisesti saappaat jalassa istuvaa Lönnrotia, jonka oikealla puolella on Väinämöinen polvillaan ja alempana, Lönnrotin vasemmalla puolella istuu kuunteleva naishahmo, "Kalevalan Impi"⁸¹. Patsasta ympäröi nykyään nurmi, muutama kapea kukkasarka ja matala suoja-aita. Lönnrotinkadun reunalla on suuria syreenipensaita, mutta paikan puistikkomaisuuden luovat varsinaisesti lehmukset, joita on patsaan takana ja sivuilla. Niitä oli patsaan pystyttämisen aikaan ja edelleen 16 kpl. Lönnrotinkadun reunaan, tuota lyhyttä näkymäakselia rajaamaan, istutettiin myöhemmin molemmin puolin koivu⁸².

Kuva 51. Talvikuva noin vuodelta 1900 Vanhan kirkon edustalta silloista Kirkkotoria päin. Puisto oli rajattu matalalla aidalla. Puistossa oli jonkin verran puustoa, kuten lehmuksia, riippuvia puita ja kuusi. A. E. Rosenbröjer. HKMKA.

Yksityisiä, mutta yleisölle avoimia puutarhoja

Lampeniuksen puutarha

Puutarhuri Gustaf Lampenius (1765-1819)⁸³ oli ostanut itselleen laajahkon tontin Erottajan ja Bulevardin kulmasta. Hän oli istuttanut alueen pieneksi puistoksi, ja hän muutti sen myöhemmin hiukan englantilaistyylliseksi eli antoi perustaa sinne kiemurtelevia käytäviä. Kaupunkilaiset kävivät siellä mielellään vapaahetkinään kävelemässä, sillä Helsingin keskustassa ei 1800-luvun alussa ollut vielä muita virkistykseen ja rentoutumiseen sopivia yleisiä puistikkoja.⁸⁴

Sinebrychoffin puutarha

Nikolai Sinebrychoff (1789-1848)⁸⁵ oli saanut ostaa panimoaan varten suuren tontin Hietalahdesta. Se oli kalliainen ja sieltä avautui laajoja näköaloja Lauttasaaren suunnalle. Sinebrychoffin perhe piti puutarhaa sen perustamisesta alkaen yleisölle avoimena, ja kaupungin muut asukkaat arvostivat tätä ystävällisyyttä suuresti. Mm. von Wrightin veljekset ja Elias Lönnrot kävivät siellä kävelemässä.

Joinakin iltoina puiston puihin ripustettiin värillisiä lyhtyjä, siellä poltettiin "bengalin tulia" ja siellä saattoi esiintyä myös soittoakunna. Z. Topelius kuvaa novellissaan "Vedergällningens dag" erästä tällaista vuoden 1846 syysiltää puistossa:

*"Det aflägsna läget af denna kostsamma anläggning gör densamma mindre besökt än den förtjenar. Trädgårdens kan kallas bryggd på hälleberget, – bryggd, ty den står i nära förbindelse med ett väldigt ölbryggeri, der mer än en Fjolner hade utrymme att drunkna i karen. Med otrolig kostnad äro der dammar och gångar sprängda, mull uppförd på klipporna och planteringar gjorda, der intet grässtrå förr haft rotfäste att vaxa uppå. Från terrasserna, kullarna och paviljonerna hade man vackra utsigter, som likväl nu ej kunde ses för mörkrets skull, och från drifhusen trängde sköna blommors doft. Färgade lampor hängde öfverallt i träden, en fullstämmig militärmusik tonade mellan löfhvalfven och talrika skaror gäster och åskådare hvimlade inom och utom gångarne, beundrande ömsom qvällens milda svalka, trädgårdens behag, musikens spel och eckläringens skönhet."*⁸⁶

"Helsingfors Tidningarna" nr. 74, 23.9.1846, s. 3.

Kuva 52. Valokuva Lönnrotin puistikosta alkuvuodesta 2019. Puiston Lönnrotinkadun puoleiselle laidalle on istutettu kaksi rauduskoivua. Taustalla olevien lehmusten alla on korkeampaa pensaskasvillisuutta. LP.

Kuva 53. Aleksanterin teatteri rakennettiin vuonna 1879. Se sijaitsee tontilla niin, että sen ympärille jää aukiomainen tila, joka avautuu Albertinkadulle ja Bulevardille. Tässä noin vuonna 1880 otetussa valokuvassa rakennus on juuri valmistunut ja sen edustan kenttäkivetty aukio on hyvin avoin. Charles Riis. HKMKA.

Kuva 54. Vuonna 2019 Aleksanterin teatterin edustan puusto on kasvanut ja rakennuksen edusaukiolle on pysäköity runsaasti autoja. Lisäksi alueella on paljon yhdyskuntateknisiä rakenteita, kuten liikennemerkkejä ja -valoja, vaijerivalaisimien pylväitä, info-tilauja, mainoksia ja sähkökaappeja. LP.

Musiikkia, teatteria ja oopperaa

Helsingissä toimi jo varhain *Musikaliska Sällskapet* (Musikaalinen Seura), joka järjesti silloin tällöin julkisakin musiikki-iltoja. Sen sihteeri Fredrik Bäck asui C. L. Engelin talossa Bulevardilla ainakin vuonna 1831, ja häneltä sai ostaa lippuja seuran järjestämiin konsertteihin⁸⁷. Hän toimi Seuran sihteerinä hyvin pitkään ja asui sittemmin talossa Bulevardi nro 9⁸⁸. Mainitun vuoden kesällä myös Bulevardilla asunut kultaseppä Fahlström möi lippuja Helsingissä esiintyneen Johanna von Schoultzin konserttiin⁸⁹.

Vuonna 1879 Bulevardille rakennettiin ns. Aleksanterin teatteri, jonka avajaisia vietettiin seuraavana vuonna. Sen piirtämisestä oli päävastuussa insinöörieversti P. Benard, mutta talon eri osien suunnittelu oli jaettu useiden henkilöiden kesken.

Siellä esiintyi pääasiassa kierteleviä, ulkomaalaisia teatteri- ja oopperaseurueita⁹⁰, mutta se seisoikin paljolti tyhjiään⁹¹. Rakennus toimi vuosina 1918-1993 Suomalaisen oopperan ja baletin kotina eli Helsingin oopperatalona siihen saakka kunnes nykyinen oopperatalo valmistui Töölönlahden rannalle⁹².

Vuonna 1882 säveltäjä Martin Wegelius perusti Helsingin musiikkiopiston, joka toimi talossa Bulevardi 2, saksalaisen tyttökoulun vuokralaisena⁹³. Tämä opisto, jota Wegelius johti kuolemaansa eli vuoteen 1906 saakka, oli nykyisen Sibelius-akatemian edeltäjä⁹⁴.

Myös itse Bulevardilla esiintyi silloin tällöin orkesteri.

Kuva 55. Aleksanterin teatterin edusaukio sekä Albertinkadun ja Bulevardin risteysalue muodostavat aukiomaisen tilan. Albertinkadulla oli teatteria vastapäätä linnamainen Venäjän lähetystöalo, joka tuhoutui jatkosodassa. Valokuva on otettu n. vuonna 1910, valokuvaaja on tuntematon. MVKA.

Kuva 56. Albertinkadun ja Bulevardin kulmatontilla oli rakennustyömaa joulukuussa 1957. Constantin Grünberg. HKMKA.

Kuva 57. Aleksanterin teatterin edusaukio ei vielä 1960-luvun alussa ollut täynnä pysäköityjä autoja. Albertinkadun toiselle puolelle on valmistunut virastotalo, jonka rakennustyöt ovat käynnissä edellisessä kuvassa, kuva 56. Constantin Grünberg. HKMKA.

Kuva 58. Bulevardin ja Fredrikinkadun risteykseen on rakennettu Jugend-tyyliset rakennukset, joiden muodostama porttimainen rakennuspari erottuu hyvin tästä vuonna 1907 otetusta valokuvasta, kun Bulevardin etelälaidan rakennukset olivat vielä yksikerroksisia puutaloja. Signe Brander. HKMKA.

Kuva 59. Nykytilan valokuva vastaavasta paikasta kuin kuva 58. Rakennuspari ei enää erotu samalla tavalla kuin ennen. LP, 2019.

Kerrostalojen rakentaminen alkaa

Bulevardilla oli 1870-luvulle saakka asunut suhteellisen vähän ihmisiä⁹⁵. Vuodesta 1875 alkaen Helsingin asema-kaava salli kuitenkin rajoittamattoman rakennuskorkeuden⁹⁶, ja niinpä myös Bulevardin vanhoja puutaloja alettiin purkaa ja niiden tilalle ryhdyttiin rakentamaan kerrostaloja. Osa niistä oli varsin korkeita, ja alueen asukasmäärä kasvoi sen vuoksi nopeasti. Alue oli edelleen hyvän kaupunginosan maineessa, ja sinne rakennettuihin kerrostaloihin muutti vaurasta ja osittain myös nimekästä väkeä. Tämän lähinnä sosiaalhistoriaan kuuluvan teeman käsittely ei kuitenkaan kuulu tämän raportin aihepiiriin. Mainittakoon kuitenkin uudehkossa kerrostalossa, Bulevardi nro 12, tapahtunut murha, joka kohahdutti aikoinaan maan kaikkia asukkaita. Ylioppilas Lennart Hohenthal ampui prokuraattori Eliel Soisalon-Soinisen vuonna 1905 tämän kotona. Murhan syynä oli prokuraattorin eli ruhtinaskunnan ylimmän oikeusviranomaisen myöntöväisyys venäläisiä vallanpitäjiä kohtaan.

Helsingin kaupungin rakennusjärjestys rajoitti vuonna 1895 rakentamisen viiteen kerrokseen tärkeimpien ja yli 18 m leveiden katujen äärellä, tämä koski siis myös Bulevardia. Vuoden 1917 rakennusjärjestys määritteli rakennusten korkeusaseman, joka oli kaupungin keskustaa lähellä olevilla alueilla 23 metriä.⁹⁷

Vanhimmat säilyneet talot Bulevardin varrella Sinebrychoffin huvilan jälkeen ovat peräisin 1880- 1890-luvuilta ja ne edustavat tyyliltään uusrenesanssia. Alueelle myöhemmin rakennettua Jugend-tyylisuuntausta edustavat esim. arkkitehtonisesti komeat Bulevardi 11 ja 13 sekä nro 17. Kadun varteen rakennetut kerrostalot muodostivat yhtenäiset ”kivimuurit” Bulevardin molemmin puolin ja vaikuttivat epäilemättä myös siihen, että jalkakäytävien reunoille istutetut puut, ennen kaikkea vaahterat, saivat liian vähän valoa, ja niitä jouduttiin uusimaan, ks. alla.

Kuva 60. Korkeita kivitaloja rakennetaan Albertinkadun ja Bulevardin risteyksen kulmatontteihin vuonna 1897. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Kuva 61. Bulevardi 11 ja 13 vuonna 1915. Kadulla kulkee sähköraitiovaunu. Tätä osaa kadusta ei ole vielä päällystetty nupukivillä, vaan kadulla on edelleen vanhat kenttäkivet. Vaahterat ovat kasvaneet leveiksi kadun varsilla olleiden matalien puutalojen kattojen ylle. Puutalot on korvattu korkeammilla kivitaloilla. Valokuva M. Wasastjerna. HKMKA.

Kuva 62. Bulevardin länsiosaan rakennettiin funktionalististyyllisiä kerrostaloja, tässä Bulevardi 34 a. A. Pietinen Oy, 1940. HKMKA.

Kuva 63. Bulevardin aukkoiset puurivit vuoden 1970 lokakuussa. Runkosuojina oli metalliset kehikot. Eeva Rista. HKMKA.

Kuva 64. Alueen puurivejä on täydennetty ja niitä aiemmin suojanneet runkosuojat on poistettu. LP, 2019.

Kuva 65. 1900-luvun alussa Yrjönkadun kulmassa oli vielä yksikerroksisia puutaloja, jossa asui professori Florin. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Kuva 66. Bulevardin ja Yrjönkadun kulmaan valmistui vuonna 1912 tämä Hypoteekkiyhdistyksen rakennus. Valokuva on otettu vuonna 1932, jolloin Bulevardin varrella oli vielä muutama leveälatvuksinen vaahtera. Olof Sundström. HKMKA.

Kuva 67. Rakennuksen edessä kasvaa vuonna 2019 sekaisin lehmuksia ja vaahteroita. Vanhoja vaahteroita ei ole säilynyt ja uudet vaahterat ovat habitukseltaan hyvin erilaiset – valon ja kasvutilan puutteen vuoksi ne ovat kasvaneet vanhoja puita korkeammiksi ja kapeammiksi. LP.

Kuva 68. Bulevardi on saanut toimia näyttämönä monen marssin ja mielenosoituksen aikana, tässä mahdollisesti talonpoikaismarssi vuonna 1930. A. Rönnberg. HKMKA.

1900-luvulla tapahtuneita muutoksia

Bulevardi sai oikeastaan jo 1800-luvun loppuun mennessä nykyisen hahmonsä leveätkönä puistokatuna, jota pääosin 6-kerroksiset asuintalot reunustavat. Monet asunnot on 1900-luvun kuluessa muutettu toimistotiloiksi.

Selim A. Lindqvistin piirtämä kauppahalli valmistui Hietalahdentorille vuonna 1903⁹⁸. Torin suhteet muuttuivat visuaalisesti sikäli samoihin aikoihin muutenkin, sillä Teknillisen korkeakoulun rakennusta laajennettiin. K. A. Nyström suunnitteli sen vuonna 1904 rakennetut lisäsiivet, ja korkeakoulun ympärille perustettiin samana vuonna ”istutus”, jossa oli lähinnä näyttävästi kukkivia puuvartisia kasveja.⁹⁹ Ne olivat tuolloin vielä melko tuntemattomina Suomessa. Seuraavana vuonna näiden istutusten hoito siirtyi kaupungille 19100 markan kertakaikkista korvausta vastaan¹⁰⁰. Teknillisen korkeakoulun rakennusta korotettiin 1926-28 kahden kerroksen verran Armas Lindgrenin suunnitelmien mukaan¹⁰¹.

O. M. Reuterin julkaiseman Finland-teoksen mukaan Bulevardilla kasvoi 1900-luvun alkupuolella sekä vaahteroita että lehmuksia:

*”... en allé af skuggande lönnar och lindar planterade Boulevardsgatan...”*¹⁰²

Myös vuonna 1910 julkaistussa Helsinki-oppaassa kerrotaan Bulevardin tuuheista ”vaahtera- ja lehmusriveistä”.

Helsingin kasvu ja laajeneminen sekä raitiovaunu- ja autoliikenteen lisääntyminen johtivat siihen, että Bulevardi alettiin vähitellen kokea osaksi pääkaupungin keskustaa. Liisantorin alue oli myös muuttanut luonnettaan ja se koettiin nyt puolestaan kaukaiseksi ja uudehkoksi asuinalueeksi. Ihmiset tulivat Bulevardin suunnalle kävelemään, katsomaan merta ja suuria laivoja. Siinä ankkuroivat nimittäin valtamerilaivat, sillä Hietalahti oli syvä. Ulkopaikkakuntalaiset kävijät olivat aistivinaan Bulevardissa olleen tiettyä, kiehtovaa vain pääkaupungissa havaittavaa tunnelmaa. Vuodenajasta riippuen Bulevardi saattoi olla hyvinkin kauniisti iltarus-

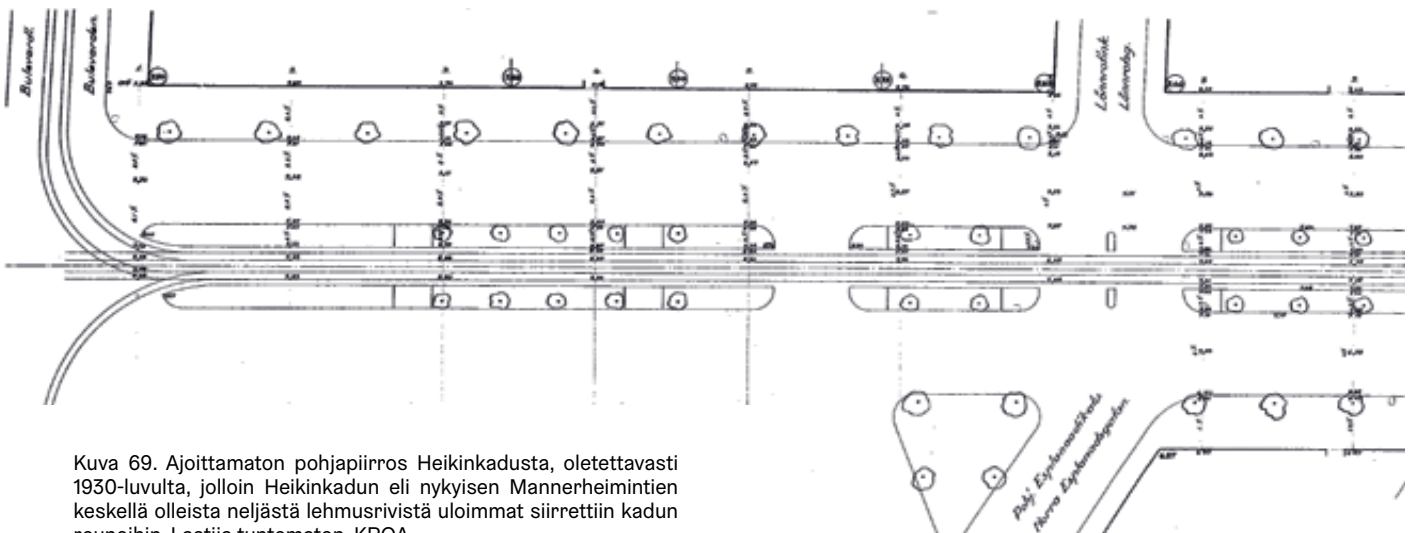
kon valaisema. Tämä lienee syy niihin moniin haaveellisesti sävytettyihin teksteihin, joita se näyttää inspiroineen. Seuraavassa esimerkki Kersti Bergrothin vuonna 1922 ilmestyneestä romaanista ”Kiirastuli”:

*”Bulevardi oli auringonlaskujen, iltakävelyjen ja kaihon katu. Sen puiden alla kulki etsivä ja pyytävä ihmiskunta, johon Ruth usein liittyi. Kaikilla Helsingin kaduilla ilma oli täynnä toivomuksia, mutta Bulevardilla erittäin. Kulkiesaan sen vaihtelevaa länsitaivasta kohti Ruth kaipasi ja vaati. Hän tunsi Bulevardin ilmassa onnen makua, ja hän päätti, että Helsinki jossain säilytti ja pidatti suuria onnen varastoja.”*¹⁰³

Hietalahdentorin yli alkoi kulkea yhä enemmän raitiovaunuja ja itse torille pystytettiin vuonna 1921 eräs Helsingin ensimmäisistä bensiiniasemista¹⁰⁴.

Vuosien 1917-1918 tapahtumat ja maan itsenäistyminen vähensivät Suomen markan arvoa rajusti. Se laski vuosien 1917-1923 välisenä aikana vähempään kuin kymmenesosaan entisestään. Tätä seurasivat ns. pulavuodet. Yleismaailmallinen talouslama (*The Great Depression*) alkoi vuoden 1929 syksyllä New Yorkin pörssikurssien romahdettua. Sen vaikutukset heijastuivat myös Suomeen, velkaantuminen oli yleistä ja konkurssi seurasi toistaan. Rakentamiseen ei juuri liennyt varoja. Vanhoja rakennuksia kuten Bulevardinkin taloja yritettiin vain korjata.

Bulevardin puiden uusiminen tuli ajankohtaiseksi vuonna 1927. Jotkut puut olivat kuolleet ja toisia piti ”voimistuttaa” viemällä niitä ympäröinyt vanha multa pois ja tuomalla sen tilalle uutta multaa. Silloinen kaupunginpuutarhuri J. E. Blomqvist (myöh. Aranko) anoi Yleisten töiden Hallitukselta tätä varten jonkun verran yli 20 000 markan määrärahaa, koska puisto-osastolla ei ollut tarkoitukseen osoitettuja varoja. Summaan sisältyi 177 kuormaa multaa, työpalkat sekä 14 kpl suuria lehmuksia ja niiden tukiseipäät.¹⁰⁵ Vuonna 1937 puiden oli ilmeisesti arvioitu olevan satavuotiaita¹⁰⁶. Tämä tieto koskee mahdollisesti kadun vanhimpia vaahte-

Kuva 69. Ajoittamaton pohjapiirros Heikinkadusta, oletettavasti 1930-luvulta, jolloin Heikinkadun eli nykyisen Mannerheimintien keskellä olleista neljästä lehmusrivistä uloimmat siirrettiin kadun reunoihin. Laatija tuntematon. KPOA.

Kuva 70. Vuonna 1892 otettu valokuva Sinebryhoffin panimoalueen edustalta Bulevardia pitkin itään. Kadun pohjoislaitaan, osoitteeseen Bulevardi 29, on valmistunut kivinen pistemäinen asuinkerrostalo. Taustalla Aleksanterin teatteri. Avointa katutilaa pitkin avautuu pitkä näkymälinja. Bulevardin itäosaan on istutettu vastikään lehmusrivit, joille on asennettu puiset runkosuojat. Fritz Hjertzell. MVKA.

Kuva 71. Pommitusten jälkiä sodan aikana, mm. katkenneita puunlatvoja. Valokuva otettu edellistä kuvaa hieman lännempää, vasemmalla edustalla näkyy vanha Polyteknillinen instituutti, joka koki tuhoa pommituksissa. Bulevardin etelälaidan puut (oikealla kuvassa) ovat pohjoislaidan puita suurempia (vasemmalla kuvassa). Valokuvaaja tuntematon. SA.

Kuva 72. Bulevardi tammikuussa 2019. Lehdettömänä aikana vanhan Polyteknillisen instituutin vaalea rakennus näkyy suhteellisen hyvin puiden taustalla. LP.

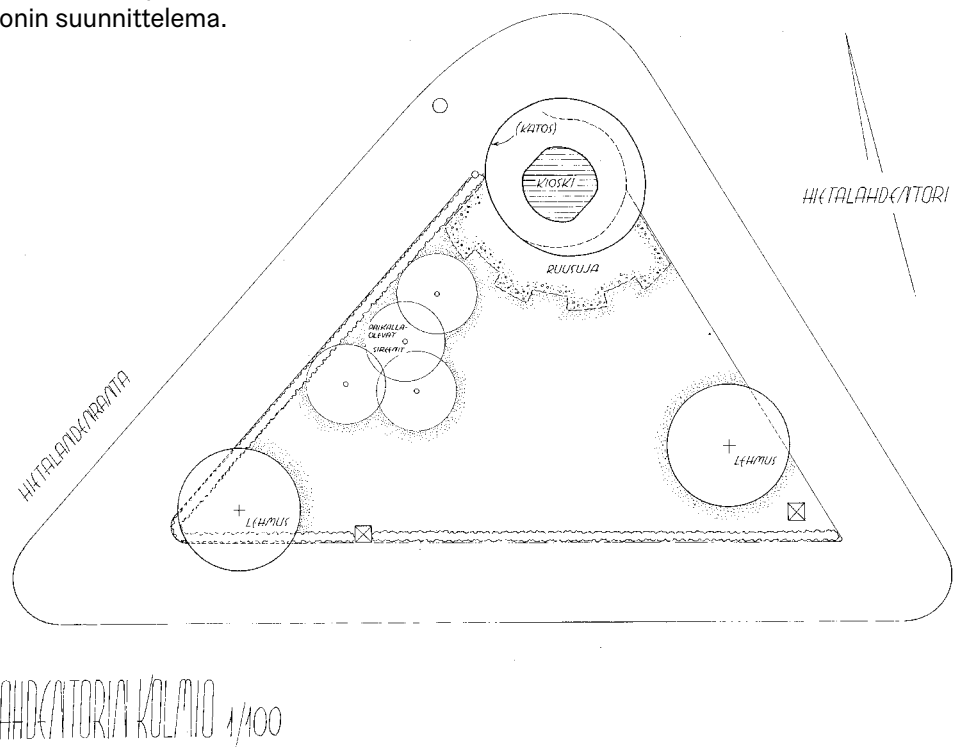
roita 1800-luvun alkupuolelta¹⁰⁷. Alueen itäpään lehmusten istutusajankohdaksi on puistokujannetutkimuksessa merkitty 1885¹⁰⁸.

Talouselämä alkoi vähitellen vahvistua 1930-luvulla, ja esimerkiksi Helsingin katuja alettiin silloin laajemmin päällystää asfaltilla¹⁰⁹. Toinen maailmansota alkoi kuitenkin elokuun lopulla 1939, ja Neuvostoliiton lentokoneet pudottivat vuoden 1939 marraskuun 30. päivänä useita pommeja mm. Bulevardin alueelle. Talvisota oli alkanut. Neuvostoliitto halusi todennäköisesti vaurioittaa ennen kaikkea Hietalahden satama-alueita ja telakoita. Teknillisen korkeakoulun päärakennus vahingoittui pahoin jo saman päivän pommituksissa ja viisi ihmistä kuoli siellä. Rakennus vahingoittui uudelleen jatkosodan aikana, mutta vauriot saatiin sittemmin korjatuiksi.

Bulevardikin koki pahoja vaurioita jatkosodassa, ennen kaikkea vuoden 1944 helmikuun pommituksissa¹¹⁰. Silloin tuhoutui mm. Bulevardin ja Albertinkadun kulmassa ollut muhkea tornitalo, Bulevardi nro 21, jossa oli aikonaan sijainnut Neuvostoliiton oma lähetystö. Talo sijaitti silloisen oopperan eli nykyisen Aleksanterin teatterin Albertinkadulla olevaa pääovea vastapäätä. Se oli virallisesti nimekkään arkkitehtitoimisto Grahn, Hedman & Wasastjernan töitä, mutta todellisuudessa ruotsalaisen arkkitehti K. Bomanin piirtämä, ja sitä on joskus pidetty Helsingin rumimpana talona.¹¹¹ Myös puita vaurioitui ja pirstoutui; Helsingin puistojen jatkosodan aikana kokemia vaurioita ei kuitenkaan ole tutkittu¹¹².

Jatkosotaa seurasi uusi, pitkä pulakausi. Sen jälkeen Bulevardin lounaispään pystytettiin joitakin uusia kerrostaloja. Samantapaisia taloja rakennettiin mm. Taka-Töölöön. Ne pystytettiin kapea sivu kadulle päin, funktionalistisia kaavoitusihanteiden mukaisiksi avokortteleiksi. Tämä rakennustapa ja talojen välille tehdyt pihaistutukset toivat vehreyttä Bulevardin lounaispäälle. Pihojen suunnittelijoista ei ole löytynyt paljoakaan tietoja. Bulevardi nro. 32 piha oli tunnetun maisema-arkkitehti Paul Olssonin suunnittelema.

Kuva 73. Suunnitelma Hietalahdentorin laidalla olevaan kolmiomaiseen aukiotilaan, suunnittelija ei ole tiedossa. HKA.

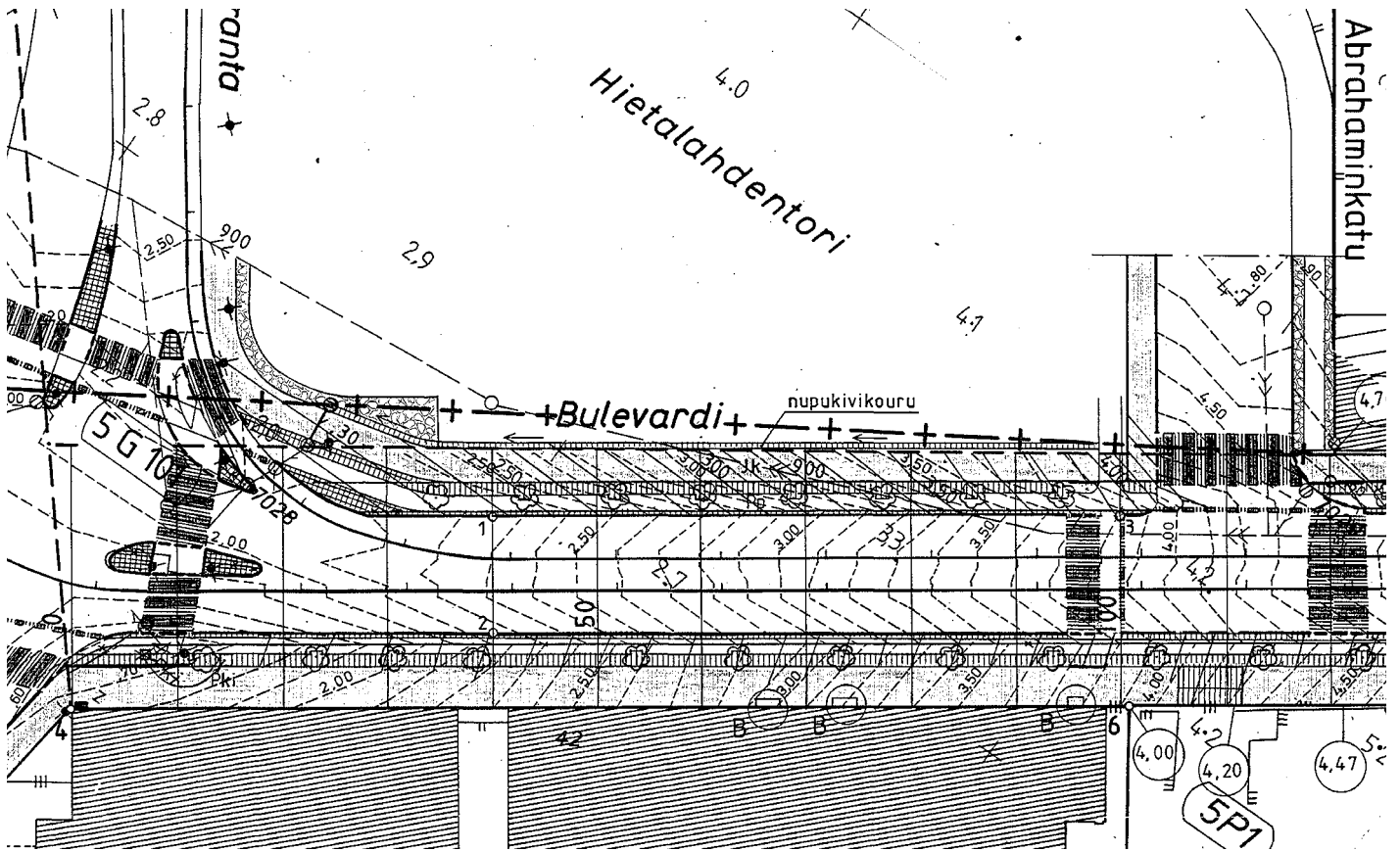
Suomen talouselämä lähti nousuun oikeastaan vasta 1960-luvulla, mutta Helsingin alueella keskityttiin tuolloin lähiöiden rakentamiseen, koska maasedulta tuli paljon uusia asukkaita etsimään työtä pääkaupunkiseudulta.

Hietalahdentorille rakennettiin suurehko lippakioski vuonna 1939. Sen on suunnitellut apulaiskaupunginarkkitehti Väinö Määttä. Kioski on pohjaltaan soikea ja sitä pidetään suojelun arvoisena rakennuksena, sillä se on ainoa laatuaan koko maassa.¹¹³ Sen ympärille istutettiin ”viherkolmio” samana vuonna.¹¹⁴ Se toimii liikenteen jakajana paremmin kuin pelkkä kioski.

Teknillisen korkeakoulun edessä, pääsisäänkäynnin eteläpuolella on Pekka Ojosen betoniveistos ”Pro Teekkari 1966”. Se oli teekkareiden lahja Helsingin kaupungille heidän muuttaessaan Espooseen eli Otaniemeen 30.9.1966.

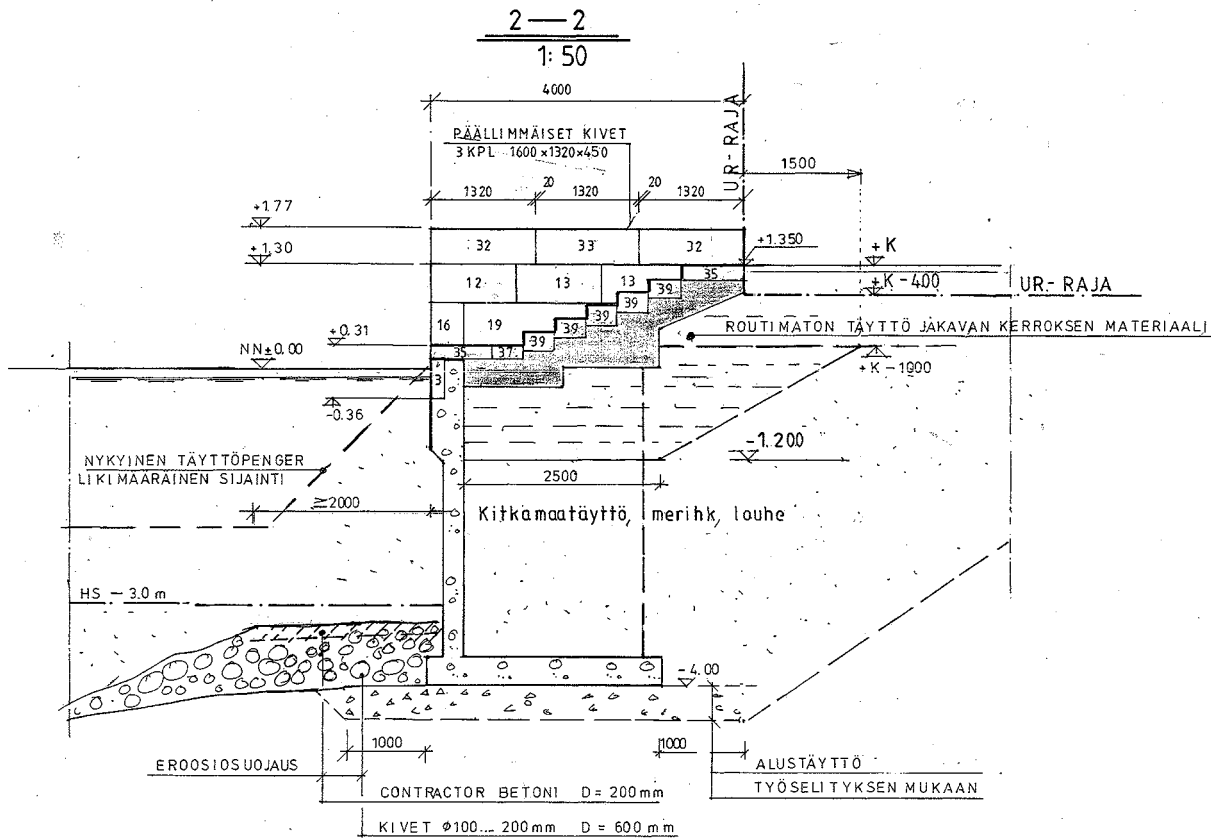
Alueella 1900-luvulla tapahtuneet suurimmat muutokset liittyvät maisematilojen ja näkymien visuaaliseen pieneenemiseen sekä vesialueiden vähenemiseen. Uudet suuret rakennukset sekä aallonmurtajien ja satama-aitaiden rakentaminen ovat sulkeneet aiemmin väljiä näkymiä. Rantojen sekä saarien välisten kapeikkojen täyttö on lisännyt kaupungin maapinta-alaa, mutta näiden alueiden luovuttaminen teollisuuden käyttöön on tehnyt lopun seudun virkistyskäytöstä. Ennen vanhaan saarilla oli sekä kesähuiloita että kalastajien ympärivuotisesti asuttuja mökkejä, ja lähi-korttelien lapset kävivät kesäisin niillä uimassa ja talvisin laskemassa mäkeä ja hiihtämässä.¹¹⁵

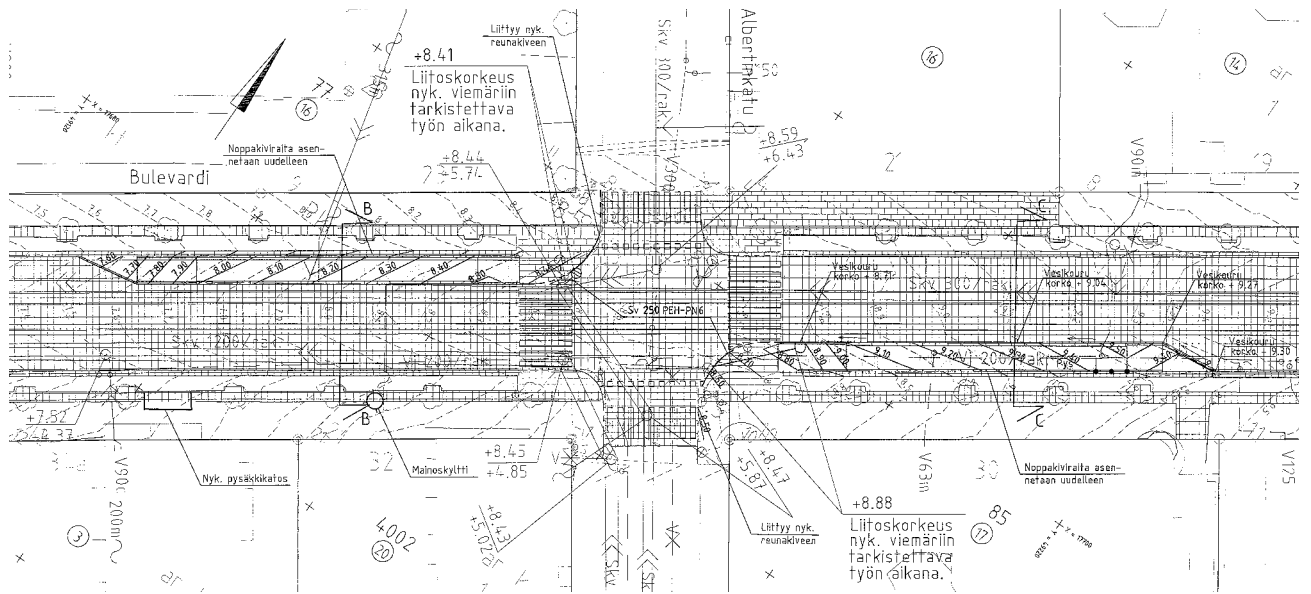
Bulevardin pyöreiden suunnitelmat valmistuivat vuonna 1987¹¹⁶. Vuonna 2009 Bulevardille suunniteltiin korotetut raitiovaunupysäkit¹¹⁷. Sitä ennen pysäkkikatokset olivat puiden väleissä ja matkustajat nousivat raitiovaunuihin katutasosta.

Kuva 74. Ote Bulevardin pyörätiesuunnitelmista vuodelta 1986, laatija V. Laakko ja piirtäjä A. Hostikka. KPOA.

Kuva 75. Hietalahdenaltaan ranta kunnostettiin 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa. Tässä detajli rantaan rakennetuista punaisista graniittiportaista. Suunnitelman laati vuonna 1998 Kari Avellan. KPOA.

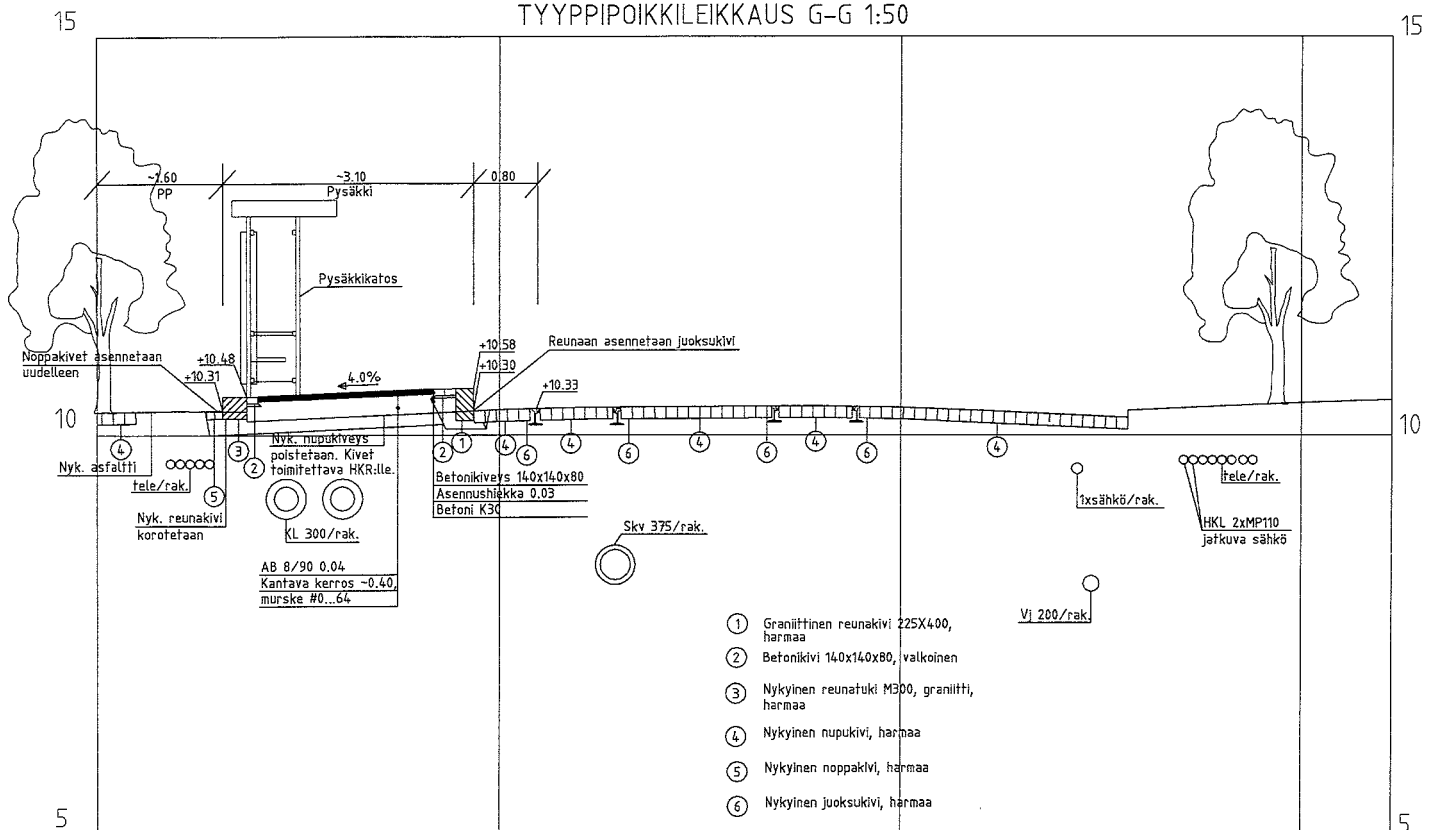

Kuva 76, yllä . Bulevardin raitiovaunupysäkkien ulokkeet suunniteltiin vuonna 2009, suunnittelijana Ramboll Finland Oy, KPOA.

Kuva 77, alla. Rakennepoikkileikkaus Bulevardille rakennetuista raitiovaunupysäkeistä. Ennen pysäkkien ulokkeiden rakentamista raitiovaunuihin astuttiin suoraan katutasosta. Pysäkkiulokkeiden suunnittelijana toimi Ramboll Finland Oy, KPOA.

BULEVARDI
TYYPPIPOIKKILEIKKAUS G-G 1:50

Kuva 78. 1880-luvulla otettu kuva Hietalahdenaltaasta ennen rantaradan rakentamista ja sen myötä tehtyjä muutoksia satama-altaan tukimureihin. Satamassa oli puisia lastauslaitureita ja aallonmurtajia. Hietalahdentori oli avoin ja Bulevardille oli torin kohdalla istutettu lehmusrivi ainoastaan rakennusten edustalle, kadun eteläreunaan. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Kuva 79. Hietalahdenallas kesällä 2018. Bulevardin puusto on kasvanut ja vanhan Polyteknillisen instituutin rakennusta on laajennettu useaan otteeseen. Sinebrychoffin panimoalueen kulmaan on valmistunut korkea rakennus. Hietalahdenaltaan rannassa on monessa tasossa kulkevat rantapromenadit ja rannassa istuskeluportaat. LP.

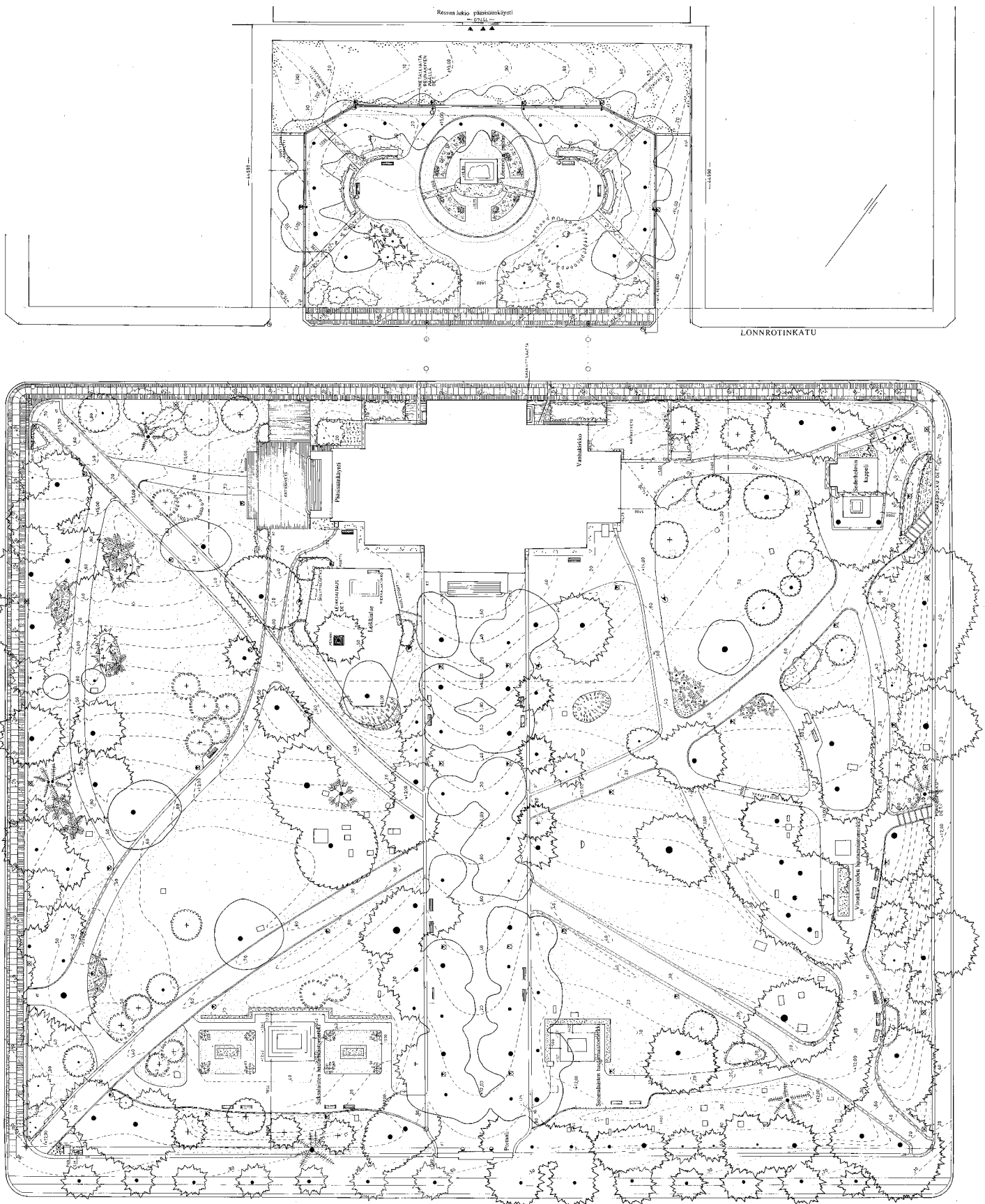

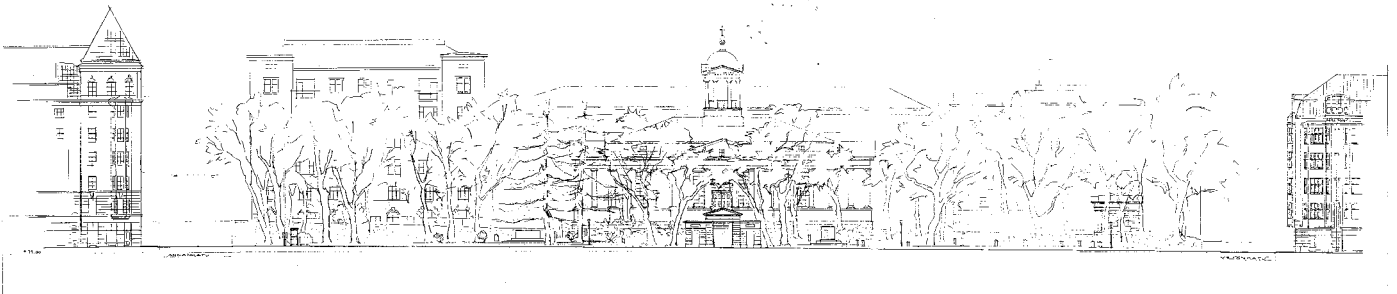
Kuva 80. Vuonna 1970 Hietalahdentori oli lähes kokonaan pysäköintikäytössä ja osa torista oli asfaltoitu. Bulevardin varressa ei ollut vielä pyöräteitä. Lehmusten ja pysäköintipaikkojen välissä kulki kapea jalkakäytävä. Eeva Rista. HKMKA.

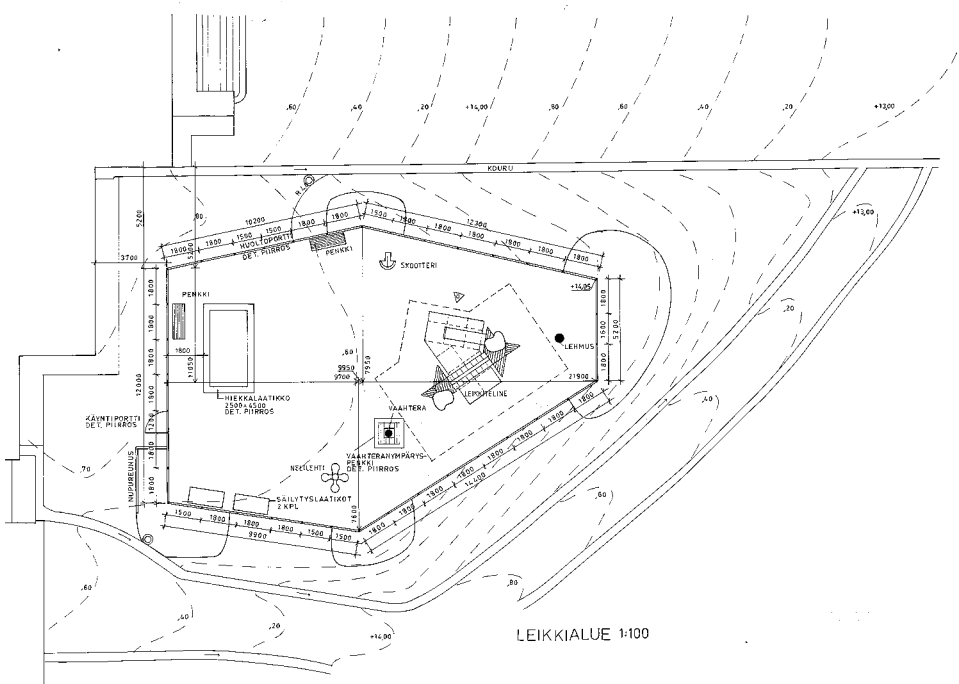
Kuva 81. Kaivuutöitä Hietalahdentorin alueella syksyllä 2018. Kuopassa näkyy hiekkainen täyttömaa, jossa näyttää olevan seassa muun muassa kiviä ja tiiliä. ML.

Kuva 82. Vanha kirkkopuisto kunnostettiin 1990-luvun lopussa Terttu Nukarin suunnitelmien mukaan. Suunnitelman havainnepiirros on päivätty vuonna 1996. Kaikkia suunnitelmissa esitettyjä ratkaisuja ei ole toteutettu, kuten jalkakäytävien luonnonkiveysten täydentämistä. Tästä kunnostuksesta ovat peräisin puiston nupukivikourut ja -reunat, Yrjönkadun reunassa olevat maastoportaat, kirkon pääsisäänkäynnin edustan ja huoltopihan kiveäminen, puistossa oleva leikkipuisto sekä suuri osa pienpuustosta. Lönnrotin puistikko kunnostettiin myös. Tästä kyseisestä kunnostuksesta on peräisin diagonaaliset nurmisaumatut noppakivikäytävät sekä reunakiven päälle asennetut metalliaidat. KPOA.

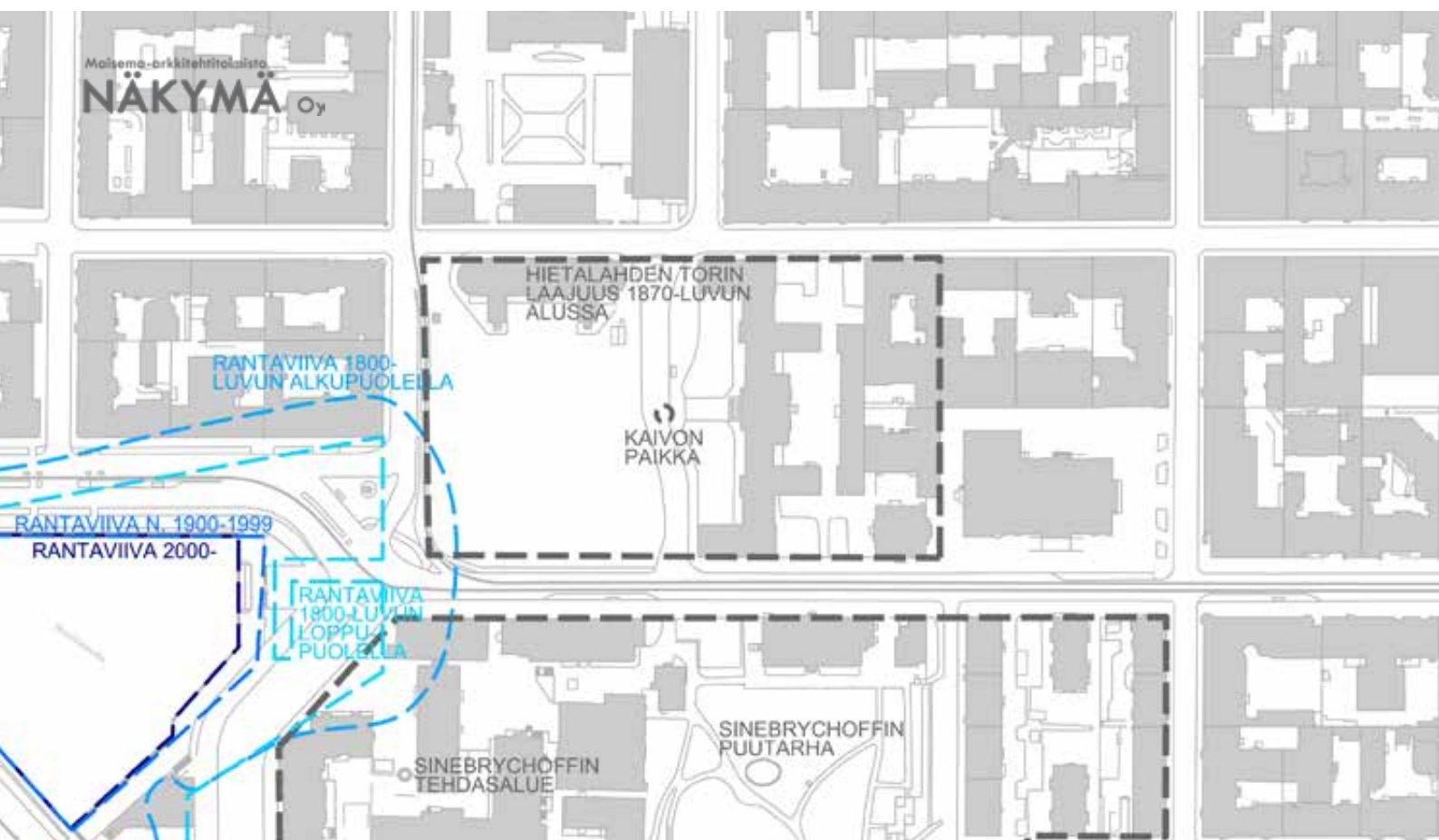
Kuva 83. Terttu Nukarin tekemiin Vanhan kirkkokuiston ja Lönnrotin puistikon kunnostussuunnitelmiin on liitetty leikkauspiirustuksia, joilla havainnollistettiin tulevaa tilannetta. Kuten näistäkin näkyy, puistojen puusto on monilajista. KPOA.

Kuva 84. Vanhassa kirkkokuistossa olevan leikkialueen nykyasu on peräisin 1990-luvun lopun kunnostuksesta. Se sijoittuu Vanhan kirkon kylkeen. Leikkialueen kulmien edustoille istutettiin pensaita. KPOA.

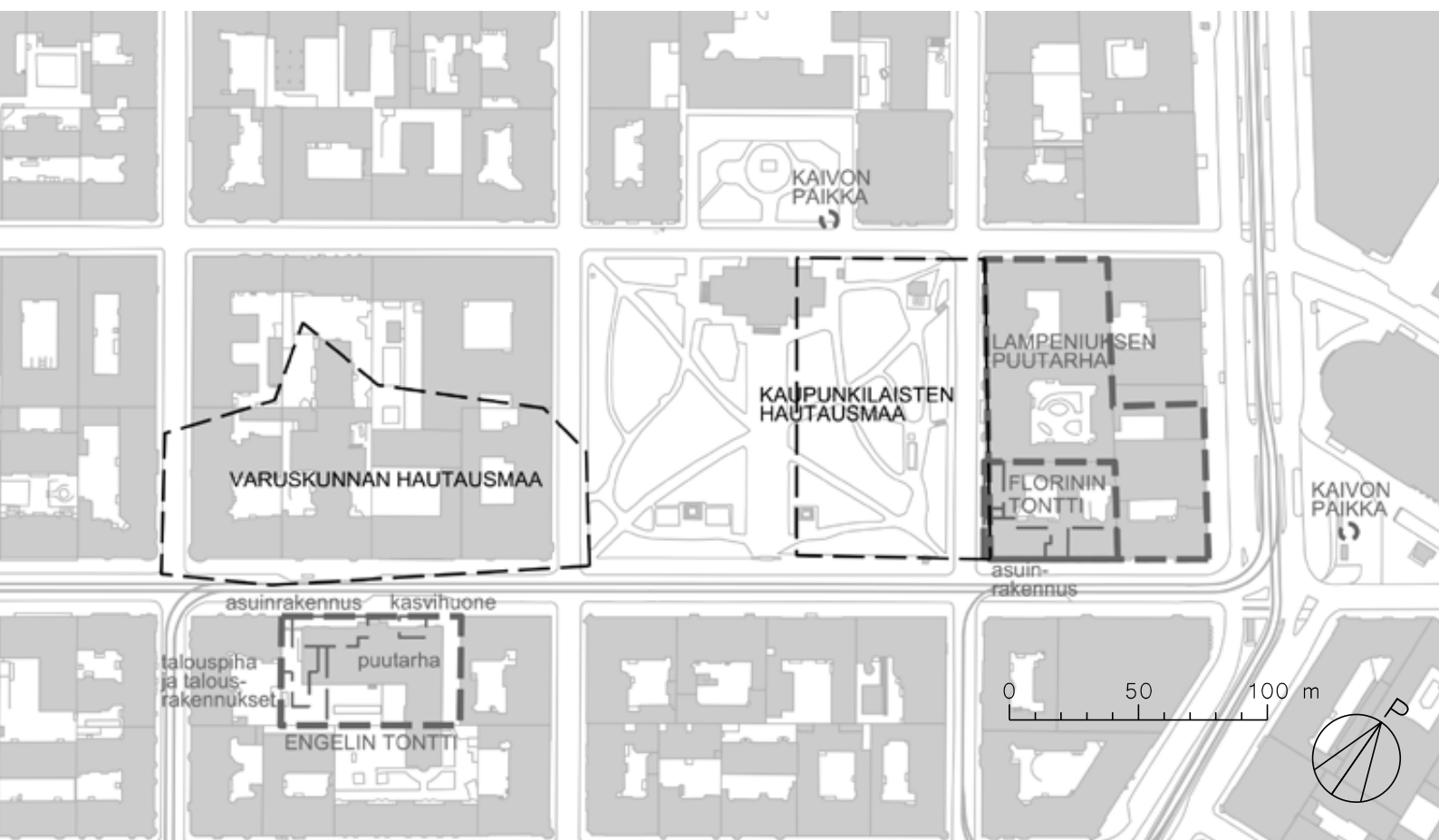

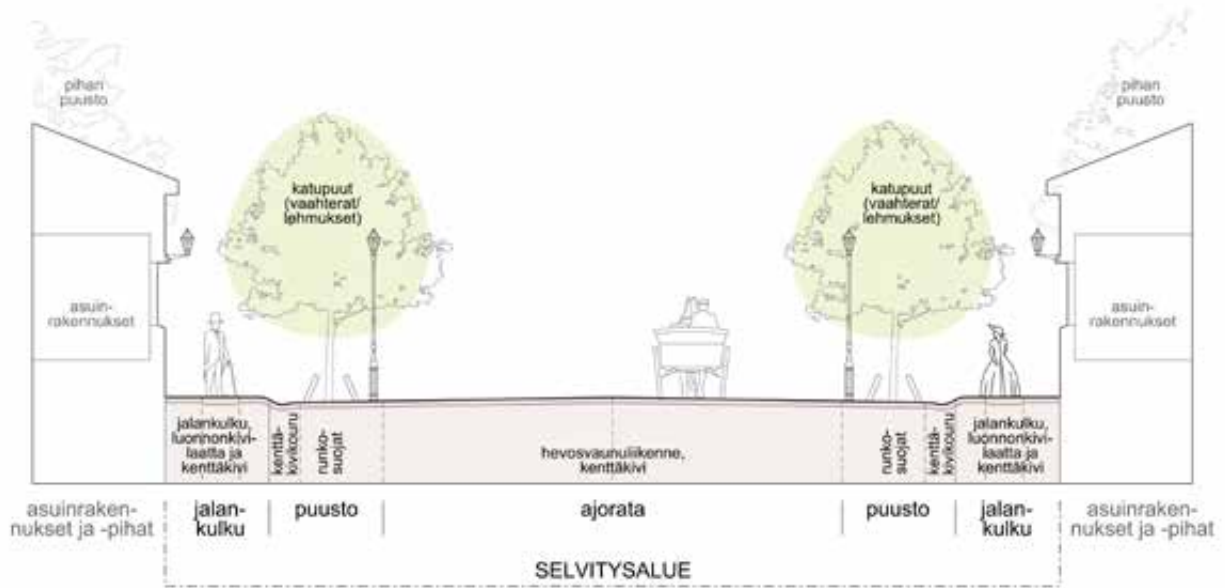
Kuva 85. Leikkauspiirustus leikki-paikasta ja periaateleikkaus puistosta aidasta. KPOA.

HISTORIAN ANALYYSI

Kuva 86. Alueelta hävinneet hautausmaat, puutarhat, merkittävät tontit, torien vanhat laajuudet, rakenteet sekä rantaviivan kehitys.

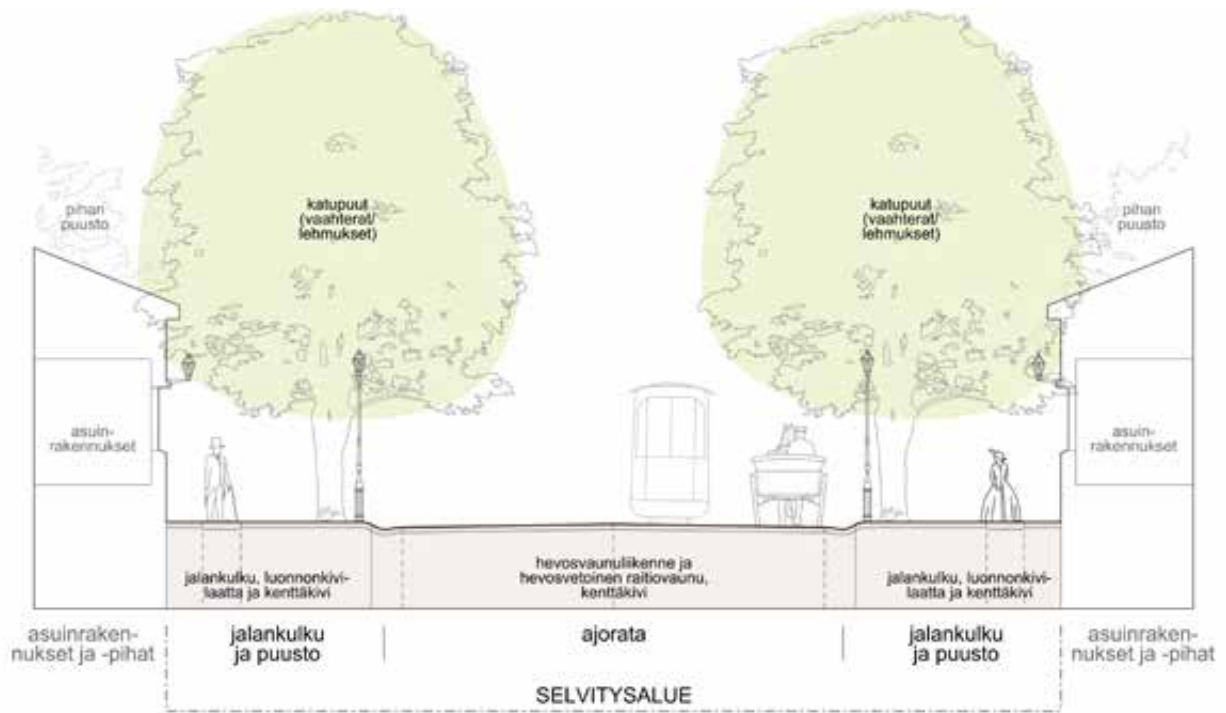
Kuva 87. Poikkileikkaus Bulevardin itäpäästä 1870-luvulla vallinneesta tilanteesta. Asuinrakennukset olivat matalia ja puurakenteisia, kadun pinnoitteena oli kenttäkivi ja jalkakäytävillä usein kulkupintana suuret graniittiset tai kalkkikiviset luonnonkivilaatat. Bulevardin itäpäässä jalkakäytävät olivat

kapeat ja kenttäkivistä rakennetut kourut olivat jalkakäytävien ja puurivien väleissä. Puilla oli järeät runkosuojat. Lyhtyvalaisimia oli sekä pylväiden päissä että julkisivuihin kiinnitettynä. Puulajina oli lähinnä vaahtera, mutta seassa oli myös yksittäisiä lehmuksia. Näkymä Oy.

Kuva 89. 1950-luvulla suuri osa leveiksi kasvaneista vaahteroista oli vielä jäljellä. Niiden kasvutila ja valaistusolosuhteet olivat tosin muuttuneet, sillä matalat puurakennukset oli kor-

vattu korkeilla kivirakenteisilla asuin- ja liiketaloilla. Lyhtyvalaisimet on korvattu vaijerista riippuvilla sähkövalaisimilla. Jalkankuluväylät olivat asfalttipintaisia. Näkymä Oy.

Kuva 88. Poikkileikkaus Bulevardista 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Kenttäkiviset kourut sijoituivat puiden ja ajoradan väliin. Bulevardilla kulki hetken hevosvetoinen raitiovaunu, joka pian korvattiin sähköisellä. Katupuut olivat ehti-

neet kasvaa suuriksi. Osa puisista rakennuksista oli jo ehditty korvata korkeammilla kivirakennuksilla, mutta suuri osa kadun varrella olleista rakennuksista oli vielä yksikerroksisia puutaloja. Näkymä Oy.

Kuva 90. Bulevardin nykytila, vuonna 2019. Osa vanhemmista kivirakenteisista asuin- ja liiketaloista on korvattu uudemmilla liikerakennuksilla. Kadulla ei ole säilynyt 1800-luvulla istutettuja vaahteroita. Katupuiden ikärakenne on vaihteleva,

ja kadulla kasvaa sekaisin vaahteraa ja lehmusta. Puiden ja ajoratojen väleihin on perustettu kapeat pyöräkaistat. Ajoradan ulommat kaistat ovat pysäköintikäytössä. Näkymä Oy.

Kuva 91. Bulevardi sateisella säällä kesällä 2018. Vesi jää monessa kohtaa seisomaan puiden tyvissä oleviin painaumiin. ML.

3 Alueen nykytila

NYKYTILA, osa 1

Kuva 92. Nykytilan illustraatio perustuu maastoinventointeihin.

 MERKKIEN SELITTEET	 Mustasta ja valkoisesta noppekivestä ladottu suojatie	 Raitiovaunupysäkin katos
 Selvitysalueella oleva lehmus	 Betonikivetty suojatie	 Raitiovaunukiskot
 Selvitysalueella oleva vaahtera	 Asfalttiin maalattu suojatie	 Selvitysalueen raja
 Selvitysalueen ulkopuolella oleva lehtipu	 Reunakivi	 Akseliosmittelmaan kuuluvat muut alueet
 Asfaltti	 Säilynyt vanha rautapylväs	
 Nupukiveys		

Alueen liittyminen ympäristöön

Aluekokonaisuus sijaitsee entisen Kluuvinlahden pohju-
kan alavien rinteiden ja Hietalahden välisellä ympäristöään
alavammalla alueella. Alue jää Kampin, Korkeavuoren ja
Sinebryhoffin alueen mäkien väliin sijoittuvalle loivaan
pitkänomaiseen laaksoon. Bulevardin korkein kohta on
Annankadun kulmassa, jossa maanpinta on 12.1 m meren-
pinnan yllä. Lounaiskulmastaan selvitysalue on matalimmil-
laan, 2.1 m korkeudessa. Koko aluekokonaisuuden korkein
kohta on Annankadun ja Lönnrotinkadun kulmassa, jossa
korkeus on 16.0 m. Vanha kirkkopuisto on itä-länsisuunnassa
melko kalteva, sillä se on lounaiskulmassaan n. 12.0 metrin
korkeudella ja luoteiskulmassaan n. 16.0 m. Puiston pinta
laskee länsilaidallaan 130 metrin matkalla 4 m verran. Hie-
talahdenaltaan reunalla oleva tasanne on korossa 1.7 m ja
aluekokoaisuuden matalin kohta.

Bulevardin puurivit erottuvat kaupunkikuvassa suoria katu-
linjoja pitkin kaukaakin. Puut tekevät Bulevardista tunnis-
tettavan, eräänlaisen maamerkin, kivisten kaupunginosien
toisistaan rajaavana puistokatuna. Se on poikkileikkauksel-
taan puistokaduksi suhteellisen kapea – seinästä seinään
ainoastaan n. 23,5 m leveä – ja luo siksi monine eri liiken-
nemuotoineen intiimin tunnelman. Kadulla on koko 900 m
pituudellaan raitiovaunu-, bussi-, pyörä- sekä jalankulkuli-
kennettä.

Vanha kirkkopuisto on yksi Helsingin vanhimmista viheralu-
eista, jonka alueella toimi ensin hautausmaa ja joka ympä-
röivien kaupunginosien noustessa rakennettiin puistoksi.
Se on n. 145 x 120 m suuri suorakaiteenmuotoinen puisto-
alue, joka ympäröi sen pohjoislaidalla olevaa C. L. Engelin
suunnittelemaa puukirkkoa. Sen pohjoispuolella on pienia-
lainen korttelin sisään sijoittuva Lönnrotin puistikko. Lönn-
rotin puistikko on sen ympäröivine katumaisine alueineen
72 x 45 m suuri.

Sommitelma ja säilyneisyys

Selvitysalueetta rajaa kummankin puolin monikerroksiset
kivitalot, jotka ovat peräisin 1800- ja 1900-luvuilta. Man-
nerheimintieltä Albertinkadulle asti umpikorttelit on raken-
nettu lähes poikkeuksetta tonttien rajoihin kiinni, kun taas
Albertinkadulta Hietalahdenaltaalle rakennuskanta luo avo-
korttelimaista väljyyttä. Aleksanterin teatterin edustalla on
aukiomainen tila, joka avautuu Albertinkadulle ja Bulevar-
dille. Länsiosastaan Bulevardin pohjoisreuna rajautuu suu-
reen Hietalahden toriin kauppahalleineen. Hietalahdentorin
itäpuolta reunustava Polytekninen oppilaitos istutuksineen
on toriaukiolta nähtynä monumentaalisen hallitseva. Bule-
vardilta on rakennusten ja muurien väleistä näkö- ja kulku-
yhteyksiä entisellä Sinebryhoffin tehdasalueella sijaitse-

vaan Sinebryhoffin puistoon. Bulevardin itäosassa oleva
Vanha kirkkopuisto – koko korttelin kokoinen puistoalue
– avautuu katutilaan aivan eri tavalla kuin Sinebryhoffin
puisto, joka on korttelialueen sisällä rakennusten takana.

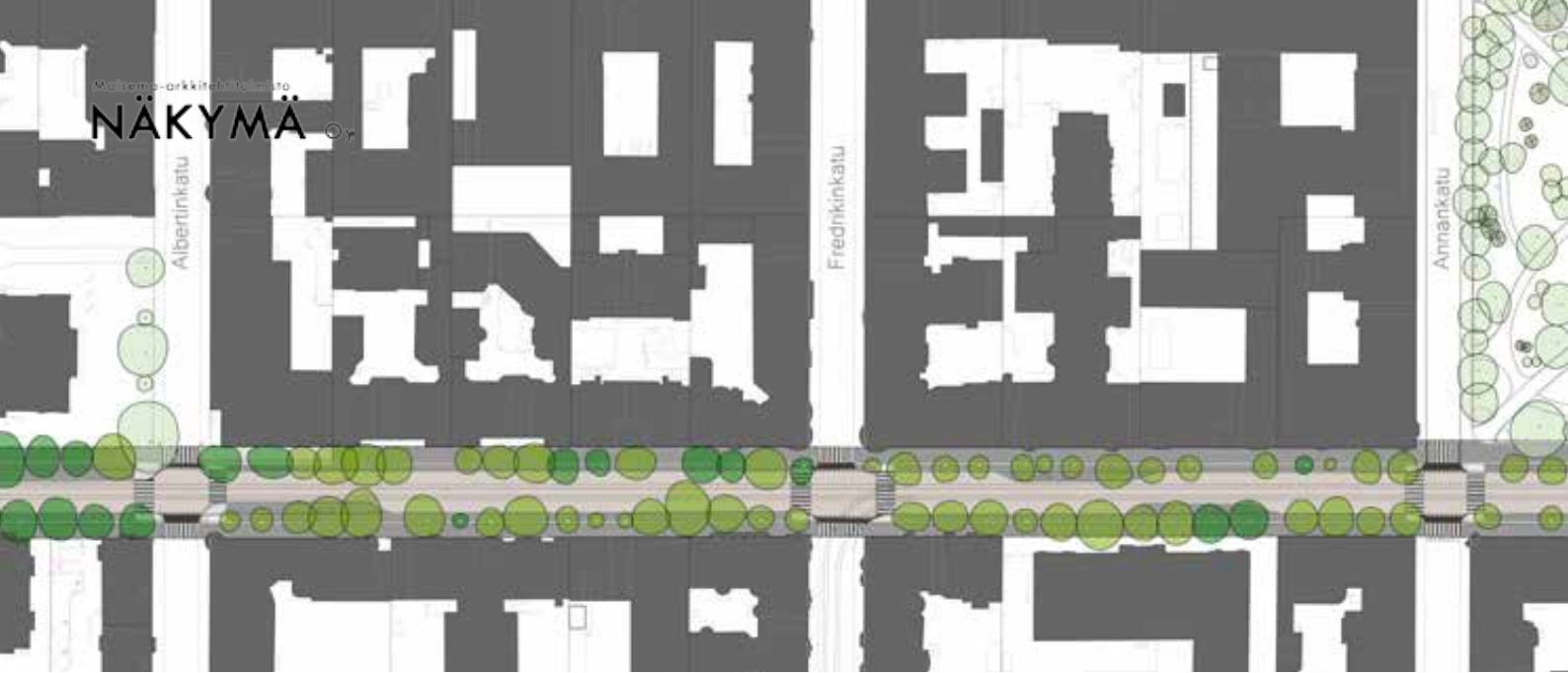
Bulevardiakseli päättyy mereen. Bulevardin suuntainen
näkymäakseli jatkuu Hietalahdenaltaan yli Jätkäsaareen.
Akselisommitelman päätteenä olevalta Hietalahden torilta
horisonttiin suuntautuva näkymä päättyy nykyisin telakka-
halleihin.

Vanhaa kirkkopuistoa reunustavat katualueet, mikä koros-
taa sen kaupunkikuvallista asemaa. Sen suurikokoinen
puusto on kaupunkitilassa hallitseva ja kätkee osittain
Vanhan kirkon lehvästöjensä katveeseen. Vanhan kirkko-
puiston puusto on paikoin hyvin aukkoista; puiston kes-
kikäytävää reunustavista neljästä lehmusrivistä läntisin
on miltei olematon. Keskikäytävän länsireunan puurivistä
puuttuu useampi puu.

Puiston pohjoispuolella, Vanhaa kirkkoa vastapäätä oleva
Lönnrotin puistikko sijaitsee korttelialueen sisällä, mutta
avautuu etelälaidaltaan Lönnrotinkatuun ja puiston reunat
ovat katumaiset. Lönnrotin puistikon keskikäytävä ei yhdisty
suojatiellä Vanhaan kirkkoon ja kirkkopuistoon, vaan jalan-
kulkijat ohjataan ylittämään kadut Annankadun tai Yrjön-
kadun risteyksissä sijaitsevien suojateiden kautta. Myös
Vanhan kirkon pohjoisjulkisivun poistettu sisäänkäynti
vaikuttaa kokonaissommitelmaan, eikä luontevaa yhteyttä
synny Lönnrotinkadun yli Lönnrotin puistikoon visuaali-
sestikaan.

Alueen länsipuolella oleva Mannerheimintie on hyvin paljon
leveämpi kuin kapea Bulevardi – 47 m leveydellään se on
kaksi kertaa Bulevardin levyinen. Varsinkin Erottajanaukion
ja Esplanadikatujen sekä Erottajakadun risteysalueiden
kohdalla katualueen mieltää vieläkin leveämmäksi. Myös
puiston pienikokoisuus Mannerheimintiellä ja Erottaja-
naukiolla vahvistaa tätä vaikutelmaa. 1930-luvulla silloisten
Heikinkatujen väleihin jäävien kaksoislehmusrivien ja Ruot-
salaisen teatterin edustan puurivit voimistivat Erottajanau-
kiolle jäävää paljasta aukiotilaa.¹¹⁸ Aiemmin Ruotsalaisen
teatterin kohdalle loppuneista puuriveistä läntisintä jat-
kettiin myöhemmin Bulevardin kulmalle asti, Ruotsalaisen
teatterin Erottajan puoleiset puut poistettiin ja Erottajalle
istutettiin Bulevardin akselin suuntaiset puurivit.

Mannerheimintien suhteellisen vastikään uusitut lehmus-
rivit ovat Bulevardin ja Kiasman välisellä alueella paikoin
hyvin aukkoiset. Vaikka Stockmannin paikkeilla olevat rivit
ovat myös aukkoiset, ne ovat tämän katuosuuden yhtenäis-
simmät puurivit.

NYKYTILA, osa 2

Kuva 93. Nykytilan illustraatio perustuu maastoinventointeihin.

<p>MERKKIEN SELITTEET</p> <ul style="list-style-type: none"> Selvitysalueella oleva lehmus Selvitysalueella oleva vaahtera Selvitysalueen ulkopuolella oleva lehtipuu Asfaltti Nupukiviäisy 	<ul style="list-style-type: none"> Betonikiveäisy Mustasta ja valkoisesta noppakiveästä ladottu suojaite Betonikivetty suojaite Reunakivi 	<ul style="list-style-type: none"> Raitiovaunupysäkin katos Raitiovaunukiskot Selvitysalueen raja Aksellisomitelmaan kuuluvat muut alueet
---	---	---

NYKYTILA, osa 3

Kuva 94. Nykytilan illustraatio perustuu maastoinventointeihin.

<p>MERKKIEN SELITTEET</p> <ul style="list-style-type: none"> Selvitysalueella oleva lehmus Selvitysalueella oleva vaahtera Selvitysalueen ulkopuolella oleva lehtipuu Asfaltti Nupukiviäisy 	<ul style="list-style-type: none"> Luonnonkiveäisy Mustasta ja valkoisesta noppakiveästä ladottu suojaite Betonikivetty suojaite Reunakivi + Säilynyt vanha rautapylväs 	<ul style="list-style-type: none"> Raitiovaunupysäkin katos Raitiovaunukiskot Selvitysalueen raja Aksellisomitelmaan kuuluvat muut alueet
---	--	---

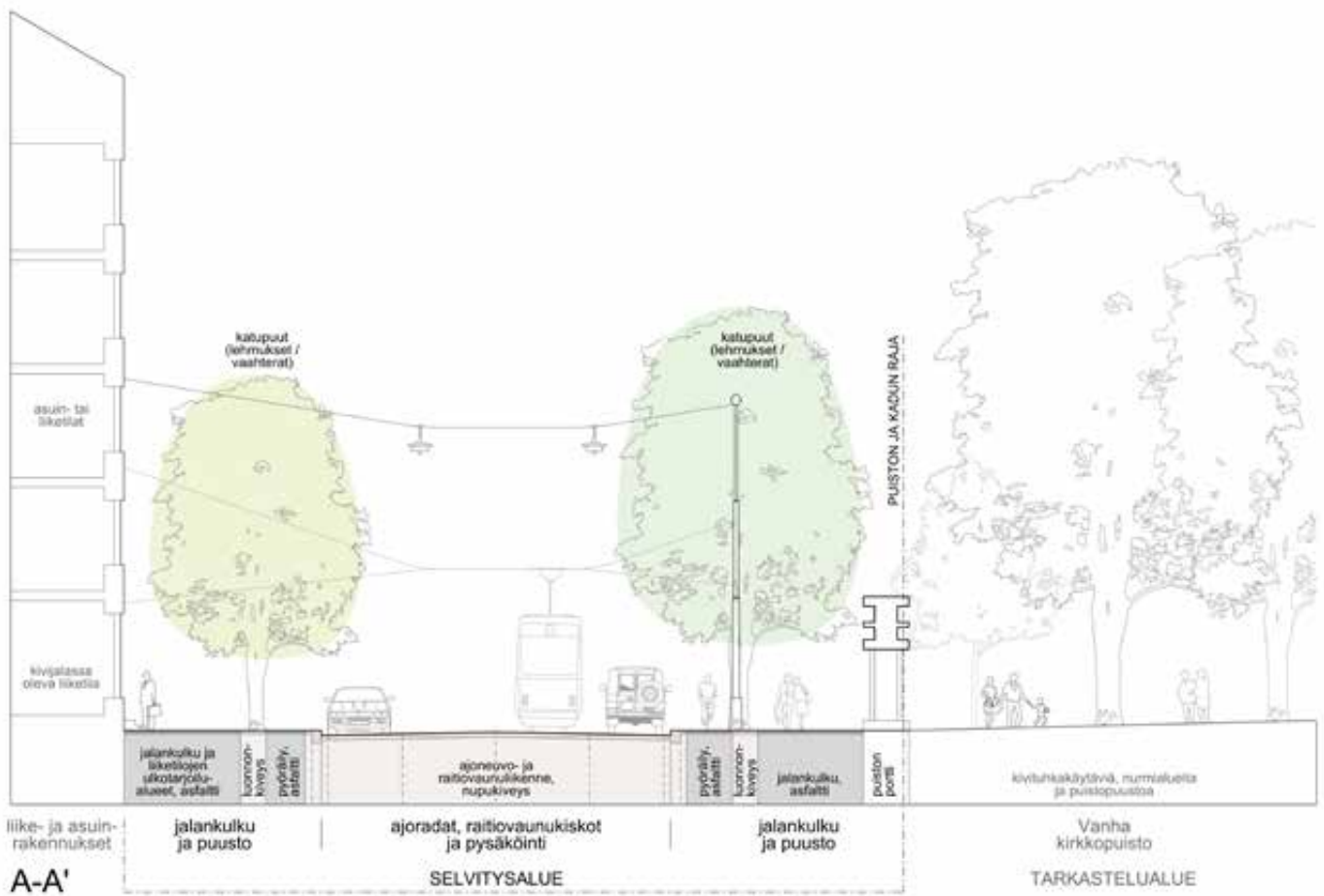

Kuva 95, yllä. Katunäkymä Bulevardin jalkakäytävää pitkin Fredrikinkadun risteyskohdalta itään. Jalkakäytävä ja pyörätie ovat asfalttipintaisia ja niiden välissä on nupu- tai noppakivetty luonnonkivikaistale. Ajourata

on päällystetty nupukivillä ja suojatiet mustilla ja valkoisilla noppakivillä. Pyöräteiden kohdalla olevat suojatiet ovat betonikiveä. Takana näkyy katualueella oleva ulkotarjoilualue. LP 2018.

Kuva 96. Bulevardin länsipään lehmusrivit ovat suhteellisen yhtenäiset. Hietalahdenranta on Bulevardin päädyn kohdalla asfalttipintainen. Vasemmalla näkyvällä Hietalahdentorilla on pysäköintiä. LP.

Kuva 97. Poikkileikkaus Bulevardin nykytilanteesta Vanhan kirkkopuiston kohdalta. Näkömä Oy.

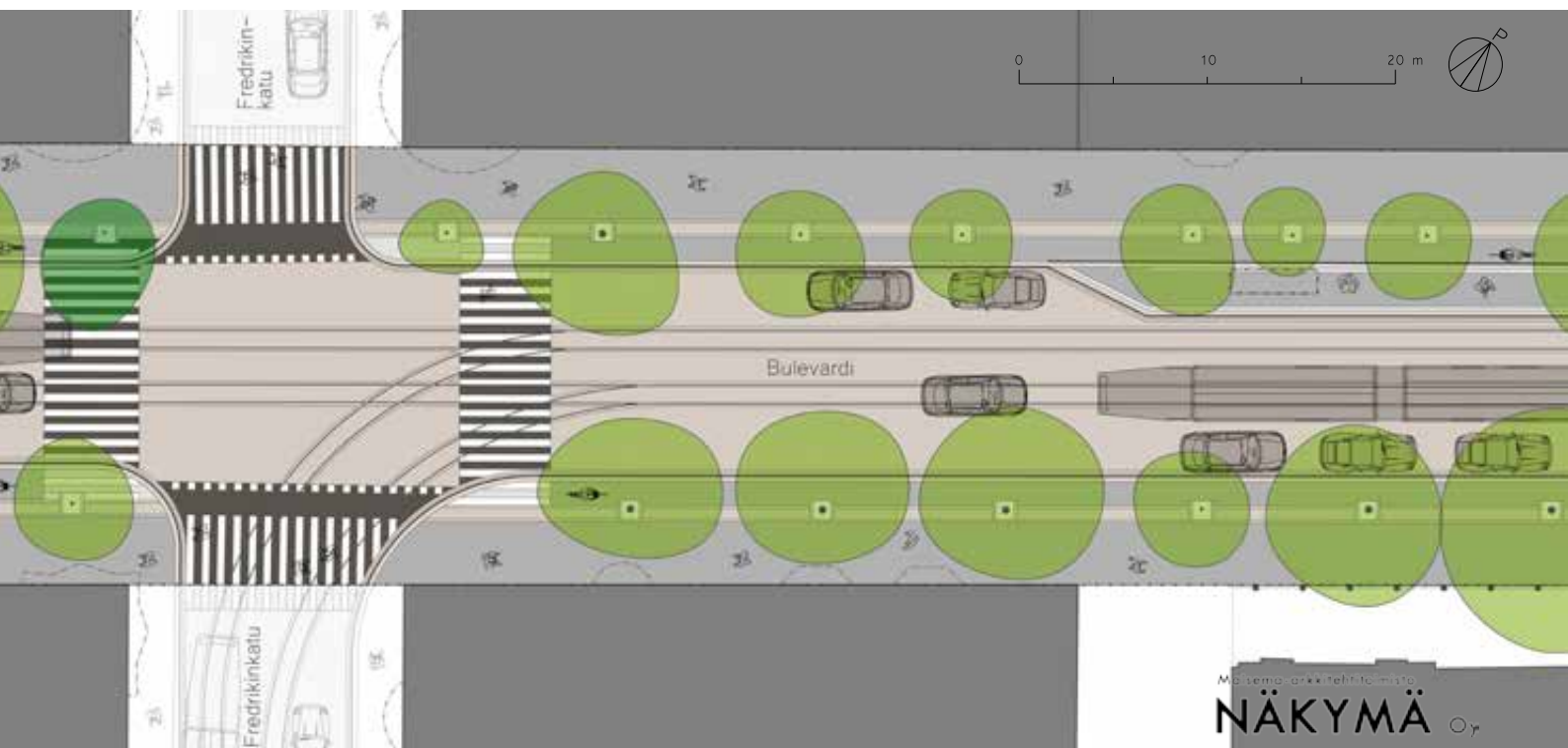
Kuva 98. Poikkileikkaus Bulevardin nykytilanteesta kadun keskiosan tienoilta. Näkömä Oy.

Kuva 99. Poikkileikkaus Bulevardin nykytilanteesta Aleksanterin teatterin kohdalta. Bulevardia länsiosassa rajaava avokorttelirakenne tekee katutilasta väljemmän oloisen kuin kadun keski- ja itäosan tiiviisti rakennettujen umpikorttelien kohdalla. Näkymä Oy.

Kuva 100. Poikkileikkaus Bulevardin nykytilanteesta Hietalahdentorin kohdalta. Leikkauksessa vasemmalla näkyy ennen alueella sijainneen panniolaueen muuri ja rakennuskantaa. Näkymä Oy.

NYKYTILA 2019, TARKENNUS

Kuva 101. Tarkennus kadun nykytilasta Bulevardin ja Fredrikinkadun kulman kohdalta.

	MERKKIEN SELITTEET		Reunakivi
	Lehmus		Raitiovaunupysäkin katos
	Vaahtera		Raitiovaunukiskot
	Asfaltti		Rakennuksen julkisivussa oleva erkkeri, kulmatorni tai muu uloke
	Nupukiveys		Selvitysalueen raja
	Mustasta ja valkoisesta noppakivestä ladottu suojatie		
	Betonikivetty suojatie		

Katualueen pinnoitteet

Bulevardin ajoradalla on lähes kokonaisuudessaan säilynyt 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa asennettu nupukiveys. Ainoastaan länsiosastaan ajorata on osittain asfalttia. Risteysten suojatiet ovat pääosin mustaa ja valkoista noppakiveä, mutta paikoin betonikiveä tai maalattua asfalttia.

Kävelytiet ja pyörätiet ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta asfaltoidut. Pyöräteiden kohdalla olevat suojatiet ovat betonikivisiä. Kävelyteiden ja pyöräteiden väleissä on nupu- tai noppakiviraita, josta puut kasvavat. Osalla puista on metalliset juuriritilät. Pyörätiet on rajattu kadusta graniittisella reunakivellä ja noppakiviraidoilla. Ajoratojen reunoissa on nupukivikourut. Bulevardilla on yhteensä neljä raitiovaunupysäkkiä kadun molemmin puolin. Pysäkit ovat asfaltoituja ja rajattu kadusta ja pyöräteistä reunakivillä ja betonikivillä.

Mannerheimintien ja Yrjönkadun välisellä alueella kahden rakennuksen edustalle rakennetut luonnonkivipinnoitteet ovat säilyneet. Kyseessä on ns. Raken sekä Hypoteekkiyhdistyksen talojen edustat. Kummatkin ovat sekaväristä nupukiveä ja ladottu roomalaistyyllisesti. Hypoteekkiyhdistyksen talon edustalla huomionarvoisia ovat lisäksi samasta luonnonkivestä tehdyt seinustojen ränneiltä kadulle johtavat sadevesikourut. Bulevardin ja Albertinkadun kulmassa olevan virastotalon edusta on betonikiveä.

Rakenteet, kalusteet ja varusteet

Kapean kadun kalusteet liittyvät kaikki kivijalassa olevien ravintoloiden tai muiden liikkeiden toimintaan. Eniten ulkotarjoilualueita on Bulevardin eteläreunassa, Mannerheimintien ja Yrjönkadun välisellä katuosuudella, jossa on kesäkaudella ollut neljä eri ulkotarjoilualueita. Albertinkadun ja Bulevardin kulmassa olevan ravintolan edustalla on myös ulkotarjoilualue. Café Ekbergin edustalla on ulkotarjoilupöytiä kahvilan asiakkaille. Usean ulkotarjoilualueen yhteydessä on ruukuissa olevissa kausi-istutuksia. Monet liikkeet sijoittavat kadulle lisäksi mainoskylttejä. Kadun varrella, Sinebrychoffin puistoa vastapäätä, on isoja valomai-nostauluja.

Monet Bulevardin varrella olevat rakennukset ovat 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Niiden sisäänkäynnit eivät ole

esteettömät vaan niiden edustalla on liikkeiden oville johtavia kiviportaita.

Osassa risteyksistä on liikennevalot niihin liittyvine pylväineen. Kadulla on myös muita liikennemerkkejä, kuten bussipysäkkien kyltit, sekä raitiovaunupysäkkikatokset ja pysäkkiä pyöräteistä rajaavat kaiteet.

Osoitteessa Bulevardi 18 sijaitsevan koulurakennuksen julkisivulinja on kyseisestä katuosuudesta poikkeava. Rakennuksen eteen muodostuu kapea istutuskaistale, joka on nurmetettu. Istutusalueita rajaavat uudehdot, matalat, mustaksi maalatut, metalliset suoja-aidat. Rakennuksen pääsisäänkäynnille johtavat portaat tukimuureineen ulottuvat korttelin rajaan.

Osoitteessa Bulevardi 17 ja 19 olevissa Jugend-tyylisissä rakennusten julkisivuissa on sisäänvedot, joiden edustalla on muurien rajaamat, kivipinnoitteiset etupihat.

Katutilaa jäsenöivät Bulevardin länsiosuudessa olevat Sinebrychoffin entistä tehdasaluetta rajaavat muurit ja niitä vastapäätä olevat entisen Polyteknillisen instituutin korkein valurauta-aidoin rajaama istutettu sisäpiha.

Valaistus

Bulevardi on valaistu vaijerista riippuvin valaisimin. Valaisinten vaijerit on kiinnitetty rakennusten julkisivuihin. Vanhan kirkkopuiston ja Hietalahdentorin kohdilla ne on kiinnitetty valurautaisiin pylväisiin. Näitä vanhoja pylväitä on säilynyt selvitysalueella yhteensä 6 kpl; kaksi Hietalahdentorin reunalla, yksi Sinebrychoffin entistä tehdasaluetta reunustavan muurin edustalla ja neljä Vanhan kirkkopuiston kohdalla. Näiden yllä mainittujen lisäksi Lönnrotin puistikon etelälaidassa on kaksi pylvästä.

Vanhan kirkkopuiston eteläkulmissa on uudemmat teräksiset pylväät. Pylväisiin on kiinnitetty valaisinvaijereiden lisäksi raitiovaunujen ilmajohdot. Muualla Bulevardin varrella ilmajohdot on kiinnitetty rakennusten julkisivuihin.

Kuva 102: Hietalahdentorin kohdalla on säilynyt muutama vanha valurautapylväs, tässä niistä yksi. Hietalahdentorilla on pysäköintiä ja pysäköinti-alueen takana kirpputorimyyntiä ja Hietalahden halli. Heinäkuu 2018. LP.

Kuva 103. Pyörätiet on rakennettu 1980-luvun lopussa ja raitiovaunupy-
sökkien levennykset 2000-luvulla. Heinäkuu 2018. LP.

PUUSTO

Kuva 104. Bulevardiakselin puusto ja puulajit.
Tiedot perustuvat maastohavaintoihin.

● LEHTIPUUT	● HAVUPUUT
● Lehmus	● Lehtikuusi
● Vaahtera	● Sinikuusi, pihta tai muu erikoiskuusi
● Vuorijalava tai kartiojalava	● Sembramänty
● Hevoskastanja	● Tuija
● Saarni	● PIENPUUT
● Koivu	● Omena- tai päärynäpuu
● Tammi	● Kirsikka
● Pihlaja	● Magnolia
● Poppeli	● Kukkiva pienpuu
--- Selvitysalueen raja	--- Tarkastelualueen raja

Puusto

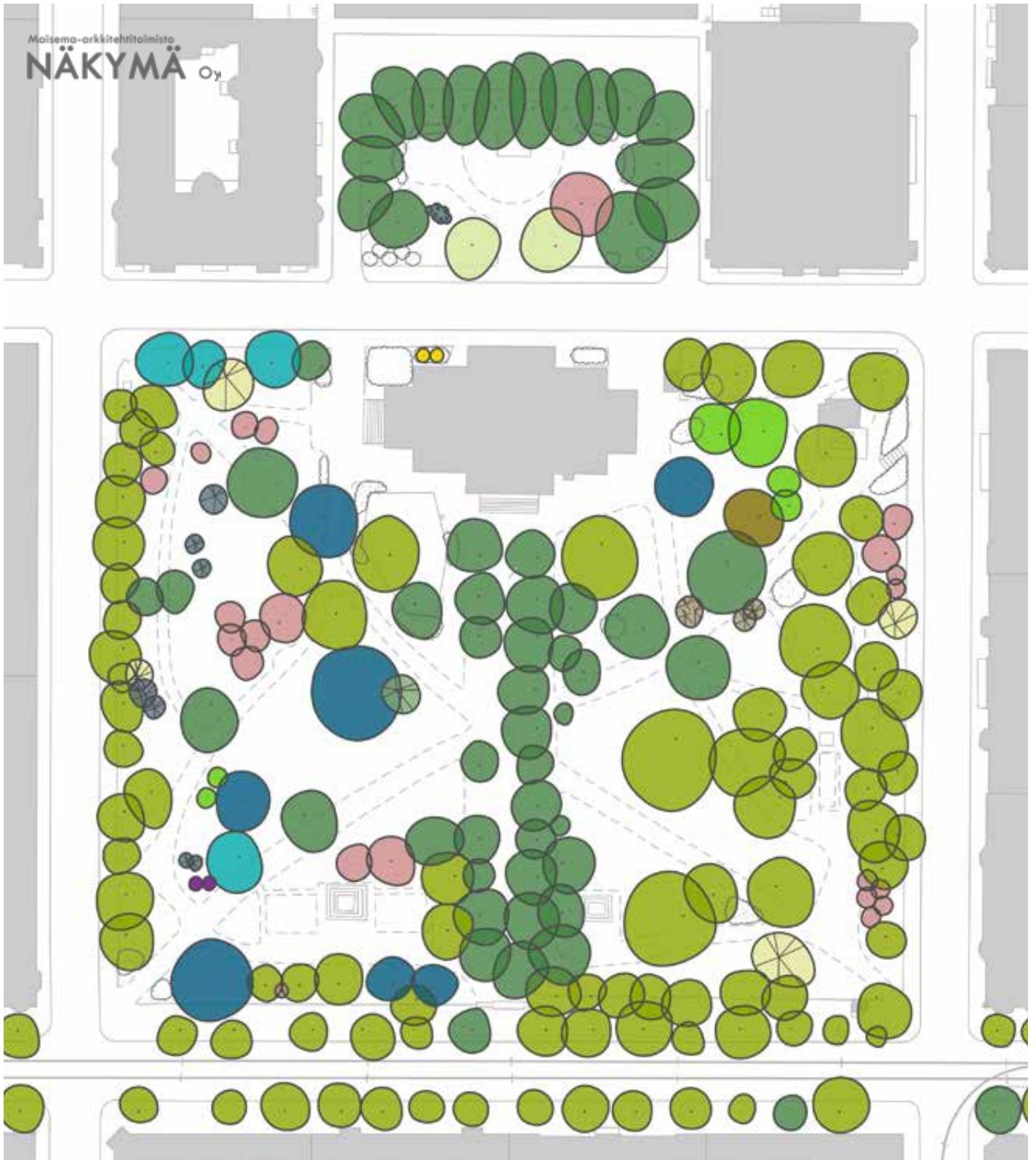
Bulevardin puuston ikärakenne on vaihteleva. Kadun isokokoisimmat puut ovat yksittäisiä lehmuksia, kuten Yrjönkadun kulmassa oleva paksurunkoinen puu ja Aleksanterin teatterin edustalla oleva vanha lehmus. Muuten Bulevardin itäosassa olevat katupuut ovat kyseisiä vanhoja lehmuksia huomattavasti nuorempia vaahteroita. Mannerheimintieltä Albertinkadun risteykseen asti vaahteroitten seassa on ainoastaan yksittäisiä lehmuksia, joiden joukossa on myös muutama vastaistutettu lehmuksen taimi.

Bulevardin länsiosan puusto on yhtenäisempää, joskin myös se suhteellisen eri-ikäkarakenteista. Länsiosassa puusto on lähinnä lehmusta, jotka todennäköisesti on istutettu jaksoittain ja täydennetty myöhemmin. Aleksanterin teatterin kulmassa on lehmusten joukossa muutama vaahtera, kuten myös entisen Polyteknisen instituutin tontin takapihan edustalla olevat kolme vaahteraa.

Vanhoissa valokuvissa näkyvistä suurikokoisista vaahteroista ei ole tähän päivään säilynyt yksikään. Alueen vanhimmat vaahterat lienevät Aleksanterin teatterin edustalla olevat kaksi vaahteraa. Ne ovat arviolta peräisin 1970- tai 1980-luvulta¹¹⁹.

Kuva 105. Vanha kirkkopuisto syksyllä 2018. ML.

PUUSTO

Kuva 106. Vanhan kirkkopuiston ja Lönnrotin puistikon puusto ja puulajit. Tiedot perustuvat maastohavaintoihin.

 LEHTIPUUT Lehmus	 HAVUPUUT Lehtikuusi	 PIENPUUT Omena- tai päärynäpuu
 Vaahtera	 Sinikuusi, pihta tai muu erikoiskuusi	 Kirsikka
 Jalava	 Sembramänty	 Magnolia
 Hevoskastanja	 Tuija	
 Saarni		
 Koivu		
 Tammi		

Kuva 107, yllä. Vanhan kirkkokuiston keskikäytävä Bulevardilta Vanhalle kirkolle tammikuussa 2019. Lehdettömään aikaan kirkontorni erottuu oksiston takaa, mutta kesällä lehdet peittävät kirkon. LP.

Kuva 108, alla. Vanhan kirkkokuiston monilajista puustoa heinäkuussa 2018. LP.

Kuva 109. Vanhan kirkkokuiston laita Bulevardin kohdalla tammikuussa 1901. Puistoa rajasi aita ja jalkakäytävä oli nykyistä kapeampi. Valokuva Ester Heikel. HKMKA.

Kuva 110. Bulevardin jalkakäytävä ja pyörätie Vanhan kirkkopuiston kohdalla syksyllä 2018. Aita on poistettu ja jalkakäytävää on levennetty niin, että puistonportti näyttää olevan jalkakäytävän puolella. ML.

RAKENNUKSEN TAI SEN OSAN RAKENTAMISAJANKOHTA

Kuva 111. Rakennusten tiedot perustuvat Internet-lähteisiin, eivät rakennushistorialliseen selvitykseen.

	1810-1859
	1860-1899
	1900-1929
	1930-1949
	1950-1999
	2000-
	Rakennukseen on myöhemmin tehty merkittävä muutos (julkisivun uudistus, rakennuksen korottaminen tms.)

Rakennukset

Aluekokonaisuutta reunustava rakennuskanta koostuu monen eri aikakauden rakentamisesta. Itäpäässään Bulevardia ja Vanhaa kirkkopuistoa reunustaa melko yhtenäinen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskanta, joka koostuu pankki-, toimisto- ja yleishöydellisistä rakennuksista. Alueella on osittain myös asumista. Mannerheimintien puolella osa liikerakennuksista on uudempaa perua.

Puinen Vanha kirkko on alueen vanhin rakennus. Se on C. L. Engelin suunnittelema ja on valmistunut vuonna 1826. Se rajautuu pohjoislaidaltaan Lönnrotinkatuun. Pohjoislaidan sisäänkäynti ei ole säilynyt.

Fredrikinkadun risteykseen muodostuu suomalaisen Jugend-tyylisuunnan keskittymä – risteuksen kaikki kulmarakennukset ovat valmistuneet 1910-luvun alkuvuosina. Risteuksen pohjoispuolen kaksi asuinrakennusta, jotka ovat valmistuneet vuonna 1910 ja 1913, muodostavat pyöreine kulmatorneineen parin, joka on kaupunkikuvassa hyvin tunnistettava.¹²⁰

Albertinkadun luoteiskulmassa olevaa Aleksanterin teatteria on laajennettu ensin vuonna 1910 ja sittemmin 1950-luvulla¹²¹. Myös sen edustalla olevan aukiomaisen tilan muuttuminen on vaikuttanut kaupunkitilan kokonaisilmeeeseen – rakennuksen edustalle on Bulevardin ja Albertinkadulle rakennettu bussi- ja raitiovaunupysäkit, ja aukiolle on perustettu istutusalueita, istutettu moneen otteeseen uutta puustoa ja asennettu pollareita, ilmoitustauluja, penkkejä, liikennemerkkejä ja muita kalusteita ja varusteita. Teatterirakennuksen ympärillä sekä sen edustan aukion laidoissa on runsaasti pysäköintipaikkoja.

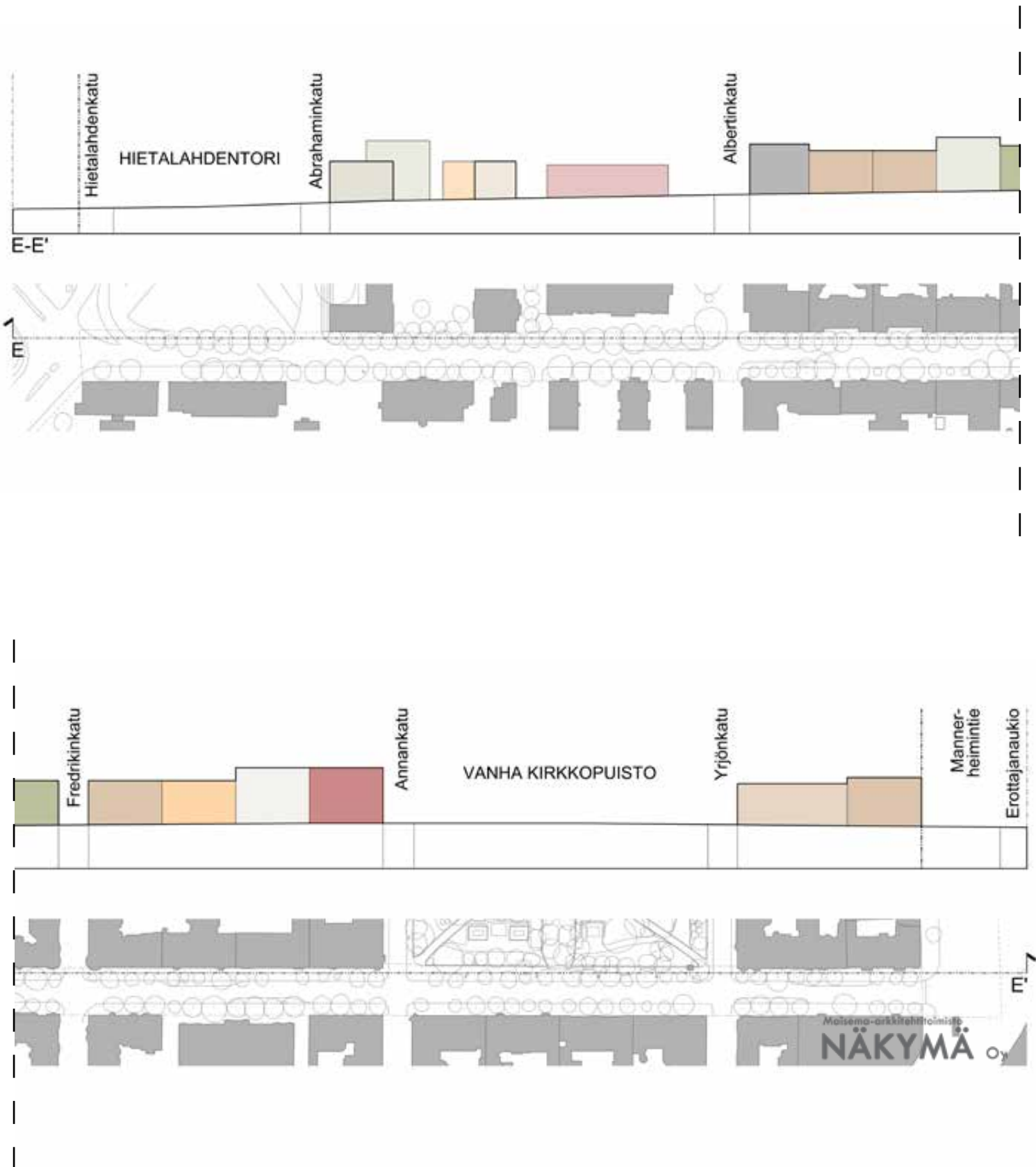
Hietalahdentorin reunassa olevan entisen Polyteknillinen oppilaitoksen rakennuksen vanhin osa valmistui vuonna 1877 arkkitehti F. A. Sjöströmin suunnitelmien mukaan. Sitä laajennettiin vuosina 1899, 1904 ja 1920-luvun lopussa. Sen nykyinen asu on pääosin 1900-luvun uudistus- ja laajennustöiden tulosta.¹²² Ennen vuonna 1899 valmistunutta laajennusta rakennuksen kummankin puolin oli aidatut istutetut piha-alueet, jotka näkyvät historiallisista valokuvista¹²³.

Ns. Kaartin lasaretin kortteli sijaitsee aluekokonaisuuden pohjoispuolella, Hietalahdentorin laidassa. Sen kaksi vanhimpaa C. L. Engelin suunnittelemaa rakennusta ovat peräisin 1820-luvulta, ja ne reunustivat toriaukiota n. 80 vuotta¹²⁴, kunnes torin reunaan valmistui Selim A. Lindqvistin suunnittelema kauppahalli vuonna 1903. Sen asema kauppapaikkana on sen olemassaolon aikana muuttunut; hallissa toimii nykyään ravintoloita ja kahviloita. Rakennuksen Hietalahdentorin puoleisella seinustalla on kaupungin hallissa toimijoille vuokrattuja ulkotarjoilualueita.¹²⁵

Bulevardin länsipään etelälaidassa on Sinebrychoffin entisen panimoalueen rakennuksia. Merkittävistä rakennuksista mainittakoot erityisesti kadun reunassa oleva Sinebrychoffin asuintalo, joka rakennettiin vuonna 1842. Se toimi asuintalona ja konttorina vuoteen 1920 asti ja avattiin pian sen jälkeen kotimuseoksi. Rakennus tyhjennettiin sodan ajaksi ja toimi sen jälkeen Teknillisen korkeakoulun laboratoriorakennuksena. Rakennus peruskorjattiin vuonna 2002, jolloin osa sisätiloista entisöitiin mahdollisimman hyvin 1910-luvun ulkoasuun. Rakennuksessa toimii nykyään Sinebrychoffin taidemuseo.¹²⁶

KATUA POHJOISEEN RAJAAVA JULKISIVULINJA

Kuva 112. Rakennusten korkeudet ja julkisivujen värit perustuvat maastohavaintoihin.

KATUA ETELÄÄN RAJAAVA JULKISIVULINJA

Kuva 113. Rakennusten korkeudet ja julkisivujen värit perustuvat maastohavaintoihin.

Kuva 114, yllä. Talvinäkymä Bulevardin yli Vanhan kirkkopiiston suuntaan 1890-luvulla. Vanhan kirkon torni näkyy hyvin kuuraisten oksistojen kehystämänä. Puisto oli vielä rajattu puisella aidalla. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

Kuva 115, alla. Vanhan kirkkopiiston puusto on vuosien kuluessa kasvanut suureksi. Vanha kirkko pilkottaa puiden väleistä lehdeettömään vuodenaikaan. Vanhassa kirkkopiistossa ollut lauta-aita on poistettu. Bulevardin varrelle pysäköidyt autot peittävät näkymää puistoa kohti. LP 2019.

Puistot

Alueella on kaksi puistoaluetta, Vanha kirkkopuisto ja Lönnrotin puistikko. Kummassakin puistossa on puustoa, laajat nurmialueet, kivituhkalla päällystettyjä puistokäytäviä, penkkejä, valaisimia, kausi-istutuksia ja pensasistutuksia.

Vanhaan kirkkopuistoon ja Lönnrotin puistikoon toteutettiin 1990-luvulla Ympäristösuunnittelu Terttu Nukari Ky:n kunnostussuunnitelma. Puistokäytävät tasattiin ja pinnoitettiin uudelleen, ja niiden reunoihin asennettiin nupukivireunoja ja -kouruja. Vanhan kirkkopuiston itäreunaan rakennettiin portaat luonnonkivestä. Lönnrotin puistikon diagonaalit nurmisaumatut noppakivikäytävät rakennettiin ja puiston ympärille asennettiin metalliaita. Kirkolle rakennettiin huoltopiha, joka nupukivettiin. Vanhassa kirkkopuistossa oleva nykyinen leikkipaikka ja sen aita, leikkivälineet, kalusteet ja varusteet ovat peräisin samasta kunnostuksesta.

Puistojen puustoa poistettiin ja istutuksia täydennettiin mm. lehtipuilla, kukkivulla pienpuilla, erilaisilla havupuilla sekä pensas-, perenna- ja kausikasvi-istutusalueilla.

Vanhalle kirkkopuistolle, jota kansansuussa kutsutaan myös ”Ruttopuistoksi”, on ominaista sen hautakivet ja muistomerkit. Hautakiviä on puistossa jäljellä 48 kpl¹²⁷. Puiston eteläreunassa on säilynyt C. L. Engelin suunnittelema hautausmaan portti, joka on valmistunut vuonna 1828¹²⁸. Lönnrotin puistikon keskellä on Elias Lönnrotin patsas (Emil Wikström, 1902).

Kummassakin puistossa puistovalaisimina on Helsingin historiallisessa keskustassa muuallakin käytetyt valurautaiset led-polttimoilla varustetut valaisimet. Valaisimet muistuttavat ulkomuodoltaan historiallisessa keskustassa 1800-luvulla olleita lyhtypylväitä. Lönnrotin puistikossa on vastikään toteutettu joulukuussa 2016 päivätty valaistus suunnitelma, joka käsitteli patsaan kohdevalaistusta (suunn. WSP Finland Oy, 2016). Lisäksi Lönnrotinkadun varressa, Lönnrotin puistikon reunassa, on säilynyt kaksi vanhaa valurautapylvästä Bulevardin varressa olevien kuuden pylvään lisäksi.

Vanhassa kirkossa puistonpenkeinä on 1990-luvulta peräisin oleva penkkimalli ”Helsinki 1900”, joka suunniteltiin ergonomisemmaksi 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Helsingissä käytetyn penkkimallin pohjalta. Penkkien metalliosat ovat valurautaa ja istuinosat punertavaksi kuulutomaalattua puuta.¹²⁹

Lönnrotin puistossa, patsaan itäpuolella, on pienehkö luonnonkivi, johon Suomen Marttayhdistykset ovat kiinnittäneet kaksi metallilaattaa. Niiden mukaan ao. yhdistykset antoivat istuttaa kiven lähelle kolme koristeomenapuuta 70-vuotisjuhlan kunniaksi vuonna 1969. Yksi niistä on edelleen olemassa.

Lönnrotin puistikossa on ns. koivunjalkapenkit, modernit jätessäiliöt ja valaisimet.

Kuva 116. Lönnrotin puistikon keskellä on Lönnrotin muistopatsas, jota ympäröivät nurmialue ja kausikasvi-istutukset. Puistikkoa reunustavat lehmusrivit ja pensasistutukset. LP.

Kuva 117. Hietalahdenaltaan ranta on kunnostettu 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa, ja kunnostuksesta on peräisin rannan punaiset kiveykset, portaat ja tukimuurit. Olo n:o 22 on Pasi Karjulan ja Marko Vuokolan tekemä taideteos, joka koostuu yli viidestäkymmenestä Hietalahdenaltaan ympäristöön sijoitetusta teräspallosta, joista yksi näkyy tässä valokuvassa. Taideteos julkistettiin vuonna 2000 ja kuuluu HAM Helsingin taidemuseon kokoelmiin. Hietalahdenaltaan vesipinnan taustalla näkyy telakkahalleja ja Jätkäsaareen rakennettuja taloja ja niiden kattolinjasta erottuva korkea Clarion-hotelli. LP 2018.

Kuva 118. Hietalahdentorin laidalla oleva vanha Polyteknillinen instituutti ja sen edustalla olevat istutukset syksyllä 2018. Hietalahdentori oli kuvanottohetkellä osittain putkityömaana. ML.

Hietalahdentori

Hietalahdentori on Abrahaminkadun, Hietalahdenkadun, Bulevardin ja Lönnotinkadun väliin jäävä aukio. Sen pohjoisosassa on toriaukiota reunustava Hietalahden halli. Hietalahdentori on suurimmaksi osin asfaltoitu. Osassa aukiota on kuitenkin säilynyt vanha kenttäkiveys. Aukion eteläosa on pysäköinti- ja pohjoisosa torikäytössä. Aukion itä- ja länsipuolisten laitojen linjat ovat ajan saatossa muuttuneet, kun aukiota reunustavia ajoteitä on levennetty. Abrahaminkatu siirtyi huomattavasti vuonna 1899, kun Polyteknisen instituutin laajennusosat valmistuivat.

Hietalahdentorin itäpuolella olevan entisen Polyteknisen instituutin monumentaalisen rakennuksen edustalla on istutettu piha-alue (Svante Olsson, 1902), joka on aidattu kadusta. Piha rakennettiin rakennuksen suurikokoisten laajennusten valmistumisen jälkeen. Pihalla on nurmi-alueita, yksittäispensaita ja pensasryhmiä, sekä kukkivia pienpuita ja suurikokoisia jalopuita. Suunnitelmassa oli lisäksi symmetrisesti kaksi koristeellista istutusaluetta.¹³⁰ Sommitelmaan kuului oleellisesti mielenkiintoinen kasvijaisto sekä kadun reunalla olevat ja pääsisäänkäynnille johtavat monimuotoiset kiveykset, joskin rakennuksen edustan kiveyksiä on myöhemmin muutettu/täydennetty. Osa puustosta on hävinnyt.

Kuva 119, alla. Viistoilmakuva Bulevardista ja sitä ympäröivistä seuduista vuonna 1971. Kuvasta näkyy selkeästi, kuinka tärkeä asema vanhalla Polyteknillisellä instituutilla edustutuksineen on Hietalahdentorin kannalta. Hietalahdentorilla ja Hietalahdenaltaan ympäristössä oli tuolloin huomattava määrä pysäköintiä. Sky Foto Möller. HKMKA.

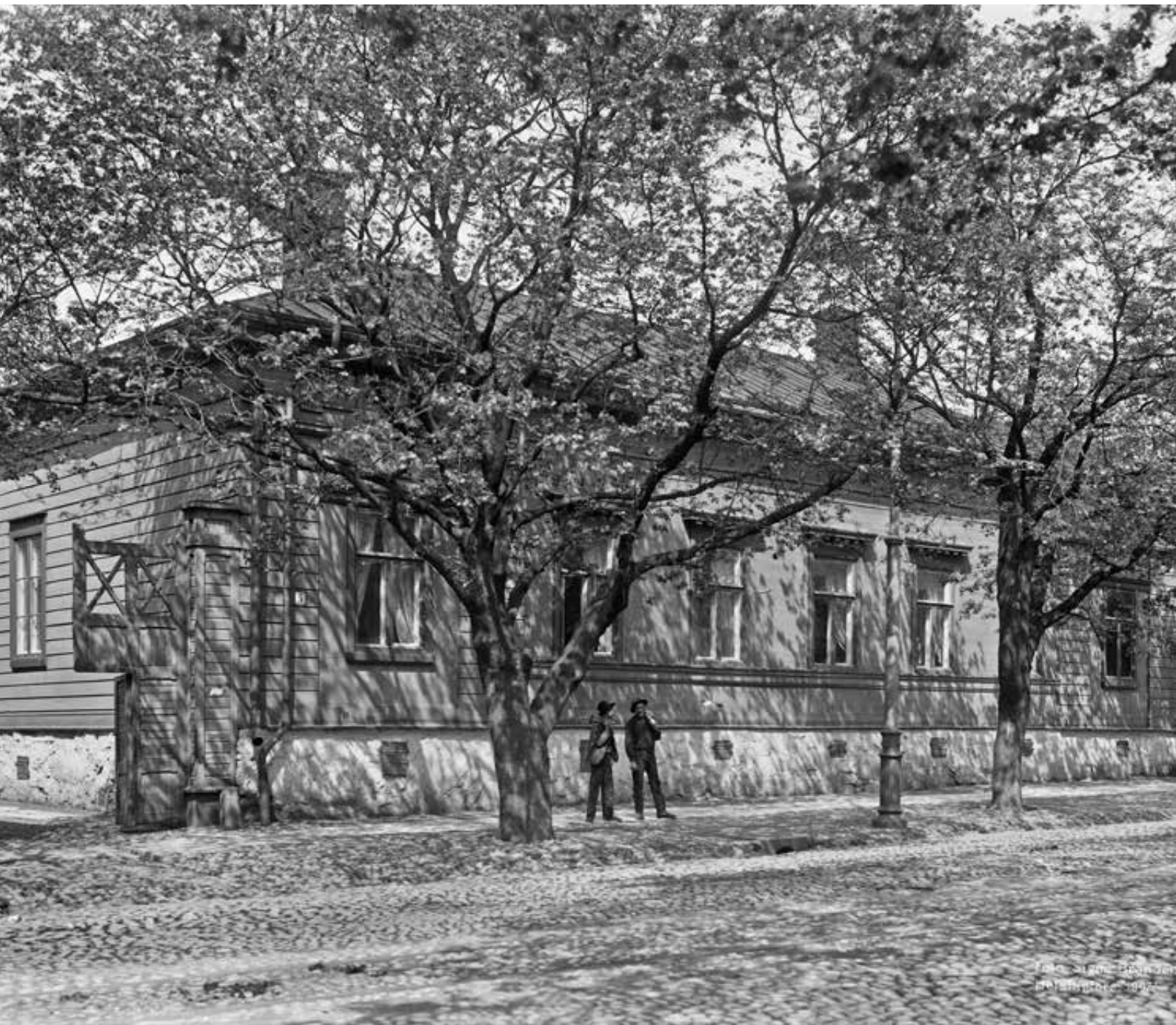
Hietalahdenallas

Hietalahdenaltaan laajuus pysyi noin 100 vuotta suhteellisen muuttumattomana sen jälkeen, kun rannan kiertävä rautatie rakennettiin Hietalahden altaan poikki kulkevalle penkereelle. Hietalahdenaltaan nykyinen ilme on peräisin 1990-luvun loppuvuosilta, kun Hietalahdenrannan ajorataa levennettiin, rantaan rakennettiin pyörätie ja tukimuurin taakse, veden ääreen, rakennettiin rantapromenadimainen tasanne. Hietalahdenaltaan pohjukan kivimuriin rakennettiin istuskeluportaat. Altaan eteläpuolelle jatkettiin katupuuriviä, joka jo aiemmin oli istutettu altaan pohjoispuolelle kadun kumminkin puolin. Tällä katuosuudella nupukiveys on säilynyt, kun taas Bulevardin ja Hietalahdenrannan risteyksessä ja sen eteläpuolella kadun nupukiveys on korvattu asfaltilla.

Hietalahdenrannan, Hietalahdenkadun ja Bulevardin risteuksen tienoilla on säilynyt edelleen sinne 1930-luvulla perustettu kolmiomainen pensasaidanteen rajaama nurmipintainen puistikko, joka nykyään on kivetty aukio leikattuine puuistutuksineen. Kolmiossa oleva lankarullakioski on vuodelta 1939¹³¹.

Nykyään Hietalahdenaltaan poikki kulkenut rautatieyhteys on poistunut käytössä. Allasta ei käytetä enää lastausliikenteelle, vaan rannoissa on pienvenepaikkoja. Allas toimii vesipeilinä ja sen ranta on suosittu kävely- ja oleskelupaikka.

Kuva 120. Suuria vaahteroita ja koristeellisia kiveyksiä Bulevardilla keväällä 1907. Ajoinadasta erottuu raitiovaunukiskot ja hulevesikourun kohdalla oleva kitakaivo. Kaivon vieressä on valurautainen pylväs. Signe Brander. HKMKA.

4 Arvot

ALUEEN ARVOT

Kuva 121. Alueen arvotus perustuu tätä työtä varten tehtyyn ympäristöhistorialliseen selvitykseen ja nykytilan inventointiin.

- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (Esplanadi-Bulevardi).
- Bulevardin alueen muodostuminen liittyy autonomian ajan pääkaupungin rakennus- ja muutosvaiheisiin empirekaupungista teollistumisen kauden suurkaupunkimallin mukaiseksi ympäristöksi. Alueen asemakaavahistoriallinen arvo liittyy uuden pääkaupungin ensimmäisiin ns. J. A. Ehrenströmin asemakaavoihin 1810-luvulta.
 - Bulevardi on lähes 200 vuotta vanha lajissaan suhteellisen varhainen puistokatu. Se on rakennutun alueella aiemmin sijainneen, Hietalahden satamaan johtaneen maantien päälle.
 - 1800-luvulla olleen sommitelman tilallinen hahmo on pääosin säilynyt, vaikka tilan mittasuhteet ovat muuttuneet 1800-luvun lopun tilanteesta, sillä yksikerroksiset puutalot on korvattu monikerroksisilla kivirakennuksilla. Alueen vanhoista pinnoitteista ja rakenteista osa on säilynyt.
 - Alue on osa keskustan viher- ja virkistysverkostoa. Se muodostaa yhdessä Esplanadin ja Mannerheimintien kanssa merkittävän kaupungin keskustan kolmen puistokatuakselin kokonaisuuden.
- 1810-luvun asemakaavoista peräisin olevaan sommitelmaan liittyvät Bulevardia ympäröivät alueet, joihin kuuluvat Esplanadi, Henrikiesplanadi (nyk. Mannerheimintie), Erottaja, Vanha kirkkopuisto, Hietalahdentori ja Hietalahdenallas. Myöhemmin rakennettuihin, kokonaisuutteen olennaisesti kuuluviin osiin kuuluvat Lönnrotin puistikko, Aleksanterin teatteri ympäristöineen sekä Polyteknillinen instituutti istutuksineen. Alueeseen liittyy myös Sinebrychoffin entinen panimoalue, jonka puutarha on nykyään puisto.
- Bulevardiakselin sommitelma jatkuu Hietalahden satama-altaalle, jonka sommitelma on säilynyt suhteellisen hyvin 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Veden muodostama peilipinta kuuluu sommitelmaan.
 - Hietalahdenallasta käytetään edelleen satamana, joskin sen lastausliikenne on vaihtunut pienveneisiin.

- - Bulevardilla sijaitsevat puurivit ovat aiheena peräisin 1800-luvun alkupuolelta, ja ne ovat olleet tärkeä osa Helsingin historiallisen keskustan kaupunkikuvaa jo 1800-luvulla. Ne ovat osa Helsingin keskustan kolmen puistokatuakselin sommitelmaa.
- Bulevardin länsipäähän 1800-luvun lopussa istutetuista lehmuksista suurin osa on säilynyt.
- 1800-luvun alkupuolella Bulevardin varteen istutettuja vaahteroita ei ole säilynyt.

- Alueella ja sen läheisyydessä on useampi monumentaalinen arvorakennus. Näihin kuuluvat ns. Raken talo, Vanha kirkko, entinen ruotsalainen tyttökoulu, Aleksanterin teatteri, Bulevardin varrella oleva Sinebrychoffin suvun entinen asuinrakennus (nykyään museona), Polyteknillinen instituutti ja Hietalahden halli.
- Hietalahdentori halleineen on ollut tärkeä kauppapaikka jo yli sata vuotta ja sen toiminta on osittain säilynyt.
- Bulevardia sekä siihen liittyviä katuja ja puistoja rajaa eri aikakausilta peräisin oleva arvokas rakennuskanta. Se lisää alueen kulttuurihistoriallisia arvoja.

- Näkymiä avautuu monesta suuntaa alueelle, ja alueelta monille eri puolille keskustaa. Alue yhdessä sitä ympäröivän rakennusperinnön kanssa muodostavat näkymiä, jotka ovat Helsingin keskustalle tunnusomaisia. Bulevardin puurivit ovat tunnistettavia tiiviisti rakennetussa kivi-kaupungissa.
- ↔ - Vanhan kirkkopuiston merkittävä lehmusrivien rajaama näkymäakseli, joka muodostuu Vanhan kirkon ja Bulevardin väliin
- ←- -> - Näkymiä avautuu Bulevardia pitkin. Kadun muodostamat näkymät jatkuvat Hietalahden altaan yli länteen ja Erottajan yli Esplanadille
- - Näkymälinja katua pitkin
- - Alue sijaitsee monen Helsingin keskustan tärkeän katunäkymän päätteenä

----- Selvitysalueen raja

Kuva 122. Ajoittamaton valokuva ajalta, jolloin Bulevardin varressa oli vielä suurikokoisia vaahteroita. Etualalla näkyy Vanhan kirkkopuiston nurmea. Valokuvaaja tuntematon. MVKA.

Alueen arvot

Bulevardi sen akselisommitelmaan kuuluvine ympäröivine alueineen (jatkossa alue) ovat osa Esplanadi-Bulevardin valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Alue on Helsinki yleiskaava 2050:n Kulttuuriympäristöt-teemakarttaan merkitty Helsingin kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi alueeksi. Se kuuluu myös Maakuntainventoinnin kohteisiin¹³².

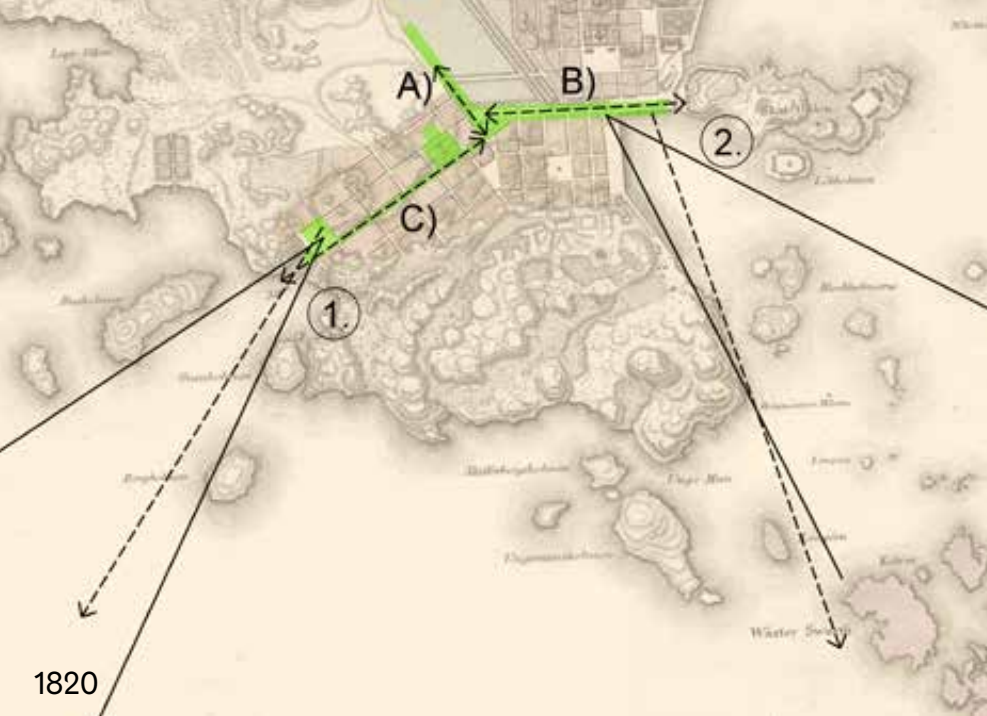
Kohde on eräs Helsingin keskustan tärkeimmistä puistokaduista. Sitä ympäröivät arkkitehtonisesti arvokkaat rakennukset. Bulevardi on yhtenä pääakselina Mannerheimintien ja Esplanadin ohella olennainen osa pääkaupungin vanhaa keskustasommitelmaa.

Historiallinen arvo

- Bulevardin ja sen akselisommitelmaan kuuluvien muiden alueiden asemakaavahistoriallinen arvo liittyy uuden pääkaupungin ensimmäisiin ns. J. A. Ehrenströmin asemakaavoihin 1810-luvulta.
- Alueen kaavahistoriallinen ja yleinen kulttuurihistoriallinen merkittävyys liittyy autonomian ajan pääkaupungin rakennus- ja muutosvaiheisiin empirekaupungista teollistumisen kauden suurkaupunkimallin mukaiseksi ympäristöksi.
- Keskeinen osa Helsingin historiallista puistokatujärjestelmää, jossa empiren ruutukaava liittyy puistomaisten katujen ja torien välityksellä mereen.
- Vanhan kirkkopuiston alueella ja sen tienoilla oli hautausmaita jo 1600-luvun lopussa.
- Kadun varrella sekä Lönnrotin puistikon laidalla on säilynyt yhteensä 8 kpl vanhaa valurautapylvästä.

Arkkitehtoninen / maisema-arkkitehtoninen arvo

- Bulevardin varrella olevat puurivit ovat aiheena peräisin 1800-luvun alkupuolen asemakaavoista. Bulevardin länsipäähän 1800-luvun lopussa istutetuista lehmuksista suurin osa on säilynyt.
- Alueen ja sitä reunustavien rakennusten muodostama kokonaisuus on muotoutunut 1800-luvun alun asemakaavasommitelman pohjalta. Sommitelman tilallinen hahmo on säilynyt, vaikka sen mittasuhteet ovat muuttuneet, koska alueen puusto on kasvanut ja osittain uusittu, ja osa aluetta ympäröivistä vanhoista rakennuksista on korotettu tai korvattu korkeammilla kivitaloilla 1800-luvun lopusta lähtien Helsingin voimakkaasti kasvaessa.
- Bulevardin ja sen ympäristön katumaisema ilmentää eri aikakausien kunnianhimoisia arkkitehtuuripyrkimyksiä.
- Polyteknillisen instituutin edustalla oleva piha-alue on Svante Olssonin suunnittelema ja sen sommitelma ja kasvillisuus ovat osittain säilyneet.
- Vanhan kirkkopuiston sommitelma on säilynyt suhteellisen hyvin sen 1800-luvun lopun tilanteesta.
- Aluetta kehystävien rakennusten rakennustaiteelliset ja kulttuurihistorialliset arvot: osoitteessa Bulevardi 2-4 sijaitseva ns. Raken talo, Vanha kirkko, Aleksanterin teatteri, Sinebrychoffien asuintalo joka nykyään toimii taidemuseona sekä panimoalueen rakennuskompleksi, 1800-luvun koulutalot, kuten Kirkkopuiston työttökoulu ja eurooppalainen koulu, Hietalahden torin laidan Polyteknillisen instituutin päärakennus, Hietalahden kauppahalli, torin pohjoispuolella oleva Kaartin lasaretti, sekä Bulevardin varrella olevia art nouveau -kauden asuinrakennuksia.

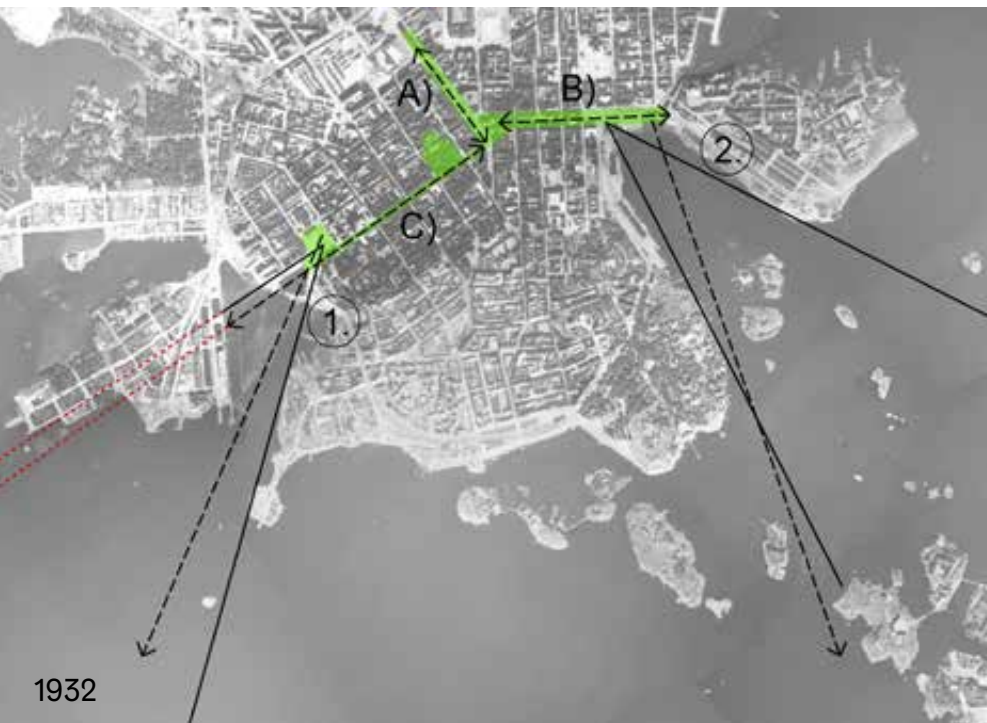

KAUPUNKIRAKENNE JA NÄKYMÄT

Kuva 123. Kaava-asetelma vuosina 1820, 1930 ja 2019.
Asemaakaava vuodelta 1820 KA, ilmakuvat KPOA.

KAAVA-ASETELMA

Helsingin kaupungin uudelleenrakentamiskomitea laati 1800-luvun alkuvuosikymmeninä useita asemakaavoja. Tässä asemakaavassa vuodelta 1820 näkyy aiheina Helsingille ominaiset puistokadut Henrikinesplaniadi (nykyinen Mannerheimintie) ja Bulevardi sekä Esplanadin puistoakseli.

NÄKYMÄT

- ← → Puistokatuja tai puistoja pitkin avautuvat näkymäakselit
- A) Mannerheimintien näkymäakseli
 - B) Esplanadin näkymäakseli, joka päättyy Katajanokalle
 - C) Bulevardin näkymäakseli, joka jatkuu koillisessa Erottajanaukion yli Esplanadille ja lounaassa Hietalahteen ja horisonttiin

- Puisto- ja puistokatuakseleiden päätteinä olevat laajat merelle avautuvat näkymäsektorit, jotka päättyvät horisonttiin
1. Hietalahti
 2. Eteläsatama

----- Sulkeutunut näkymä / näkymäsektori

Helsingin puistokatusommitelma on korostettu vihreällä.

Kaupunkirakennustaiteellinen arvo

- Puistokadun alkuaie on esitetty Helsingin uudelleenrakennuskomitean 1800-luvun alkupuolella laatimissa asemakaavoissa (J. A. Ehrenström 1815-16).
- Helsingin kantakaupungin kaupunginosia toisistaan erottava kaupungille ainutlaatuinen puistokatu.

Kaupunkikuvallinen arvo

- Bulevardi on oleellinen osa pääkaupungin keskustan kaupunkikuvaa. Akselisommitelman kokonaisuus sitä reunustavien rakennusten kanssa muodostavat merkittävän kaupunkikuvallisen kokonaisuuden.
- Bulevardin lehtipuurivit ovat olleet tärkeä osa Helsingin historiallisen keskustan kaupunkikuvaa jo 1800-luvulla.
- Alue on osa Helsingin kaupunkikuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden puistokatuja kokonaisuutta, ja liittyy itäpäästäan Esplanadin puistokatu kokonaisuuden lisäksi myös Mannerheimintiehen.
- Bulevardin luoma pitkä näkymäakseli, joka jatkuu itään ja länteen, on merkittävä osa katusommitelmaa.
- Näkymiä avautuu monia katuja pitkin alueelle ja alueelta monille eri puolille Helsingin keskustaa. Näistä mainittakoon erityisesti Mannerheimintielle avautuva pitkä näkymäakseli pohjoiseen, sekä Helsingin vanhimpiin aukioihin kuuluva Erottaja ja sen takana näkyvä Helsingin varhaisimpiin yleisiin puistoihin kuuluva Esplanadi sekä niiden kyljessä oleva Ruotsalainen teatteri. Entinen Polyteknillinen instituutti ja Hietalahdenhalli reunustavat Hietalahdentoria ja ovat paikallisia maa-merkkejä.
- Muuten tiiviisti rakennetun kivikaupungin läpi kulkeva Bulevardi puuriveineen on tunnistettava.
- Alue on yksi Helsingin keskustan pääliikenneväylistä. Alueen kaupunkikuvallista merkitystä korostaa sitä reunustava sekä sen ympäristössä oleva arvokas rakennusperintö.
- Bulevardin ja Esplanadin akselit sommiteltiin päättymään toreille, joilta avautuivat näkymät merelle ja horisonttiin. Hietalahdentorilta avautuneet horisonttiin päättyneet näkymät ovat nykyisin peitossa.

Kaupunkirakenteellinen arvo

- Alue sijaitsee keskeisellä paikalla Helsingissä, ja on osa kantakaupungin keskeisistä, 1810-luvun asemakaavoista periytyvistä puistokaduista. Bulevardi muodostaa Esplanadin ja Mannerheimintien kanssa merkittävän kaupungin keskustan kolmen puistokatuakselin kokonaisuuden.
- Bulevardi yhdistää Kaartinkaupungin, Kampin ja Punavuoren kaupunginosat toisiinsa.
- Bulevardin puistokatu on merkittävä poikittainen viherysteys Helsingin keskustassa.
- Alue liittyy Hietalahden satama-altaaseen, jonka sommitelma on säilynyt suhteellisen hyvin 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta nykypäivään. Veden muodos-

tama peilipinta kuuluu sommitelmaan. Hietalahdenalasta käytetään edelleen satamana, joskin sen lastausliikenne on vaihtunut pienveneisiin.

Kasvilajistollinen arvo

- Bulevardiakselin sommitelmaan kuuluvan entisen Polyteknillisen instituutin edustan istutetulla alueella on kasvierikoisuuksia kuten suureksi kasvaneet kartiojalavat.
- Vanhan kirkkopuiston istutukset ovat monilajiset ja peräisin sen eri aikakausilta.

Harvinaisuusarvo

- Kaavallinen asetelma on harvinaislaatuinen. Uuden pääkaupungin asemakaavasta eli 1810-luvulta periytyvät puistokadut Bulevardi, Etelä- ja Pohjois-Esplanadi sekä Mannerheimintie ovat suhteellisen varhaisia.

Alkuperäisyysarvo

- J. A. Ehrenströmin 1800-luvun alkupuolelta periytyvän asemakaavaratkaisun puistojen, katujen ja niitä ympäröivien rakennusten muodostava kokonaisuus on säilynyt, mutta sen suhteet ovat muuttuneet, koska sen ympärille on pystytetty entiseen nähden huomattavan korkeita rakennuksia.
- Alueiden käyttö on 1860-luvun jälkeen säilynyt suhteellisen ennallaan Hietalahdentorin osittaista rakentamista lukuun ottamatta.

Nähtävyyсарvo

- Bulevardin pitkä näkymäakseli kuuluu Helsingin keskustan tunnusomaisimpiin näkymiin. Bulevardi liittyy Helsingin historialliseen keskustaan ja on olennainen osa sitä.
- Vanha kirkkopuisto kuuluu Helsingin vanhimpiin puistoihin. Sen kaupunkirakenteellisen sijainnin, säilyneen vanhan hautausmaan ja sen muistomerkkien, sekä C. L. Engelin suunnitteleman kirkon vuoksi se on suosittu nähtävyys. Helsingin kantakaupungin historiallisessa keskustassa liikkuu vuosittain tuhansia koti- ja ulkomaalaisia matkustavaisia, joille tämän historiallisen puiston kokeminen kertoo Helsingin kaupunkisuunnittelun iästä ja eurooppalaisesta perinteestä.

Muut arvot

- Sosiaalinen arvo. Bulevardi on kaupunkilaisten ja vierailijoiden suosima jalankulkureitti sekä Vanha kirkkopuisto tärkeä oleskelu- ja tapaamispaikka. Alueen kivijalkaliikkeet, ravintolat ja kahvilat luovat alueelle sen ominaisen ”katuelämän”, joka näkyy etenkin kadun itäosassa.
- Laila Kinnusen esittämä kappale ”Muistojen Bulevardi” kertoo Bulevardista.

Kuva 124. Abrahaminkatu tekee vanhan Polyteknillisen instituutin kohdalla mutkan, jonka jalkakäytävät ovat koristeellisesti päällystetyt. Aita oli silloin melko matala, ja istutukset näkyivät sen vuoksi aidan takaa hyvin. Eeva Rista, 1970. HKMKA.

Kuva 125. Vanhan Polyteknillisen instituutin edustalla olevat kiveykset ovat päässeet kasvittumaan pahasti. Kiveyksen seassa kasvaa ruohovartisen kasvillisuuden lisäksi vesakkoa. Istutusten ja kiveysten vaaliminen ja kunnostaminen on alueen arvojen säilymisen kannalta erittäin tärkeää. LP 2018.

Arvoja heikentäviä tekijöitä

Bulevardin sommitelma on pysynyt suhteellisen samanlaisena sen perustamisajasta lähtien. Tosin etenkin Hietalahdentorin alueella, Vanhan kirkon Lönnrotinkadun puolella sekä Erottajan alueella sommitelma on muuttunut, sillä ajoneuvoliikenne on lisääntynyt ja sille sekä pysäköinnille on raivattu enemmän tilaa osittain muiden toimintojen kustannuksella.

Bulevardin puusto on paikoin huonokuntoista ja aukkoista. Puusto on moni-ikärakenteista ja väleissä on melko huonovointisia, vastikään istutettuja taimia. Puut on istutettu lähelle julkisivuja – vain noin neljän metrin etäisyydelle. Niukka kasvutila ja varjoiset olosuhteet ovat vaikeuttaneet niiden kasvamista komeiksi katupuiksi. Niitä on osittain tiukan katumitoituksen vuoksi myös vahingoittanut katujen varrella olevien rakennusten julkisivu- ja muut remontit – viimeaikaisimpana esimerkkinä osoitteissa Bulevardi 26 ja 28 tehdyt laajat uudistustyöt. Puiden huono kunto, puurivien aukkoisuus ja puiden ikärakenteen vaihtelut luovat sekavan kokonaisuuden, mikä heikentää historiallisen puistokadun kaupunkikuvallisia arvoja.

Kadun kenttäkivet on korvattu nupukivillä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, kuten monen muunkin seudulla olevan ajoradan kohdalla. Silloin asennetut ajoratojen nupukivet ovat tosin suurimmilta osin säilyneet tähän päivään. Suurin osa suojateistä on ladottu mustista ja valkoisista noppakivistä. Osa suojateistä on sen sijaan betonikivisiä tai asfalttiin maalattuja. Alueen raitiovaunupysäkit ja pyörätiet ovat asfaltoituja ja niiden yhteydessä olevat suojateiden osuudet on ladottu betonikivistä. Raitiovaunupysäkkien reunoissa on betonikiviraidat. Kuluneet asfalttiin maalatut suojatiet ja betonikivet eivät kuulu historialliseen ympäristöön. Pyöriteiden alta on purettu reunakivien ja jalkakäytävän väleissä olleet luonnonkiveykset ja korvattu asfaltilla. Pyöriteiden asfaltti ulottuu aivan puiden runkojen tienoille ilman rajausta. Osalla puista on valurautaisia juurisuoja, joita puiden juuret ovat puskeneet ylös maan tasosta tai jotka painavat kasvaneiden puiden runkoja vasten. Vain muutamalla puulla on runkosuojat – muutamalla nuorella taimella on väliaikaiset puiset suojat, ja muutamalla varttuneemmalla puulla on vanhemmat metalliset runkosuojat. Alueen juuri- ja runkosuojat eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta, mikä luo sekavan vaikutelman.

Jalkakäytävien pinnoittaminen oli aikoinaan kiinteistön omistajien vastuulla. Tämän vuoksi käytävät olivat hyvin monimuotoiset – toisissa oli suuria luonnonkivilaattoja ja kenttäkiviä sekä kenttäkivistä rakennetut sadevesikourut, toisissa muunlaista luonnonkiveystä ja ajoradasta rajaavat reunakivet. Näistä kiinteistöjen edustoilla olevista kiveyksistä harmillisesti vain kaksi on säilynyt – kyseessä on Hypoteekkiyhdistyksen talon edusta osoitteessa Bulevardi 3, sekä nk. Raken talon edusta osoitteessa Bulevardi 2-4. Näitä ja Albertinkadun kulmassa olevan virastotalon betonikivettyä jalkakäytävää lukuun ottamatta kaikki Bulevardin jalkakäytävät ovat asfalttia. Betonikiveys ja asfaltti eivät sovi historiallisen kadun pinnoitteeksi.

Vanhaan kirkkopuistoon 1900-luvulla sijoitetut kolme muistomerkkiä sekä niiden myötä tehdyt toimenpiteet ovat muuttaneet puiston symmetristä sommitelmaa. Kirkon laitaan sijoitettu leikkipuisto rikkoo myös sommitelmaa ja sen valkoiseksi maalattu aita ja moniväriset leikkivälineet eivät sovi historialliseen puistoon. Kirkolle johtavan keskikäytävän kummankin puolin kasvavat puurivit ovat hyvin aukkoiset ja luovat epämääräisyyttä. Suurten puiden lehvästöt peittävät puiston keskikäytävän päässä olevan Vanhan kirkon, jonka tulisi näkyä akselin päätteessä. Jo 1810-luvun asemakaavoihin piirretyt Vanhaa kirkkopuistoa kiertävät puurivit ovat paikoin niin aukkoiset, etteivät ne enää hahmotu puistoa reunustavina puuriveinä. Aukkoisten puurivien vuoksi puiston reunat ovat sen alkuperäisten tavoitteiden vastaisesti epäselvät.

Kiinteistöjen eri vaiheet ja niiden eri aikakausien rakentuminen ovat vaikuttaneet Bulevardin katutilaan huomattavasti. Mannerheimintieltä Albertinkadulle rakennusrivistö on tiivis ja tonttien huoltorakenteet eivät näy kadulle. Albertinkadusta Hietalahdenaltaalle asti korttelirakenne on väljempi ja avokortteleiden huoltopihat näkyvät katutilaan. Esimerkiksi Aleksanterin teatterin länsipäädyn laajennukset lastauslaitureineen ja alueen epätasainen asfaltti luovat epäsiistin vaikutelman. Sinebrychoffinkadun ja Bulevardin länsipuoleisessa kulmassa on epäsiisti luiska. Vanhan Polyteknillisen instituutin piha-alue ja sen edusta on päässyt puutteellisen hoitotason vuoksi ränsistymään hyvin epäsiistiksi. Aidan edustan koristeelliset kaarevat kiveysalueet ovat kasvittuneet pahasti, ja kivien seassa kasvaa korkeakin rikkakasvillisuutta, kuten maitohorsmaa ja puiden vesakkoa. Tämän epätavanomaisten kasvilajien koristaman ja koristeellisilla kiveyksillä varustetun pihan ja sen edustan katualueen ränsistyminen on erittäin valitettavaa, sillä yhdessä rakennuksen kanssa piha istutuksineen muodostaa Hietalahdentorin monumentaalisen laidan. Huonokuntoisuus vähentää alueen arvoja huomattavasti.

Hietalahdentorilla on nykyään kirpputoritoimintaa mutta suuri osa torista on pysäköintikäytössä. Torin pinnoite on vaihtelevaa ja koostuu vanhasta, nykyään hyvin huonokuntoiseksi päässeestä kenttäkivistä sekä asfaltista, jonka alle todennäköisesti on jäänyt vanha kenttäkiveys. Polyteknillisen instituutin laajentamisen myötä Abrahaminkadun linjaus muuttui Hietalahdentorilla. Se rajautuu nykyään ilman reunakiveä torin vanhaan kenttäkiveen. Hietalahdentori ja Abrahaminkadun torin laidalla oleva osuus ovat hyvin epämääräisiä ja viestivät keskeneräisyydestä.

Bulevardin nupukiveys päättyy länsipäässään Hietalahdentorin asfalttiin epäsiistiksi, sillä raja ei sijoitu luontevaan kohtaan vaan sen reuna on poukkoileva.

Kuva 126. Aleksanterin teatterin edusaukiota käytetään pysäköintiin. LP 2018.

Kuva 127. Aleksanterin teatterin takana on komeat puurivit, mutta huoltoväylän rakenteiden ja kuluneen asfaltin näkyminen Bulevardille luo epäsiistin vaikutelman ja heikentää alueen arvoja. LP 2018.

Kuva 128. Bulevardin varrella olevien rakennusten julkisivu- ja muut remontit aiheuttavat puustolle vaurioita. Tässä työmaa-aitaa on hyödynnetty taiteeseen. LP 2018.

Kuva 129. Vanhan kirkkopuiston leikkipaikka on sijoitettu kirkon kylkeen. Sen värit sopivat kylmään ja kirrkaaseen talvipäivään, mutta kesällä valkoinen aita ja värikkäät leikkivälineet vievät paljon huomiota kirkolta. Tammi 2019. LP.

Kuva 130. Leikkipaikan ja Vanhan kirkon välissä kulkeva käytävä on mutkitteleva ja ahdas. Käytävästä tulee huoltokäytävämäinen vaikutelma. LP.

Kuva 131. Bulevardin jalkakäytävälle sijoitetut ulkotarjoilualueet ovat kadulle ominaisia. Tosin kalusteiden ja varusteiden ilmeen yhtenäistäminen voisi selkeyttää paikoin sekavan oloista katukuvaa. Muovi ja kirkaat värit tuntuvat vierailta historiallisella kadulla. LP.

Kuva 132. Sinebrychoffinkadun reunassa, Sinebrychoffin puiston muurin edustalla oleva istutusalue on epäsiisti ja puistoa rajaava muuri huonokuntoinen. LP.

Kuva 133. Osoitteessa Bulevardi 29 sijaitsevan kivisen asuinrakennuksen eteen on pystytetty valomainostaulu. Valomainostaulut eivät kuulu historialliseen katuympäristöön. LP.

Kuva 134, alla. Hietalahdentorin päällysteet ovat erittäin huonokuntoiset. Vanhaa kenttäkiveystä on päällystetty asfaltilla – hyvin todennäköisesti ainakin osassa asfaltoitua torialuetta alla on vanha kenttäkiveys. Torin ja kadun reuna on epäselvä, sillä sitä ei ole rajattu reunakivellä. Toripinta on kuoppainen ja autot peittävät torialueen yli avautuvia näkymiä. Hyvin huonokuntoiseksi päässyt torialue heikentää alueen arvoja. LP.

Kuva 135. Bulevardin reunoissa olleita nupu- ja noppakivikaistaleita kavennettiin asfalttisten pyöriteiden rakentamisen yhteydessä. Osalla puista on juurisuojat, mutta puiden juuret ovat puskeneet niitä ylös ja jotkin juurisuojat painavat puiden runkoja. Aiemmin puiden sijainti oli luonteva, mutta pyöriteiden rakentamisen myötä sekä pyöräkaistoilla että puilla on ahdasta. Tämä heikentää puiden kasvuolosuhteita, vähentävät esteettisiä arvoja ja saattavat luoda pyöräilijöille vaaratilanteita. LP.

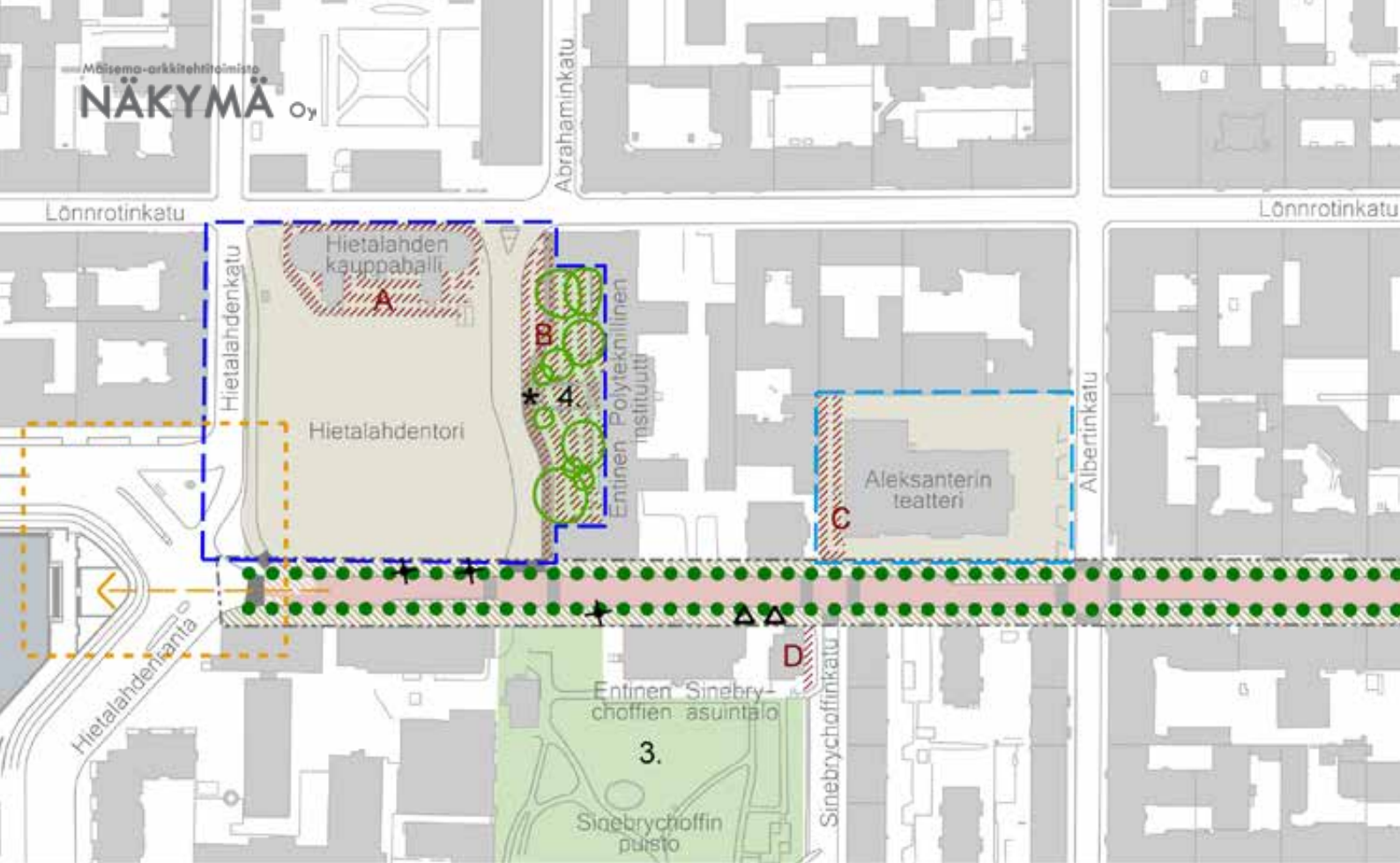
Kuva 136, alla. Vanhan Polyteknillisen instituutin eduspihaa käytetään varastointiin. Aita on siisti mutta istutusten hoito on jäänyt liian vähäiseksi. Aidan edustalla olevat kiveykset ovat huonossa kunnossa ja osaa niistä on paikattu asfaltilla. LP.

Kuva 137. Tunnelmallinen talvikuva ajalta, jolloin Bulevardin katuvalaistusta ei ollut vielä korvattu vajereihin ripustetuilla valaisimilla, vaan kadun varrella oli matalat pylväsvalaisimet. Kuvanottohetkellä, vuonna 1929, kadun varrella olleista suurista vaahteroista suurin osa oli vielä jäljellä. Valokuvaaja tuntematon. HKMKA.

5 Kehittämissuosituksia

KEHITTÄMISSUOSITUKSIA

Kuva 138. Kehittämissuosituksot perustuvat tätä työtä varten tehtyyn ympäristöhistorialliseen selvitykseen, nykytilan inventointiin ja alueen arvotukseen.

KOKONAISOMMITELMA

Bulevardiakselin sommitelma on olennainen osa Helsingin keskustaa. Tätä kokonaissommitelmaa tulisi kehittää mahdollisimman yhtenäiseksi ja laadukkaaksi.

- Bulevardiakselin päätteenä on Hietalahdenallas. Päätettä ja sen päätenäkymää tulisi kehittää.

Hietalahdentoria ja Vanhan Polin edustaa tulisi kehittää kokonaisuutena. Hietalahdentori tulisi kunnostaa yhtenäiseksi, korkeatasoiseksi ja erilaisiin tapahtumiin mukautuvaksi aukioksi. Se tulisi rajata katutilasta selkeästi ja sen pysäköinti pyritään ensisijaisesti poistamaan. Torin korkomaailma pyritään säilyttämään ja sen kalteva pinta on säilytettävä piirre. Meren tulee näkyä torilta.

Aleksanterin teatterin edustaa, joka on osa Bulevardiakselin tilasarjaa, tulisi kehittää arvoisekseen teatterin edusaukioksi.

Vanhaa kirkkopuistoa, Lönnrotin puistikkoa ja niihin liittyviä katuja tulisi kehittää kokonaisuutena.

KASVILLISUUS JA PUISTOT

1810-lukun asemakaavoista peräisin olevat Bulevardin katupuurivit tulisi säilyttää kadun kaupunkikuvallisesti tärkeimpänä elementtinä ja koko aluetta kokoavana aiheena. Puulajina suositellaan jatkossa käytettävän vaahteraa tai lehmusta.

Vanhan kirkkopuiston ja Lönnrotin puistikon sommitelmiin olennaisesti kuuluvat puurivit tulisi säilyttää ja niitä tulisi täydentää. Puiston keskellä olevien puurivien puita tulisi hoitaa niin, että kirkko näkyy käytävän päätteenä.

Polyteknillisen instituutin edustalla olevia istutuksia tulisi vaalia ja niitä olisi aiheellista täydentää puuttuvilta osin.

Alueita tulisi kehittää korkeatasoisina historiallisina puistoina (1. Vanha kirkkopuisto, 2. Lönnrotin puistikko ja 3. Sinebrychoffin puisto) tai puistomaisena pihalueena (4. Polyteknillisen instituutin eduspiha). Niiden kulttuurihistoriallisia arvoja pitäisi vaalia ja ne tulisi huomioida sellaisissa päätöksissä, jotka niitä koskevat.

Vanhan kirkkopuiston eteläreunaa tulisi jäsentää.

PINNOITTEET

Bulevardia tulisi kehittää eheäksi ja pinnoitteiltaan yhtenäiseksi. Sen pinnoitteeksi suositellaan luonnonkiveystä.

Ajoradan yli 100 vuotta vanhat nupukivet tulisi säilyttää ja kiveystä täydentää länsipäässä ja Vanhan kirkkopuiston ympärillä.

Jalkakäytävien pinnoitteeksi suositellaan hillittyä luonnonkiveystä. Vanhaa kirkkopuistoa ympäröivien jalkakäytävien graniittilaatat ja tarkastelualueen itäpäässä olevien kiinteistöjen edustojen sekä Vanhan Polin edustan kiveykset tulisi säilyttää (*). Ajoratoja jalkakäytävistä rajaavat leveät graniittireunakivet tulisi säilyttää. Pyörätiet tulisi pinnoittaa luonnonkiveyksellä ja merkitä selkeästi.

Suojateiden tulisi jatkossa olla luonnonkiveyttä. Betonikiveytyt ja asfalttiin maalatut suojatiet tulisi korvata luonnonkivisillä. Vanhan kirkon ja Lönnrotin puistikon väliin voisi lisätä suojatien akselisommitelman keskelle kuten myös entisen Polyteknisen instituutin edustan ja Hietalahdentorin väliin.

Alueella olevien torien/aukioiden pinnoitteeksi suositellaan hillittyä luonnonkiveystä, kuten nupukiveystä. Ne tulisi rajata ympäristöstään selkeästi.

KALUSTUS, VARUSTUS JA VALAISTUS

Alueen kalustusta ja varustusta tulisi kehittää yhtenäiseksi. Alueelle suositellaan laadittavan kaluste- ja varustelinjaus, jota myös alueen toimijat voisivat noudattaa. Jätehuolto tulisi järjestää mahdollisimman huomaamattomaksi, ja se pyritään järjestämään kiinteistöihin. Alueen valaistustapa voidaan säilyttää nykyisellään.

- Kaduilla säilyneistä vanhoista valurautaisista pylväistä harkitaan kunnostettavan ainakin Vanhan kirkkopuiston edustalla oleva yhtenäinen rivi.

- Sinebrychoffin entisen panimoalueen edustalla olevat kiviset portinpylväät tulisi säilyttää.

KUNNOSTUSTOIMENPITEET

Toimenpidesuosituksat:

- Hietalahden kauppahallin ympäristön siistiminen
- Polyteknillisen instituutin edustan kunnostaminen sen arvoja kunnioittavaan asuun
- Aleksanterin teatterin lastaus- ja huolto-alueen jäsenöinti ja siistiminen
- Sinebrychoffinkadun istutetun luiskan kunnostaminen
- Vanhassa kirkkopuistossa olevan leikki-paikan suunnittelu ympäristönsä paremmin sopivaksi

----- Selvitysalueen raja

Kuva 139. Bulevardin itäpäässä on kahden kiinteistön edustalla säilynyt rakennusten rakentamisajalta peräisin olevat koristeelliset kiveykset. Tässä osoitteen Bulevardi 3:n edustalla oleva kiveys, jossa myös hulevesikourut ovat luonnonkiviset ja luonteva osa muuta kiveystä. ML.

Kuva 140. Bulevardin pyöräkaistat ovat paikoin hyvin kapeat, kuten tässä kuvassa näkyvä Hietalahdentorin reunalla oleva pyöräkaista. Puiden kasvualustaa ei ole rajattu pyörätien asfaltista lainkaan, mikä luo hyvin epäsiistin vaikutelman. Katuprofiili tulisi suunnitella uudelleen ja kunnostaa niin, että puille on tarpeeksi tilaa ilman että pyöräilijöille aiheutuu tilanpuutteen vuoksi vaaratilanteita. LP.

Suosituksia alueen kehittämiseen

Bulevardi ja sen akselisommitelmaan kuuluvien muiden alueiden muodostama kokonaisuus on olennainen osa Helsingin keskustaa, ja se on peräisin 1800-luvun alun asemakaavoista. Alueen kehittämisen tavoitteena on sen monien arvojen säilyttäminen – näitä ovat etenkin historialliset, kaupunkikuvalliset ja kaupunkirakenteelliset arvot. Alueeseen tulevaisuudessa liittyvien toimenpiteiden yhtenä joh-toajatukseen tulee olla alueen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttäminen tai vahvistaminen.

Kadun ensisijainen vaalittava ominaispiirre on sen puurivit, jotka aiheena ovat peräisin 1810-lukujen asemakaavoista. Puurivit säilytetään Bulevardia ja koko aluetta jäsentävänä aiheena. Katua kehitetään eheäksi ja pinnoitteiltaan yhtenäiseksi. Alueen näkymäakselit tulisi pitää mahdollisimman avoimina. Bulevardin näkymäakselin päätettä ja Hietalahdentorilta avautuvia näkymiä tulisi kehittää.

Pinnoitteet, kalusteet, varusteet ja valaistus

Alueen katujen pinnoitteena tulisi käyttää luonnonkiveä. Kiveyksen ladonta tulisi olla yksinkertainen ja värimaailma hillitty. Alueen kiveyksissä ei suositella käytettävän sävyjä, jotka eivät Helsingin historiallisessa keskustassa ole perinteisiä, kuten esim. kellertäviä sävyjä.

Ajoradoilla tulisi säilyttää sen yli 100 vuotta säilyneet nupukiveykset ja niitä tulisi täydentää alueen länsiosassa ja Vanhan kirkon pohjoispuolella Lönnrotinkadulla. Alueen suojateiden pinnoitteeksi suositellaan luonnonkiveä; betonikivetyt ja asfalttiin maalatut suojatiet tulisi korvata luonnonkivisillä. Jalkakäytävät suositellaan pinnoitettavan hillityllä ja paikkaan mahdollisimman sopivalla luonnonkiveyksellä niin, että Bulevardin itäpään kiinteistöjen edustojen luonnonkiveykset saataisiin säilytettyä. Myös Vanhan kirkkopuiston ympärillä olevat, todennäköisesti lähes 200 vuotta vanhat graniittilaatat tulisi säilyttää osana puistoa kiertävää, luonnonkivettäväksi suositeltavaa jalkakäytävää. Bulevardin pyörätiet tulisi toteuttaa luonnonkivisinä ja ne tulisi merkitä selkeästi. Ajoradan ja jalkakäytävien välisen rajauksessa tavoitellaan suoraa reunakivilynä ja sen mahdolliset poikkeamat minimoidaan.

Alueen pysäköinti pitäisi järjestetää selkeäksi. Sen kieltämistä voisi harkita kaupunkikuvallisesti erityisen herkällä alueilla, kuten Vanhan kirkkopuiston laidalla, Lönnrotin puistikossa ja Aleksanterin teatterin edusaukiolla.

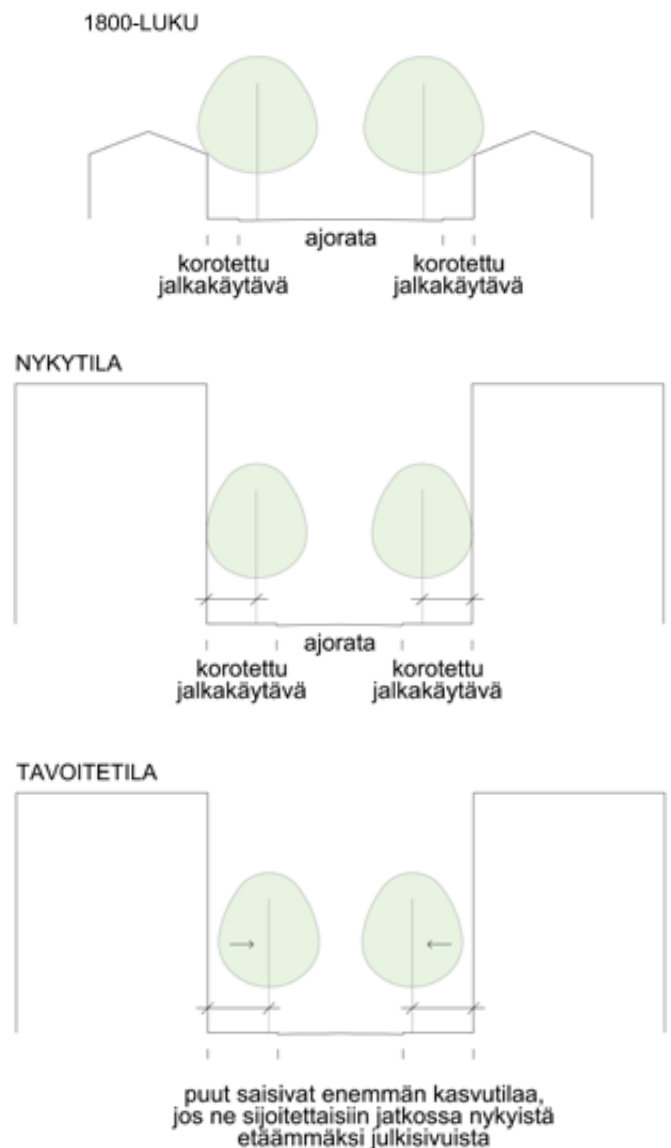
Hietalahdentoria tulisi jatkossa kehittää yhtenäiseksi, erilaisten tapahtumien tarpeisiin mukautuvaksi aukioksi. Se tulisi rajata katutilasta selkeästi. Aukion pinnoitteena suositellaan käytettävän hillittyä luonnonkiveystä. Aukion kormaaailmaa ei tulisi muuttaa. Pintapysäköinti ei ole torin avojen kannalta hyvä ratkaisu ja jos sitä ei voida poistaa kokonaan, se tulisi sijoittaa mahdollisimman pienelle rajatulle alueelle.

Hietalahden hallissa toimiville ulkotarjoilualueita pitävälle yrittäjille olisi aiheellista tehdä alueen arvoja kunnioittava kalusteohje, jota myös Bulevardin varrella olevat ulkotar-

joilua pitävät yrittäjät noudattaisivat. Kalusteohjeessa voisi ottaa kantaa myös kiinteistöjen edustalla olevaan mainontaan. Näin varmistettaisiin alueen yhtenäinen ilme kalusteiden ja varusteiden osalta.

Koko alueen jätehuolto tulisi järjestää mahdollisimman huomaamattomin rakentein ja toimivaksi niin, että alueen roskaantumiselta vältyttäisiin. Yrittäjien lastaus- ja jätehuolto suositellaan järjestämään jatkossa kiinteistöihin tai niin, etteivät epäsiistit huoltorakenteet häiritsisi kaupunkikuvaa. Tämä koskee etenkin Hietalahden hallin sekä Aleksanterin teatterin lastaus- ja huoltorakenteita sekä -liikennettä.

Jos alueella on tarvetta käyttää järeitä ajoesteitä, tulee ne suunnitella alueen arvoja kunnioittaen ja niin, etteivät ne häiritse alueen tärkeimpiä näkymäakseleita enempää, kuin on välttämätöntä.

Kuva 141. Periaateleikkaukset Bulevardin katuprofilista 1800-luvulta, kadun nykytilasta ja tavoitetilasta. Näkymä Oy.

Kuva 142. Vuonna 1915 Nils Wasastjernan ottamassa katukuvassa näkyy koristeelliset kiveykset, hulevesikourut ja kadun keskellä yhdet raitiovaunukiskot. Kadulla ollut hevosta vaunuliikenne oli vähäistä ja näkymä akseli katua pitkin oli selkeä. Vasemmalla ruotsalainen tyttökoulu, HKMKA.

Kuva 143. Vuonna 2019 vasemmalla näkyvää entisen ruotsalaisen tyttökoulun rakennusta on laajennettu ja sen edustalle on perustettu istutusalue. Rakennus on monumentaalimainen ja maamerkinomainen Bulevardin katunäkymässä. Kadun lukuisat rakenteet ja kadun varteen pysäköidyt autot tekevät katunäkymästä sekavan. Kun liikenne on vähäistä, kadun päätteenä voi nähdä pilkahduksen merta. LP.

Alueen valaistuksen suunnittelussa tulisi huomioida sen asema Helsingin historiallisessa keskustassa. Tavoitteena on alueen kaupunkikuvaa tukeva valaistus, jonka suunnittelussa huomioidaan alueen kulttuurihistoriallinen merkittävyys. Bulevardin ja Hietalahdentorin valaistus suositellaan uusittavaksi yhtenäiseksi. Vanhan kirkkopuiston valaistusperiaatteet ovat hyvät ja ne voidaan säilyttää nykyisellään. Alueella säilyneiden vanhojen valurautaisten pylväiden kunnostamista ja säilyttämistä harkitaan ja siihen pyritään etenkin Vanhan kirkkopuiston yhtenäisen rivin kohdalla.

Puusto

Bulevardin puustossa on selkeästi havaittavissa kaksi jaksoa – kiinteistöjen omistajien toimesta istutetut osuudet idässä, joissa on kasvanut lähinnä vaahteraa ja niiden seassa yksittäisiä lehmuksia, sekä länsiosan yhtenäiset lehmusrivit. Kadun suunnittelussa tulisi selvittää lehmuksen ja vaahteran soveltuvuuserot Bulevardin katupuiksi. Vaikka Itäosassa puulajisto on ollut vaahterapainotteinen lähes 200 vuotta, voidaan katupuina jatkossa käyttää myös lehmusta. Lehmukset sietävät suolaa ja leikkausta huomattavasti paremmin kuin vaahterat, minkä lisäksi kapeampi ja tilaa täyttävämpi kasvutapa istuu paremmin korkeiden rakennusten reunustamaan kapeaan katutilaan. Toisaalta vaahterat ovat muodostuneet tunnusomaisiksi Bulevardilla ja muodostaisivat kattomaisen vaikutelman kadun ylle. Jos kasvuolosuhteet saadaan hyviksi, voi vaahteran käyttäminen Bulevardin katupuuna olla mahdollinen vaihtoehto.

Katupuille tulisi asentaa hyvin rakennettu kantava kasvualusta ja niiden juuristoja ja runkoja tulisi suojata laadukkailla ja juuri- ja runkosuojilla, jotka ovat koko Bulevardin alueella yhtenäiset.

Puiden uusiminen suositellaan tekemään kerralla (tai vaihtoehtoisesti kahdessa jaksossa Mannerheimintie-Albertinkatu, sekä Albertinkatu-Hietalahdenranta), jotta puille taataan mahdollisimman hyvät kasvuolosuhteet ja jalkakäytävät voidaan kunnostaa yhtenäisiksi. Katupuiden kautta aikojen olleen eri-ikäisyyden, monilajisuuden ja -lajikkeisuuden vuoksi lehmuslajikkeiston ei tarvitse olla ”puhdas”, vaan kadun varrella voidaan käyttää lehmuksen eri lajikkeita, jos päädytään käyttämään lehmusta. Katupuiksi istutettavien taimien on oltava suurikokoisia, laadukkaita ja geeniperimältään ensiluokkaisia.

Puistot

Bulevardiakselin sommitelmaan kuuluu kadun lisäksi Vanha Kirkkopuisto, Lönnrotin puistikko, Hietalahdentori, Hietalahdenallas ja aluetta rajaavat rakennukset. Bulevardiin liittyy olennaisesti myös entinen Sinebrychoffin panimoalue, jonka julkiseksi puistoksi avattu entinen puutarha näkyy panimoalueen muurien porteista Bulevardille.

Vanhaa kirkkopuistoa, Lönnrotin puistikkoa ja Sinebrychoffin puistoa tulisi kehittää historiallisina puistoina. Niiden monipuolisia arvoja ja ominaispiirteitä on syytä vaalia. Nämä puistot tulisi suojella asemakaavalla.

Polyteknisen instituutin edustan istutuksia tulisi vaalia, hoitaa ja uusia tarvittaessa autenttista lajistoa käyttäen. Kiveykset olisi aiheellista kunnostaa ja niiden ei saisi antaa enää rapistua tai kasvittua. Rakennuksen edustalla oleva puistomainen piha-alue ja sen edustalla olevat katukiveykset suositellaan suojeltavaksi asemakaavalla.

Kokonaissommitelma

Bulevardi ja sen akselisommitelmaan kuuluvat muut alueet ovat tärkeä osa Helsingin historiallista keskustaa. Ylläpitämällä tätä monipuolisesti arvokasta ympäristöä ja vaalimalla sen arvoja, ylläpidetään samalla Helsingin kantakaupungin historiallisen keskustan lähes 200 vuotta vanhaa kokonaisuutta. Yhtenä keskustan kolmesta puistokatuakselista Bulevardin aseman vaaliminen on koko kaupungin ominaispiirteiden ja arvojen kannalta välttämätöntä.

Kuva 144. Sinebrychoffin entistä panimoaluetta rajaavien muurien edustalla on kaksi vanhaa kivistä paasia, jotka tulisi säilyttää. LP 2018.

Lähteet ja kirjallisuus

Suullisia tietoja ovat antaneet

Johanna Björkman, Helsingin kaupunginmuseo. 15.1.2019.

Nykytilan valokuvat

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, Matti Liski (ML), Lilja Palmgren (LP).

Lyhennykset

BHSK = Berättelse angående Helsingfors stads kommunalförvaltning, FAT = Finlands Allmänna Tidning, Hbl = Hufvudstadsbladet, HKKK = Helsingin kaupungin kunnalliskertomukset, HS = Helsingin Sanomat, HT = Helsingfors Tidningar. Lisää lyhennyksiä, ks. alla.

Arkistolähteet

Brages Pressarkiv (BP)

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto (HKMKA)

Helsingin kaupungin Sinetti-arkisto (HSA)

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

Maistraatin pöytäkirjat
Maistraatin rakennuspiirustukset
Kaupunginhallituksen mietinnöt
Rakennuskonttori / Rakennusvirasto, puisto-osaston istutusluettelot

Helsingin kaupunkiympäristön katu- ja puisto-osaston arkisto (KPOA)

Arvoympäristökortit
Puistokortit
Suunnitelmapiirokset (KAO-, PUO- ja VIO-sarjat)

Kansallisarkisto (KA)

Digitaaliarkisto (KAD)
Kaupunginhallituksen mietinnöt
Helsingin uudelleenrakentamiskomitea: Komitean kertomukset toiminnastaan 1811–1825

Kaupunkimittausosasto (KMO)

Asemakaavakooste
Ilmakuvat
Kantakartat

Maanmittauslaitoksen arkisto (MMLA)

Museovirasto, historian kuvakokoelmat (MVHKK)

Svenska Litteratursällskapet i Finland (SLSF), arkiv

Åbo akademis bildsamlingar (ÅABS)

Internet-lähteet

Aalto-yliopisto, Teknillisen korkeakoulun historia. Nykänen, Panu. 2017. Käynti Internet-sivuilla 7.9.2018. <http://www.aalto.fi/fi/about/history/tkk/>

Helsingin kaupungin karttapalvelu. <http://kartta.hel.fi/>

Helsingin kaupungin kiinteistölautakunnan päätökset 21/26.11.2015. <https://dev.hel.fi/paatokset/asia/hel-2015-004484/klk-2015-21/>

Helsingin taidemuseo, Julkiset veistokset. Antero Toikka: Kauneus. käynti Internet-sivuilla 12.12.2018. <http://taidemuseo.hel.fi/suomi/veisto/veistossivu.html?id=420>

Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. www.rky.fi.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Huom. Tässä luettelossa ei ole mukana sanomalehtiartikkeleita eikä sanomalehtitiedoituksia, jotka on mainittu alaviitteissä.

Bergholm, Katri.- Kuultua ja elettyä. Muistelmia vuosien takaa. Helsinki 1944.

Bergroth, Kerstin.- Kiirastuli. Helsinki 1922.

Byckling Liisa.- Helsingin venäläisen Aleksanteriteatterin rakennusvaiheet, julkaisussa Narinkka 1984.

Engel, C. L. - Kirjeet, Brev, Briefe 1813-1840, toim. Mikael Sundman. Entisaikain Helsinki XII. 1989.

Ehrenström, J. A. - Brev – Kirjeitä, toim. Rolf Martinsen. Helsingfors in forna tider VI. Vantaa 1977.

Ganivet, Angel.- Suomalaiskirjeitä Helsingistä 1896-1897. Suomentanut, esitellyt ja selittänyt Kaarle Hirvonen. Helsinki 1964

Hartman, Torsten. - Då Helsingfors blef hufvudstad. Helsingfors 1912.

Helander, Vilhelm.- Bulevardi - helsinkiläiskadun muotokuva, julkaisussa: Bulevardi 9 Bulevarden 1915-2015. Helsinki 2014.

Helander, Vilhelm ja Mikael Sundman.- Kenen Helsinki – raportti kantakaupungista 1970. Helsinki 1970.

Helminen, Martti ja Aslak Lukander.- Helsingin suurpommitukset 1944.

Helsinki Herra Hertzbergin silmin, kertomus 1880-luvun Helsingin elämästä. Toimitus, suomennos ja kommentaarit Rolf Martin-
sen. Helsinki 2004.

Hertzberg, Rafaël.- Helsingfors för trehundra år sedan och i våra dagar. Helsingfors 1888 [1889].

Historiallinen Helsinki – Det historiska Helsingfors. Kuvakronikka. Laatinut Gunnar Mårtensson

Hultin, Herman.- Gamla kyrkan vid hundra år. Minnesskrift 1826-1926. Helsingfors 1926.

Impola, Sirkka.- Vanhan kirkon varjossa. Ulrikan kirkkomaaalta Vanhaan kirkkopuistoon. Helsinki 1987.

Jokinen, Pauli.- Sunnuntaikävelyllä – 52 reittiä historiaa ja nähtävyyksiä, 3. painos. Helsinki 2010.

Koskivaara, Lauri.- Kun Helsinki oli nuori ja pieni. Helsinki 1968.

Kunnas, Veikko.- Bensiinasema-arkkitehtuuria 1920- ja 1930-luvun Helsingissä, julkaisussa Narinkka 1985.

Lampinen, Marja-Liisa.- Helsingin Muinaismuistolautakunta 1906-1911, julkaisussa Narinkka 1976.

Lehto, Katri.- Kytäjän kreivitär. Marie Linderin elämä, 3. painos. Helsinki 1985.

Lilius, Henrik.- Suomalainen puukaupunki. Rungsted Kyst 1985.

Liski, Matti, Eeva Ruoff, Niina Alapeteri, Pauliina Korhonen.- Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy: Eläintarhan alueen ympäris-
töhistoriallinen selvitys. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä 2013:2.

Manninen, Antti.- Puretut talot. 100 tarinaa Helsingistä, 4. painos. Helsinki 2005.

Matkailijayhdistyksen Helsingin kiertokatsausten opas, 26-28 p:inä maalisk. 1911. Helsinki 1911. Uusintapainos. Jyväskylä 1989.

Moorhouse, Jonathan, Michael Carapetian ja Leena Ahtola-Moorhouse.- Helsingin jugendarkkitehtuuri 1895-1915. Suom. Annikki
Sunni. Helsinki 2002.

Mustiala, Virpi.- Helsingin lehmukset. Pohjoiset taajamapuut-tutkimuksen osaraportti. Helsingin kaupungin rakennusviraston jul-
kaisu 2003:5

Muthreich, Margareta.- Helsingin asemakaava 1812-1817. Entisaikain Helsinki VII, 1970.

Mårtensson, Hans.- Lusthus & orangerien. Kalmar 2009.

Mäkelä, Jukka L. - Helsinki liekeissä. Suurpommitukset helmikuussa 1944. Helsinki 1967.

Mäkinen, Anne.- Kioski, kipari, kiska, snagari. Helsingin kioskeja 1800- ja 1900-luvuilla. Helsingin kaupunginmuseon tutkimuksia
2003.

Möller, Sylvi.- Vanhankirkon puisto. Helsinki 1956.

Niutanen, Terttu.- Sinebryhoffit: osa suomalaista teollisuus- ja kulttuurihistoriaa.

Ollila, Kaija ja Kirsti Toppari.- Helsingin vanhoja kortteleita. Puhvelista Punatulkkuun, 4 painos. Helsinki 1975.

Patriisitalo puiston laidalla – Bulevardi 10. Toim. Rainer Knapas. SKS julkaisu, Kirjokansi 25. Helsinki 2013.

Pehkonen, Marja.- Hauraita muistoja Helsingin hautausmailta, Helsingin kaupungin museo, sarja Narinkka 2008.

Perälä, Tiina, Eeva Ruoff ja Lilja Palmgren; Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy.- Erottajan ympäristöhistoriallinen selvitys ja
johtopäätökset jatkotoimia varten. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu 2016:12.

Pullinen, Arja.- Sinebryhoffit. Marketenteista kauppiassuvuksi, Julkaisussa: Venäläiset kauppiat Helsingin historiassa. Toim.
Svante Konstantin Kuhlberg. Helsinki 2002.

Pöykkö, Kalevi.- C. L. Engel 1778-1840. Memoria 6, 1990.

Ramsay, Anders. - Från barnaår till silverhår. Skildringar från pojkar och skoltid 1836-1850. Fjärde upplagan. Helsingfors 1927.

Reuter, O. M.- Finland i ord och bild dess natur, folk och kultur. Stockholm 1901.

Roininen, Veikko.- Löydä vanha, kaunis Helsinki. Helsinki 1981.

Ruoff, Eeva.- Minusta on nyt tullut intohimoinen tarhuri... Julkaisussa: C.L. Engel – Koti Helsingissä, Sydän Berlinissä. Helsinki 2012.

Sarjala, Jukka.- Wegelius, Martin. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden seura. 1999.

Schauman, August.- Från sex årtionden i Finland. Helsingfors 1922 (1892).

Viro, Voitto.- Vanha hautausmaa. Helsingin Hietaniemen hautausmaan opas, 2. painos. Helsinki 1993.

Waronen, Jorma.- Jenny Emilia Waronen – Muistelmia 1853-1864, julkaisussa Narinkka 1991.

Wessman, Kerttuli.- Helsinki kehyksissä. Helsinki 2005.

Wickberg, Nils Erik.- Empirens Helsingfors, dess tillkomst och dess senare öden, julkaisussa Vår stad, en bok om Helsingfors. Red.
Yrjö Hirn, Hilding Ekelund, C. A. Nordman, Marius af Schultén. Helsingfors 1947.

Åkerblom, Rudolf.- Anteckningar om Helsingfors under 1800-talet, julkaisussa Tre Helsingforsskildrare. Helsingfors in forna tider II.
Helsingfors 1938.

Åström, Sven-Erik.- Samhällsplanering och regionsbildning i kejsartidens Helsingfors. Helsingfors stads publikationer 6, 1957.

Muut raportit ja selvitykset

Arkkitehtuuritoimisto Heikkinen-Komonen Oy, Senaatti-kiinteistöt.- Kaartin lasaretti – korttelin kehittämissuunnitelma. 2010.

Liski, Matti; Ruoff, Eeva; Palmgren, Lilja; Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy.- Esplanadin ympäristöhistoriallinen selvitys ja
kehittämissuunnitelmat. Helsingin kaupunkiympäristön julkaisu, luonnos, 18.5.2018.

Ympäristösuunnittelu Terttu Nukari KY.- Vanha kirkkopuisto, Lönnrotin puistikko. Perusparannus 20.02.1996. Toteutussuunnitel-
man selostus. Helsingin kaupunki, Rakennusvirasto, Viherosasto.

Viitteet

1. Helsingin kaupungin karttapalvelu, 2018.
2. Museovirasto: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriperinnöt RKY, Helsinki, Esplanadi-Bulevardi.
3. Helsingin uusi yleiskaava, kaupunkikaava, 2018. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
4. Helsingin maanalainen yleiskaava, kartta 2, on tullut osittain voimaan vuonna 2011. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
5. Tekijä tuntematon, alkuperäinen kartta on maistraatin arkistossa.
6. Tämä viittaa em. karttaan. Rannantäyttäjien johdosta rantaviiva on nykyään toisenlainen, kuva 86.
7. Hertzberg s. 74. Kirjoittaja näyttää muuten uskovan, että hautausmaa olisi ollut käytössä vielä 1830-luvulla, mikä on tietysti mahdollista. Vanhan kirkon hautausmaan käyttäminen oli virallisesti lopetettu vuonna 1829, mutta mahdollisesti sukuhautoihin sai edelleen siunata vainajia.
8. Åström s. 17 ja kuva s. 22.
9. *Plan till en Förstad på Helsingfors Campen afmätt och författad år 1776 af C.F. Christen.*
10. Ulrika Eleonoran kirkko sijaitsi nykyisen Senaatintorin luoteisosassa.
11. Impola s. 18.
12. FAT, nro 143, 9.12.1824, s. 6: Wetterin eli Salinin pelto vuokrattiin huutokaupalla, ja myös erään Byströmin plantaasin vuokraamisesta ilmoitettiin samalla sivulla.
13. Ks. Helsingfors Morgonblad nr. 92, 1.12.1834 s. 4: "Auction – Kungörelse". Ilmoitus koski "Wetterin eli Salinin peltoa", joka sijaitsi Bulevardin varrella. Ao. ilmoituksessa mainittu Grönbergin pelto sijaitsi Hietalahdessa.
14. Sinebrychoffin puistossa olleet lammet näkyvät useissa vanhoissa valokuvissa sekä myös Helsingin vanhoilla kartoilla.
15. Ks. Hartman s. 69 ja Muthreich s. 172 f.
16. Osoitteessa Bulevardi 16 "wid Bulevarden" oleva tontti myytiin huutokaupalla vuoden 1844 toukokuussa.
17. Åbo Allmänna Tidning 7.5.1814; Åbo Tidningar nr. 93, 2.12.1829; Åbo Underrättelser nr. 71 ja 79 (1.10. ja 5.10.1831).
18. Koskivaara s. 92.
19. Lilius s. 29-33
20. Kaupungin kirkkoherrat ja heidän sijaisensa ilmoittivat asiasta sanomalehdissä etsien ilmeisesti joko apua tätä tehtävää varten tai tarjoten istutustyötä huokeimman tarjouksen tekeväälle henkilölle, vrt. Helsingfors Morgonblad nr. 62, 18.8.1837: "Entrepreneur-Auction - 1:n plantering af löfträd å Boulevardsgatan, så vidt saken angår kyrkoplånen och prestegårdarne."
21. Nimimerkki W.W. oli mahdollisesti lehden kustantaja Otto Donner.
22. *Bref om Helsingfors och dess omgifningar*, HT nr. 14, 21. 2.1829, s. 2.
23. Ks. HT 15. 7. ja nr. 54, 22.7.1837, s. 5. Kirkkoherra Eric A. Crohns kutsui seurakuntalaisiaan: "... för att besluta om den af Herr Guvernören anbefallta plantering af löfträd wid Boulevardsgatan, så vidt det röra kyrkoplånen och prestegårdarne här i staden."
24. HKA, Senaatin kirjepiopot, s. 227 f.
25. Ilmoitus sisälsi siis viitteen kuvernöörin käskyyn. Huom. pappilat sijaitsivat Bulevardin eteläpuolella.
26. Hartman s. 129.
27. Ilmaisu "växande träd" lienee jossain kopiontivaiheessa sattunut erehdys.
28. Impola s. 24.
29. Åbo Tidningar nr. 82, 13. 10.1824, s. 2 f, artikkeli "Promenader".
30. Lehmuksia kaadettiin niiden saamiseksi, sillä niistä käytettiin tuolin veronmaksuvälineenä. Lehmuksia ostettiin maaseudulla myös kartanoiden lehtikäytäviksi.
31. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä.- Eläintarhan alueen ympäristöhistoriallinen selvitys, s. 18.
32. Hertzberg s. 74: "Lehteviä puita kasvava Boulevardinkatu on kesäisin miellyttävä kävely paikka."
33. S. 51.
34. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1889, s. 38.
35. Pieni osuus tämän tyyppin ajoväylää on säilynyt Helsingin yliopiston tähtitornille johtavan Unioninkadun alkupäässä.
36. Ramsay s. 26.
37. Koskivaara s. 104 ff.
38. Impola s. 18.
39. Schauman s. 205: "Trottoarennas belägning förbyttes, enligt maistratens föreskrift, 1846 från fältsten till s. k. revalsk tågsten; ..."
40. KAO 22.
41. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1876, s. 231. Helsingin kaupungissa linjattiin päällystettäväksi kaikki ensimmäisen, toisen ja kolmannen kaupunginosien jalkakäytävät, jonka lisäksi luettiin niiden ulkopuolella olevia päällystettäväksi linjattuja jalkakäytäviä. Bulevardin lisäksi mm. osa Erottajan, Heikinkatujen, (Mannerheimintie) ja Antinkadun (Lönnrotinkatu) jalkakäytävistä tuli pinnoitettua.
42. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1887, s. 509.
43. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1887, s. 485.
44. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1898, s. 147-148.
45. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1890, s. 210.
46. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1899, s. 49-50. "Spårvägs- och Omnibus Aktiebolaget" eli Raitiotie- ja Omnibussi Osakeyhtiö esitti vuonna 1899 raitiovaununlinjaston laajentamista ja muuttamista sähkövoitaisesti. Ehdotus hyväksyttiin.
47. Valaistusta suunniteltiin jo ennen 1860-lukua Helsingissä. Lisätietoja, ks. KKDA.
48. HT nr. 96, 14.8.1860, s. 3. Katuvaalaistusta suunniteltiin vielä vuonna 1860.
49. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1892, s. 139: "... för bättre af gatubelysningen å Bulevardsgatan medelst ökande af de därstädes befintliga gaslyktornas antal med 26 stycken nya samt omflyttning af samtliga lyktor sålunda att de förlades på stolpar vid trottoirennas sidor." (Berättelse angående Helsingfors kommunalförvaltning år 1892, 5. ärgången, Helsingfors 1894.)
50. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1897, s. 44-45.
51. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1901, s. 140.
52. Bulevardin varhaiskauden tonttien ja talojen omistajista on yksityiskohtainen selostus Rudolf Åkerblomin artikkelissa "Anteckningar om Helsingfors under 1800-talet, in: Helsingfors i forma tider II, s. 75-77; Sinebrychoffien tontti s. 78.
53. Pullinen s. 14 a.
54. Pullinen s. 150 f.
55. S. 43.
56. Lehto s. 117.
57. Impola s. 18. Impolan mukaan Röön köydenpunontarata siirrettiin silloin nykyisen Ratakadun tienoille.
58. Hartman s. 129.
59. Ramsay, s. 37. Ao. kiinteistö oli alun perin kuulunut professori N. A. af Ursinille. Anders Ramsayn isä osti sen häneltä vuonna 1837.
60. Engel s. 430, kirje päivätty 16.6.1826.
61. Engelin puutarhasta laajemmin, ks. Ruoff s. 124-138.
62. Engelin puutarhasta on olemassa vain Hugo E. Saurénin muistinvarainen piirros. Saurén oli asunut lapsena Engelin tontin vieressä olleessa talossa.
63. Ramsay s. 128: Kaupungissa "... oli vain yksikerroksisia puutaloja, joita yhdistävine pitkien lankkuaitojen takana useimmissa tapauksissa oli avara puutarha."
64. Mårtenson s. 94.
65. HT nr. 57, 20.7.1831; HT nr. 18, 7.3.1829; HT nr. 77, 29.9.1830, HT nr. 80, 8.10.1831 (samoin jo lehden edellisessä numerossa eli 3 päivää aikaisemmin.); FAT nr. 198, 29.8.1831.
66. Vuonna 1830 luutnantti von Samson kutsui Steinheilin Bulevardilla olleeseen taloon tämän saamamiehiä ja velallisia ilmeisesti selvittämään raha-asioita HT, 13. ja 20.1.1830, s. 4 - häneltä oli useita saman sisältöisiä ilmoituksia. Vuonna 1833 Steinheilin talossa asui eräs herra Öhman, joka myi lipeäkallaa, HT 1833, nr. 10, s. 4.
67. Lehto, s. 117: "... Puuseppä Lindholmin talosta Bulevardin ja Fredrikinkadun kulmasta löytyikin sopiva huoneisto. Kaupunginosa oli melko uutta asuinalueita, mutta kirkon ja monien yliopistonopettajien naapuruiden vuoksi arvostettua seutua." - Constantin Linder 1860 oli siis puuseppä Lindholmin talon vuokraaja. Talo oli kaksikerroksinen, sen fasadi ja ilmeisesti käyntiportti sijaitsivat Bulevardilla. Osa rakennuksesta antoi Fredrikinkadulle, ja laajahko puutarha näyttää sijainneen rakennuksen takana. - Talosta on kuva Lehdon kirjan sivujen 96-97 välissä.
68. Muissakin kaupungeissa oli useampia toreja, esimerkiksi Turussa oli Suurtori, Tuomiokirkkotori ja Puutori. Viimemainittu oli varattu nimenomaan puutavaroiden myyntiä varten.

69. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1890, s. 210.
70. Helsingin kaupunginvaltuuston mietinnöt 1891, s. 188.
71. Manninen s. 75.
72. Möller s. 14. Alkuperäislähde ei ollut löydettävissä, mahdollisesti kysymyksessä olivat kuitenkin vaahterat. Nimet lönn ja rönns ovat voineet vaihtua jossain kopiointivaiheessa.
73. Impola s. 21 f.
74. Impola s. 27.
75. Esim. FAT no 96,28.4.1862, s. 1.
76. Uusi Suometar, 30.8.1890.
77. HKA, Rakennuskonttori, Bn:1, Istutusluettelot 1911-1915.
78. *Ibid.*
79. Mäkelä, *passim*.
80. Hultin s. 32.
81. Teoksen punagraniittisessa jalustassa, sen eteläpäässä, on Antero Vipusen kasvat. Ne katsovat ylöspäin, mikä vastaa kansanrunon kertomusta siitä, että hän oli kuollut ja haudattu. Vipunen oli tietäjä ja jättiläinen ja hän tunsi ne sanat, jotka puuttuivat Väinämöisen loitsusta. Vipusen otsaan on hakattu pentagrammi, joka on antanut aiheen eräisiin outoihin tulkintoihin, esim. Jokinen. Pentagrammia eli viisikantaa käytettiin kuitenkin Suomessa sekä puumerkinä että koristeaiheena eikä se liity juutalaisuuteen. (Juutalaisten "Salomonin sinetti", "Davidin tähti" ja "Davidin kilpi" olivat kuusisakaraisia eli hexagrammeja.)
82. Ne oli Helsingin kaupunginarkistossa olevien istutusluetteloiden mukaan tuotu "Pirkkalasta", ja ne pyrkivät ilmeisesti tuomaan suomalaista tunnelmaa Lönnrotin patsaan ympärille.
83. Impola s. 61.
84. Schauman s. 82: "...och för omväxlings skull tog man stundom sin tillflykt till den Lampeniuska trädgårdens gamla alléer...". Huom. Lampeniuksella oli myös laajahko "plantaasi" Kluuvin lahden rannalla, Espoontien (nykyisen Mannerheimintien) itäpuolella, jonka hän oli vuokrannut Helsingin kaupungilta. Sekä Lampenin Trädgård että Lampenin plantage on merkitty Kocken asemakaavalle.
85. Niutanen, s. 4.
86. Z. Topeliuksen kuvaa erästä iltaa Sinebrychoffin puistossa seuraavasti: "Kävelliöiden keskuuteen levisi huhu, että Hietalahden vierellä oleva Sinebrychoffin puutarha oli juhlaa laistua, ja monet lähtivät sitä katsomaan...Tämän hienon puiston kaukainen sijainti on vaikuttanut siihen, että siellä käydään harvemmin kuin mitä se ansaitsisi. Se sijaitsee valtaisan olutpanimon yhteydessä. Useampi kuin yksi Fjolner - ks. alla - olisi mahduttanut kellahtamaan sen altaaseen. Lampia ja käytäviä on uskomattomien kustannuksin räjäytetty puistoon, multaa on kuljetettu kalliolle ja istutuksia on tehty kohtiin, joilla edes ruohonkorrella ei aiemmin olisi ollut tilaa juurtua ja kasvaa. Terrasseilta, kumpareilta ja huvimajoilta avautui kauniita näkymiä, joita ei nyt pimeyden takia voinut tarkastella, ja kasvihuoneista tulvi upeiden kukkien tuoksua. Värillisiä lampuja riippui puista kaikkialla, täysilukuisen sotilasorkesterin musisointi kantautui lehtiholvien välitse ja vieraiden ja katselijoiden lukuisat ryhmit parveilivat käytävillä ja niiden vierillä ihailen milloin illan leutoa viileyttä, puutarhan viehättävyyttä, orkesterin soittoa ja iltavalaistuksen kauneutta." Oote novellista "Koston päivä - Eräs tapahtuma". Suom. E. Ruoff. Selityksiä: 1) Fjolner. *Ynglinga*-saagan mukaan Fjolner oli Ruotsin kuningas, joka hukkui humalapäissään sima-altaaseen ollessaan vierailulla Tanskan kuninkaan luona. 2) Sinebrychoffin puistossa oli aiemmin enemmän elementtejä kuin nykyään, esim. huvimaja, lasta ja hanhea esittävän antiikin roomalaisajan veistoksen kopio ja runsaasti istuksia.
87. FAT nr. 48, 28.2.1831, HT 26.2.1831, nr. 16.
88. FAT nro 131, 6.11.1877.
89. HT no. 51, 29.6.1831.
90. Helsingissä vuosina 1895-98 asunut espanjalainen kirjailija Angel Ganivet kertoo, että Aleksanterin teatterissa oli kerrankin esiintynyt "italialainen oopperaseurue, jolla on laaja ohjelmisto." Ganivet s. 193. Siellä esitettiin myös usein ruotsalaisia tai vieraskielisiä kappaleita. Bulevardi 23-27, avajaiset 1880.
91. Ollila-Toppari s. 161.
92. Aleksanterin teatteritalon laajennusosan suunnitteli A. Raveala 1956. (Helsingin ensimmäinen, Engelin suunnittelema ja Esplanadille aikoinaan perustettu teatteritalo oli siirretty huvila Arkadian tontille, suunnilleen nykyisen Hankkijan rakennuksen kohdalle ja suomenkieliset teatteriseurueet esiintyivät siellä, kunnes nykyinen Kansallisteatteri aloitti toimintansa.)
93. Martinsen, julkaisussa "Helsinki herra Hertzbergin silmin", 62.
94. Sarjala, Jukka. Martin Wegeliuksen (1846-1906) ansioista Suomessa alettiin antaa hyvää koulutusta tuleville muusikoille ja säveltäjille.
95. Ks. Åström, Kartogram 19 (Befolkningens fördelning 1870).
96. Lampinen s. 5.
97. Suullinen tieto, Björkman 15.1.2019.
98. Ristiriitaisia tietoja valmistumisvuodesta.
99. HKA, rakennuskonttori Bn: 1 "Teknillisen korkeakoulun istutukset: *Aronia floribunda* (36), *Cornus tatarica* (15), *Cotoneaster toment.* (20), *Euonymus europaea* (17), *Forsythia intermedia* (18), *Hydrangea panic.* (5), *Malus sargentii* (15), *Rosa rugosa* (20), *Sorbus aria chrys.* (3), *Spiraea arguta* (16), *Syringa rothomagensis* (10), *Syringa vulgaris* (12), *Parthenocissus* Engelm. (13)". Kasvien nimien jälkeen suluissa olevat numerot merkitsevät kyseisten kasvien kappalemääriä.
100. *Idem*.
101. Martinsen, Helsinkiä Herra Hertzbergin silmin, s. 98.
102. S. 44 f. Ks. myös Ollila-Toppari s. 17. Kirja viittaa vaahtera- ja lehmuskujanteeseen, sen lähdetieto koskee vuoden 1884 tilannetta.
103. S. 72. Uudemmissa Bulevardiin liittyvistä teksteistä mainittakoon Börje Sundgrenin sanoittama "Muistojen Bulevardi", jonka useat eri laulajat ovat esittäneet (Pieni toivelaululevytyks 3, S. 10 f; "Ihanimmat ikivihreät" yms.)
104. Kunnas s. 129.
105. HKA, rakennuskonttori, puisto-osasto, Bn: 2, istutusluettelot 29.7.1927 ja niiden joukossa oleva kaupungin puutarhuri J. E. Blomqvistin kirje Helsingin kaupungin Yleisten töiden Hallitukselle.
106. KPOA, Bulevardin puistokortti.
107. Suurikokoisia vaahteroita näkyi useissa historiallisissa valokuviissa. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa olevissa kuvissa olevat lehmukset ovat vielä pienikokoisia.
108. Mustiala s. 19. Helsingin kaupunki teetti lehmustutkimuksen, jossa myös Bulevardin puita tutkittiin.
109. Koskivaara s. 106 f.
110. Ks. Helminen ja Lukander *passim*.
111. Manninen s. 73.
112. Tutkimuksissa on keskitytty lähinnä pommitusten henkilöille, rakennuksille ja kaduille aiheuttamiin tuhoihin.
113. Mäkinen s. 90.
114. HKA, rakennuskonttori, puisto-osasto, Bn: 2, istutusluettelot.
115. Koskivaara s. 90 ff; Wessman s. 32 "Huvila Jätkäsaarella"-maalaus.
116. KAO 25915.
117. KAO 29562.
118. Helsingin kaupungin karttapalvelun ilmakuva vuodelta 1932, Puolustusvoimien Tiedustelukeskus.
119. Helsingin kaupungin karttapalvelun ilmakuvatarkastelun perusteella.
120. Helsingin kaupungin karttapalvelun rakennustietokanta. Käynti Internet-sivuilla 7.9.2018.
121. Schulman: Aleksanterin teatterin rakennushistoriallinen selvitys.
122. Nykänen, Aalto-yliopiston Internet-sivut.
123. Ks. kuvat 34-35, 37.
124. Arkkitehtuuritoimisto Heikkinen-Komonen Oy: Kaartin lasaretin kehittämissuunnitelma, 2010.
125. Helsingin kiinteistölautakunta, 2015.
126. Sinebrychoffin taidemuseon Internet-sivut.
127. Arvoympäristökortti, Vanha kirkkopuisto.
128. Arvoympäristökortti, Vanha kirkkopuisto.
129. Helsingin kaupunkiympäristön toimialan arkistossa on säilynyt suunnitelmapiirroksia tästä kyseisestä penkistä. Penkkiä korotettiin ja sen istuinosaan kaarta tiukennettiin.
130. Svante Olssonin laatima suunnitelma Polyteknisen instituutin pihasta, ks. kuva 36.
131. Helsingin kaupungin karttapalvelun rakennustietokanta.
132. Uudenmaan kulttuuriympäristöt -selvitys 2012. Maakuntainventoinnissa on määrätty seuraavaa: Maakuntainventoinnin kohteet otetaan huomioon suunnittelussa. Yksityiskohtaisessa suunnittelussa tulee selvittää ajankohtainen päätöstilanne.

Kuvailulehti

Tekijät:	Matti Liski, Eeva Ruoff, Lilja Palmgren
Julkaisun yhteyshlö:	Jere Saarikko
Julkaisun nimi:	Bulevardi - Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämissuositukset
Sarja:	Helsingin kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:10
Sarjanumero:	2019:10
Julkaisuaika:	2019
ISBN:	ISBN 978-952-331-590-7 (vain verkkoversio)
ISSN:	ISSN 2489-4230 (vain verkkoversio)
Kieli, koko teos:	Suomi

Tiivistelmä:

Bulevardi alkoi hahmottua Helsingin uudelleenrakentamista ohjanneissa suunnitelmissa 1800-luvun alussa. Se muotoutui vaiheittain 1800-luvun aikana vanhan maantien päälle osaksi Helsingin keskeisiä puistokatuja. Bulevardi on osa Esplanadi-Bulevardin valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY). Se on eräs Helsingin tärkeimmistä puistokaduista, ja yhtenä Helsingin kaupunkirakenteellisista pääakseleista olennainen osa pääkaupungin vanhaa keskustasommitelmaa. Bulevardi on tunnistettava osa Kampin ja Punavuoren kaupunginosia ja tuo vehreyttä tiiviisti rakennettuun umpikorttelikaupunkiin. Akselisommitelmaan kuuluvia muita alueita – Vanhaa kirkkopuistoa, Lönnrotin puistikkoa, Hietalahdentoria ja Hietalahdenallasta – on selvityksessä käsitelty niiltä osin, kuin ne liittyvät Bulevardiin ja sen muodostumiseen.

Bulevardin ympäristöhistoriallisen selvityksen tavoitteena on ollut dokumentoida alueen ja sen ympäristön historiallisia kehitysvaiheita, kartoittaa sen nykytilaa sekä määrittää sen arvot. Näiden tietojen perusteella on aihepiirin näkökulmasta laadittu aluetta varten kehittämissuositukset. Niissä käsitellään kokonaissommitelmaa, pinnoitteita, rakenteita, kalusteita ja varusteita sekä alueen puustoa ja muuta kasvillisuutta.

Sammanfattning:

Bulevarden började gestaltas under 1800-talets början, då generalplanerna för Helsingfors återuppbyggande upprättades. Den formades i faser under 1800-talet på en gammal landsväg till en av Helsingfors centrala alléer. Bulevarden är en del av Esplanadens och Bulevardens byggda kulturmiljö av riksintresse (RKY). Den är en av Helsingfors viktigaste alléer, och som en av Helsingfors stadsstrukturs huvudaxlar en väsentlig del av huvudstadens gamla centrums helhetsdisposition. Bulevarden är en igenkännelig del av Kampens och Rödbergens stadsdelar. Gatans trädraders lummighet berikar de tätt bebyggda stadsdelarna, som formas av slutna kvarter. Axeldispositionens andra delar – Gamla kyrkans park, Lönnrotsskvären, Sandvikstorget och Sandviksbassängen – har i utredningen behandlats till de delar de berör Bulevarden och dess utformning.

Bulevardens miljöhistoriska utrednings mål har varit att dokumentera området och dess omnejds historiska utvecklingskedan, kartlägga dess nuläge och definiera dess värden. Slutsatserna för framtida rekommendationer baserar sig på detta ämnesområde och grundar sig på ovan nämnda utredningar, kartläggningar och värdesättning. Utvecklingsrekommendationerna behandlar området helhetskomposition, ytbeläggningar, strukturer, armatur samt områdets träd och annan växtlighet.

Avainsanat: Bulevardi, Vanha Kirkkopuisto, Lönnrotin puistikko, Hietalahdentori, Hietalahdenallas, ympäristöhistoriallinen selvitys, kehittämisperiaatteet

Helsinki

Kaupunkiympäristön toimiala huolehtii Helsingin kaupunkiympäristön suunnittelusta, rakentamisesta ja ylläpidosta, rakennusvalvonnasta sekä ympäristöön liittyvistä palveluista.

www.hel.fi/kaupunkiymparisto

